

Redd Barna

«Jeg skulle ønske jeg var litt mer savnet»

Barn og unges
perspektiver på skolefravær

Tusen takk til alle barn og unge som har delt
av sine erfaringer og sin kunnskap om hvordan dere
opplever at skolefravær har påvirket deres liv!
Det er takket være dere at vi har kunnet lage denne
rapporten. Dette er deres stemmer, og vi har alle
et ansvar for at dere blir hørt.

*Redd Barna vil takke alle fagpersoner og voksne som er tett på barn og unge med skolefravær,
som vi har vært i kontakt med og snakket med.
Takk til Utdanningsdirektoratet, som har støttet dette arbeidet.*

Utgitt av: Redd Barna 2025

Tekst: Anne Elin Kleva og Ida Svantorp

Forside/Illustrasjoner: Caroline H. Pirolt

Grafisk design: Anna Maria Pirolt, brodogtekst.no

Trykk: Aksell

INNHold

Innledning	4
Metode	6
Skolefravær sett i et barnerettighetsperspektiv	7
Sammendrag og oppsummering av barnas råd	10
Barn og unges råd om hvordan skolen burde være	13
Definisjoner og begreper	14
Barnets rett til medvirkning	16
Ni prinsipper for god medvirkning	17

Delrapport 1

Barn og unges perspektiver på skolefravær	19
Når og hvordan startet skolefraværet?	20
Begrepet skolefravær og manglende fraværsregistrering	22
Årsaker til skolefraværet – sett fra barnas perspektiv	24
Hvordan skolen oppleves – en vesentlig fraværsfaktor	39
Sterkt ønske om fellesskap og det å gå på skolen	43
Når barnets medvirkning ikke blir tatt på alvor	45
Opplæringssituasjonen til elever med langvarig skolefravær	46
Skolens oppfølging som avgjørende faktor	51
Laget rundt eleven	55
Hjemmets betydning	58
Konsekvenser – hva fører skolefraværet til?	60
Livet er mer enn bare skole	66
Framtidstro og ønsker	68
Barnas råd og innspill	71

Delrapport 2

Hva forteller fagpersoner og laget rundt elever med skolefravær?	83
Hvordan forebygge skolefravær?	86
Hvordan håndtere skolefravær?	91
Foreldres erfaringer og anbefalinger	96

Redd Barnas anbefalinger

Til skoler, hjelpetjenester og kommuner	98
Til myndigheter	101

INNLEDNING

Alle barn har rett til en god utdanning, et trygt og godt skolemiljø og en trygg oppvekst. Barn og unge har fortalt at fraværet deres har alvorlige konsekvenser for deres liv på mange ulike områder. De har mange innspill til hva som må til for å kunne forebygge og håndtere fravær.

Redd Barna har samlet inn kunnskap om barn og unges erfaringer med langvarig skolefravær. Målet med samtalene har vært å innhente kunnskap om hvordan de erfarer at skolefravær påvirker deres liv og utvikling, hva årsakene er, og hvilke konsekvenser det har hatt for dem, samt hvordan vi kan forebygge og håndtere skolefravær på en god og barnevennlig måte. Barn og unge har også delt mange erfaringer med hvordan skolen oppleves, og hvordan skolen burde være. Funnene fra disse samtalene presenteres i *delrapport 1*.

FNs barnekonvensjon slår fast at alle barn har rett til å kunne uttrykke sine meninger og bli hørt i alle forhold som berører dem, uavhengig av hvem de er, hvor de bor, eller hvor de kommer fra. Barn skal bli hørt, få mulighet til å påvirke på bakgrunn av egne erfaringer, og oppleve at deres meninger og refleksjoner har betydning og bidrar til endring. Dette er viktig for barn og unges selvfølelse og utvikling.

Redd Barna har gjennomført innspillsmøter og samtaler med mange aktører i barns liv. Dette for å forstå fenomenet skolefravær, og hva som er gode og dårlige tiltak for å hindre at barn utvikler skolefravær, og for å håndtere skolefravær. Denne delen av kunnskapsinnhentingene presenteres i *delrapport 2*.

Avslutningsvis kommer Redd Barna med anbefalinger til skoler, hjelpetjenester, kommuner og myndigheter, om hvordan forebygge og håndtere skolefravær - til elevenes beste. Her legger vi særlig vekt på barn og unges egne erfaringer med skolefravær og oppfølging fra skole, foreldre og støtteapparat.

Skolefravær er et samfunnsproblem

I dette prosjektet har vi snakket med barn og unge som har eller tidligere har hatt langvarig fravær - over et eller flere år. Den lengste perioden uten skole eller alternativ opplæring var fire år.

Mange av elevene vi snakket med, er hjemme. Andre oppholder seg på skolen, men uten å delta i undervisningen. De kan være i gangene, på grupperom eller i

skolegården. Felles for dem er at de ikke får innfridd sin rett til opplæring.

Skolefravær påvirker barn og unges liv, skolegang, fritid og deres sosiale og faglige utvikling. Det påvirker også deres fysiske og psykiske helse. Derfor er langvarig skolefravær et alvorlig samfunnsproblem.

Sterkt ønske om et trygt fellesskap

Skolefravær i enkelttimer og noen dager er naturlig å ha for elever i løpet av opplæringsløpet. Men når så mange barn og unge utvikler skolefravær som strekker seg over måneder og år, er det tegn på at skolen blir for vanskelig både faglig og sosialt for mange elever. Det kan være et tegn på at fellesskolen ikke i tilstrekkelig grad klarer å innfri barnets rett til god og tilpasset opplæring og et trygt og godt skolemiljø.

Med tanke på individualisering av samfunnet de siste tiårene er skolens rolle i å bygge trygge og inkluderende fellesskap enda viktigere enn før.

Barn og unge har gitt mange innspill til hva som kan være gode råd og virkemidler for å forebygge skolefravær, og hvordan man kan følge opp elever som har langvarig fravær. Samtidig har de fortalt om hvordan de opplever skolen, og de har vært opptatt av at skolen har flere strukturelle og organisatoriske utfordringer som kan være viktige å sette søkelys på både som skole, skoleeier og som ansvarlige myndigheter.

Behov for en ny retning

Barns medvirkning og barnets beste bør være ledesnor i arbeidet med å forebygge fravær og fremme nærvær i skolen.

Å jobbe forebyggende mot fravær og for å fremme nærvær krever en mer helhetlig og barnevennlig tilnærming, med vekt på barnets medvirkning, barnets beste og et styrket hjem-skole-samarbeid. Det krever også en felles forståelse og gode rutiner for hvordan man kan følge opp barn og unge med fravær, og tilstrekkelige ressurser både på skolen og i hjelpetjenester.

Gjennomgående i samtalene med barn og unge med langvarig skolefravær har viktigheten av forebygging og tidlig innsats blitt framhevet. Det er også avgjørende å avdekke årsaker til fraværet tidlig, i god og tett dialog med eleven og foreldre. I samtalene har det kommet fram at elevmedvirkning i skolen må styrkes, og skolen må i større grad følge opp det elevene tar opp.

Skolen bør sette inn systematiske og målrettede tiltak for å skape et trygt og inkluderende miljø for elevene og jobbe med fellesskap, relasjoner, inkludering og tilrettelegging. Skolen må i større grad involvere hele foreldregruppa i dette arbeidet – foreldregruppa må tenke inkludering for alles barn, ikke bare eget.

Skoleeiere må sikre at skolene har tilstrekkelige ressurser; økt lærertetthet, et styrket lag rundt elevene og gode hjelpetjenester i kommunen. Det er behov for bedre koordinering mellom skolen, hjemmet og hjelpetjenester, inkludert helsesektoren.

Nasjonale myndigheter må i større grad styrke rammebetingelsene i skolen. Ifølge elevene vi snakket med, trengs det endring av strukturelle og organisatoriske forhold ved skolen, og nasjonale retningslinjer må tilpasses lokal kontekst og individuelle behov.

Hilsen Redd Barna

METODE

KUNNSKAPSINNHEITING FRA BARN OG UNGE

Redd Barna har gjennomført samtaler om skolefravær med barn og unge i kommuner med god geografisk spredning i alle landsdeler i Norge. Skolene de tilhørte, var av ulik størrelse, og i by og bygd.

Temaet skolefravær viste seg å være krevende å utforske i gruppesamtaler, og derfor ble de fleste samtalene gjennomført som én-til-én-samtaler. Noen få valgte å delta to sammen, og i enkelte samtaler ønsket barnet å ha med seg en tillitsperson som jobbet tett med dem. Tre av samtalene ble gjennomført enten som video- eller telefonsamtale.

Samtalene har vært dynamiske og tilpasset underveis for å sikre at alle opplevde det som trygt. I starten av samtalen fikk deltakerne informasjon om hensikten med samtalen. De ble informert om at deltakelse var frivillig, at de kunne dele det de ønsket, og at funnene ville bli anonymisert i rapporten. Avslutningsvis fikk de gi tilbakemelding på hvordan de opplevde samtalen. Alle som ga tilbakemelding, uttrykte at det føltes trygt og godt å få dele erfaringer og innspill.

Redd Barna har snakket med 28 barn og unge i alderen 12–18 år, fordelt på ti kommuner med representasjon fra alle landsdeler. Alle har hatt langvarig skolefravær på mer enn ett år. Av deltakerne var atten jenter, åtte gutter og to som definerte seg som ikke-binære.

Rekrutteringen har skjedd via skoler og andre aktører i kommunene som jobber tett på barn og unge med langvarig skolefravær. Rekrutteringen av barn har vært omfattende og tidkrevende.

Denne delen av kunnskapsinnhenting utgjør hoveddelen av rapporten, også kalt *delrapport 1*.

KUNNSKAPSINNHEITING FRA VOKSNE

I tillegg har Redd Barna gjennomført innspillsmøter og samtaler med en rekke fagpersoner og aktører i barns liv. Målet har vært å forstå fenomenet skolefravær, og hvilke tiltak som fungerer og ikke fungerer, for å forebygge og følge opp skolefravær. Vi har stilt spørsmål som: Hva bør skolen, hjelpeapparat, kommunen og myndighetene gjøre for å sikre barn deres rett til en god utdanning? Hvordan kan man systematisk forebygge skolefravær?

Vi har snakket med ansatte og ledelse på skoler om hvordan de jobber forebyggende mot fravær og for å fremme nærvær. Vi har snakket med pedagogisk-psykologiske tjenester (PP-tjenester), skolefraværsteam, lærerorganisasjoner, elev-, lærling- og mobbeombudene, foreldrenettverk, forskere og statlige direktorat og forvaltningsorganer. Disse samtalene er gjennomført over hele landet.

Funnene fra denne delen av prosjektet er ikke brukt i elevrapporten, og innholdet er atskilt som *delrapport 2*.

SKOLEFRAVÆR SETT I ET BARNERETTIGHETSPERSPEKTIV

Barnets rett til å kunne medvirke og barnets beste bør alltid være en ledesnor for forebygging og håndtering av skolefravær, både på skolen, i hjem-skole-samarbeidet og i samordningen med hjelpetjenester.

Høyt og langvarig skolefravær påvirker i stor grad barn og unges liv og utvikling, og de opplever brudd på sine rettigheter.

FNS BARNEKONVENSJON

Barnekonvensjonen skal beskytte barn og sikre at deres grunnleggende rettigheter blir ivaretatt. Rettighetene i barnekonvensjonen gjelder for alle barn, og det er ikke lov å diskriminere barn på grunnlag av kjønn, språk, religion, etnisk opprinnelse, funksjonsnedsettelse eller annet (artikkel 2). Alle barn har rett til å vokse opp, utvikle seg og ha en framtid (artikkel 6).

Barn har rett til god utdanning (artiklene 28 og 29) og til hvile, lek og fritid (artikkel 31). Barn skal beskyttes mot alle former for vold på skolen, inkludert mobbing og andre krenkelser (artikkel 19). Alle barn med psykiske og fysiske funksjonsnedsettelser har rett til tilrettelegging, slik at de kan delta, utvikle seg og ha opplæring på lik linje med alle barn (artikkel 23).

Når skolen eller andre tar beslutninger som påvirker et barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn (artikkel 3), og barnet skal ha rett til å si sine meninger og bli hørt (artikkel 12).

Barnekonvensjonen inneholder fire generelle prinsipper, som både er egne rettigheter og som de andre artiklene i barnekonvensjonen skal tolkes i lys av:

Artikkel 2: Ikke-diskriminering

Ingen barn skal forskjellsbehandles på grunn av sin egen eller foreldrenes kultur, hudfarge, kjønn, språk, religion, bakgrunn, funksjonsnedsettelse eller mening.

Artikkel 3: Barnets beste

Voksne skal gjøre det som er best for barna.

Artikkel 6: Liv og framtid

Alle barn har rett til å vokse opp, utvikle seg og ha en framtid.

Artikkel 12: Å uttrykke sine meninger og bli hørt

Alle barn har rett til å kunne uttrykke sine meninger og ha innflytelse i saker som angår dem.

FNs barnekonvensjon. Kortversjonene av artiklene er oversatt og forenklet av Redd Barna.

FNs barnekomité har utarbeidet flere generelle kommentarer som viser til hvordan artiklene i barnekonvensjonen skal tolkes. Av spesiell relevans i dette prosjektet er generell kommentar nr. 1 om utdanning, generell kommentar nr. 12 om barnets rett til å bli hørt og generell kommentar nr. 14 om barnets rett til at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn.

FNs barnekomité har også i merknadene sine til Norges styresmakter kommentert følgende:

«Redusere skolefravær eller «skolevegring» blant barn som har vært utsatt for mobbing og trakassering, barn med funksjonsnedsettelser og barn med psykiske helseutfordringer, og sikre at disse barna får støtte til å fullføre utdanningen sin.»

Jf. Education, leisure and cultural activities (arts. 28–31), d. i FNs barnekomités avsluttende merknader til Norges syvende rapport.

GRUNNLOVEN

I en større grunnlovsreform i 2014 ble barns rettigheter styrket i Norge. Rettighetene fikk dermed grunnlovs rang. Grunnloven fikk nye bestemmelser om barnets beste, barnets rett til å bli hørt og barnets rett til utdanning.

§ 104 «Barn har krav på respekt for menneskeverdet sitt. De har rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem selv, og deres mening skal tillegges vekt i overensstemmelse med deres alder og utvikling. Ved handlinger og avgjørelser som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.»

§ 109 «Enhver har rett til utdanning. Barn har rett til å motta grunnleggende opplæring. Opp-læringen skal ivareta den enkeltes evner og behov og fremme respekt for demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene. De statlige styresmaktene skal sikre tilgang til vidaregående opplæring og lik rett til høyere utdanning på grunnlag av kvalifikasjoner.»

Utdrag fra Grunnloven

OPPLÆRINGSLOVEN

Barn har plikt til grunnskoleopplæring fra det året de fyller seks år, til de har fullført 10. trinn, jf. opplæringsloven § 2-2. Grunnskoleopplæringen skal som regel gjennomføres på en offentlig skole, men den kan også gjennomføres på en privat grunnskole som er godkjent etter § 22-1 eller etter privatskoleloven, eller gjennom privat grunnskoleopplæring i hjemmet, jf. § 22-5.

Kommunen har hovedansvaret for at alle barn og unge som bor i kommunen, får oppfylt sin rett og plikt til grunnskoleopplæring. Staten har ansvar for å sikre at Norge oppfyller sine forpliktelser overfor barn og unge og i tråd med FNs barnekonvensjon. Staten har ansvar for å utforme lovverk og nasjonale retningslinjer, samt for å føre tilsyn med at kommunene følger opplæringsloven.

I samtalene med barn og unge med langvarig fravær og med fagpersoner og voksne i laget rundt elever med langvarig fravær var det tydelig at barn og unge med langvarig skolefravær ikke får oppfylt de forpliktelsene skolen har overfor dem gjennom lovverket. Spesielt gjaldt dette elevenes rett til utdanning og deres rett til helhetlig og tilpasset opplæring, vurdering og medvirkning. Barn og unge med langvarig fravær

opplever heller ikke inkludering, fellesskap og tilhørighet som fellesskolen skal fremme.

Særlig rettigheter som elever og foreldre har gjennom opplæringsloven kapittel 10, er viktige å trekke fram når skoler og myndigheter skal jobbe med å forebygge fravær og fremme skolenærvær:

§ 10-1 «Ved handlingar og avgjerder som vedkjem elevar, skal kva som er best for eleven, vere eit grunnleggjande omsyn.»

§ 10-2 «Elevane har rett til medverknad i alt som gjeld dei sjølve etter denne lova, og har rett til å ytre meiningane sine fritt. Elevane skal bli høyrde, og det skal leggjast vekt på meiningane deira etter alder og modning.»

§ 10-3 «Skolen skal samarbeide med foreldra om opplæringa til eleven.»

§ 10-6 «Elevane skal vere aktivt med i opplæringa og følgje skolereglane. Kommunen og fylkeskommunen skal sørge for at elevar med fravær frå opplæringa blir følgde opp.»

§ 10-8 «Kommunar og fylkeskommunar skal gi elevar og foreldre den informasjonen dei har bruk for, mellom anna om opplæringa, den enkelte eleven, skolemiljøet og skolereglane, og om dei rettane og pliktene elevane elles har.»

Utdrag fra opplæringsloven kapittel 10

Mange av de barn og unge vi har snakket med i forbindelse med prosjektet, har kommentert at de altfor sent i opplæringsløpet har fått utredning og fått påvist eventuelle lærevansker, eller at de har fått manglende tilpasset opplæring eller individuelt tilrettelagt opplæring. Derfor er kapittel 11 i opplæringsloven viktig å løfte fram:

§ 11-1 «Kommunen og fylkeskommunen skal sørge for at opplæringa er tilpassa, det vil seie at elevane får eit tilfredsstillande utbytte av opplæringa uavhengig av føresetnader, og at alle skal få utnytta og utvikla evnene sine.»

§ 11-2 «Kommunen og fylkeskommunen skal sørge for at lærarane følgjer med på utviklinga til elevane og melder frå til rektor dersom det er tvil om at ein elev har tilfredsstillande utbytte av opplæringa. Om det må til, skal skolen setje i verk eigna tiltak ... Skolen skal vurdere om tiltaka er nok til å gi eleven eit tilfredsstillande utbytte av opplæringa, eller om eleven kan trenge individuell tilrettelegging etter reglane ...»

§ 11-5 «Elevar har rett til dei tekniske hjelpemidla og den fysiske tilrettelegginga dei treng for å kunne delta i opplæringa og få tilfredsstillande utbytte av ho. Elevane har også rett til nødvendig opplæring i bruk av slikt utstyr.»

§ 11-6 «Elevar har rett til individuelt tilrettelagd opplæring dersom dei treng det for å få tilfredsstillande utbytte av opplæringa.

§ 11-9 «Den som skal gi individuelt tilrettelagd opplæring, må oppfylle kompetansekrava for å bli tilsett i lærarstilling, jf. § 17-3, og krava om relevant kompetanse i faget det skal undervise i.»

Utdrag fra opplæringsloven kapittel 11

Elever med langvarig fravær har opplevd mobbing og utrygt skolemiljø over lang tid. For mange har mobbingen vært hovedårsak til fraværet, og også opprettholdende faktor for at elevene ikke tør å vende tilbake til skolen, fordi skolen oppleves som en utrygg arena.

Alle elever har rett til et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring, og alle ansatte i skolen har en aktivitetsplikt som skal sikre at alle elever får oppfylt denne rettigheten, jf. bestemmelsene om skolemiljø i opplæringsloven i kapittel 12.. Skolene skal ha nulltoleranse for krenkelser som mobbing, vold, diskriminering, trakassering, herunder rasisme.

Elever eller foreldre kan melde inn en sak til statsforvalteren dersom de mener at skolen ikke gjør nok for å sikre eleven et trygt og godt skolemiljø. Skolen plikter å informere elever og foreldre om disse rettighetene.

§ 12-2 «Alle elevar har rett til eit trygt og godt skolemiljø som fremjar helse, inkludering, trivsel og læring.»

§ 12-3 «Skolen skal ikkje godta krenkjande oppførsel, som til dømes mobbing, vald, diskriminering og trakassering. Skolen skal arbeide kontinuerleg for at alle elevane skal ha eit trygt og godt skolemiljø.»

§ 12-4 «Alle som arbeider på skolen, skal følgje med på korleis elevane har det, og om mogleg gripe inn dersom nokon krenkjer ein elev.

Alle som arbeider på skolen, skal melde frå til rektor dersom dei får mistanke om eller kjennskap til at ein elev ikkje har eit trygt og godt skolemiljø. Det gjeld også når ein elev seier sjølv at ho eller han ikkje har det trygt og godt. Skolen skal snarast undersøkje saka og rette opp situasjonen med eigna tiltak. Rektor skal melde frå til kommunen eller fylkeskommunen i alvorlege tilfelle.

Skolen skal lage ein skriftleg plan for tiltaka i ei sak. I planen skal det stå:

- a. kva problem tiltaka skal løyse
- b. kva tiltak skolen har planlagt
- c. når tiltaka skal gjennomførast
- d. kven som skal gjennomføre tiltaka
- e. når tiltaka skal evaluerast

Skolen skal dokumentere kva som blir gjort for å oppfylle aktivitetsplikta etter første til andre ledd, i den forma og det omfanget som er nødvendig.»

Utdrag fra opplæringsloven kapittel 12

SAMMENDRAG AV DELRAPPORT 1

Barn og unge med langvarig skolefravær har mange råd og innspill til hva som skal til for å forebygge og håndtere skolefravær på en barnevennlig og trygg måte, og hvordan barn bør bli møtt med forståelse, anerkjennelse og riktig oppfølging. Her har vi systematisert en oppsummering av rådene deres.

SÆRSKILT VIKTIG IFØLGE BARN OG UNGE ER:

1 Kompetanse rundt skolefravær

- Skoler og hjelpetjenester bør ha mer kompetanse og felles forståelse rundt hvordan de kan forebygge og håndtere skolefravær.
- Oppdag de bakenforliggende årsakene til fravær. Lærere, foreldre og laget rundt eleven må bli bedre på å identifisere de bakenforliggende årsakene til fravær, for å kunne hjelpe og støtte barn og unge.

2 Barn og unge skal bli hørt og involveres

- Skolen må sikre at barn og unge får innfridd sin rett til å bli hørt og tatt alvorlig. Skolen må ha en god og trygg dialog med elevene på elevenes premisser. Det er viktig å høre på hva barn og ungdommer mener og ytrer, for å kunne finne gode og treffsikre tiltak som faktisk hjelper.
- Barn og unge må få tilbakemelding på hva skolen har utført av de tiltakene som er satt inn, og løftene som er gitt. Hvis skolen har valgt å gjøre noe annet enn den har lovet, må barn og unge få tilbakemelding på hvorfor.
- Hvis hjelpetjenester kobles på, skal barn og unge bli hørt og involveres etter eget ønske og ut ifra deres behov.

3 Flere lærere og et styrket lag rundt elevene

- Skolen må ha mange nok lærere og et godt lag rundt eleven. Forutsigbarhet skaper trygghet. Lærere må ha tid til å følge opp elevene sine. Elever vil også ha tilgjengelige helsesykepleiere, miljøterapeuter, og også andre hjelpetjenester når de trengs. Dette kan være loser, PP-tjeneste, BUP og andre.

FOR Å FOREBYGGE FRAVÆR ER DET FLERE FAKTORER SOM TREKKES FRAM SOM VIKTIGE:

1 Trygge og inkluderende skolemiljøer

- Skolen må aktivt forebygge mobbing og sørge for et trygt og inkluderende skolemiljø med plass til alle. Skolen må jobbe mot mobbing og gruppemekanismer og forebygge stygt språkbruk og trakasserende kommentarer i elevgruppa. Hjelp til med å håndtere og løse opp i konflikter, krenkelser og mobbing.
- Skolen må bidra til å utvide normene i skolen, så det blir større rom for å være seg selv og kunne være seg selv i skolen. Demp kropps- og utseendepresset som barn og ungdommer opplever i miljøet de er en del av.
- Relasjonsarbeid er viktig. Barn og unge ønsker gode relasjoner til medelever og trenger tid til å bli trygge på hverandre. Trygge relasjoner til lærere er en forutsetning for god læring og trivsel.
- For elever med traumer er det viktig at lærere har traumeforståelse og møter barn og unge med omsorg og forståelse, ellers blir det enda en belastning for barnet som er vond å bære, ettersom skolen er det trygge stedet de kan være på.
- Ta elever alvorlig når de melder ifra om at de ikke er trygge på skolen, og gjør noe aktivt for å sikre et trygt og godt skolemiljø for alle.
- Foreldre må kobles på. Det er viktig med godt samarbeid og kontakt mellom skole og hjem, og samarbeid mellom foreldre, også når det gjelder arbeidet med å skape et trygt og godt skolemiljø.
- For elever med traumer er det viktig at lærere har traumeforståelse og møter barn og unge med omsorg og forståelse, ellers blir det enda en belastning for barnet som er vond å bære, ettersom skolen er det trygge stedet de kan være på.

2 Skap gode overganger

- Elever trenger forutsigbare og trygge overganger i skolehverdagen, med tilstrekkelig pauser fordelt utover skoledagen. God informasjon i forkant i forbindelse med annerledesdager er en fordel.
- Trygge overganger i opplæringsløpet er viktig. Overgangen fra barnehage til skole og overgangsfaser i opplæringsløpet må bli mer forutsigbare og trygge.

3 Tidlig innsats og tilrettelegging

- Lytt til barn og unge når de sier ifra at de ikke forstår undervisningen eller lekser og ikke klarer å følge med på det faglige i timene. Ta dem alvorlig og følg det opp. En vente-og-se-holdning hjelper ikke barn.
- Tidlig oppdagelse av og tilrettelegging av lærevansker, konsentrasjonsvansker og andre utfordringer er nødvendig og til stor hjelp. I tillegg til å lytte til elevens egen bekymring må lærere og foreldre følge opp hvis de er bekymret for en elev, og koble på PP-tjenesten og BUP etter behov.
- Alle elever må få den støtten og den tilretteleggingen de har rett på og behov for.

4 Skolen kan organiseres annerledes

- Annen organisering kunne gitt elever mer læring, mestring og trivsel. Se egen side om dette på s. 13.

HVIS EN ELEV UTVIKLER LANGVARIG FRAVÆR:

1 Fang opp fravær tidlig!

- Skolen bør fange opp fravær tidlig, forstå de bakenforliggende årsakene og sette inn riktige tiltak. Dette går ikke om ikke skolen snakker med eleven selv.
- Dialog, støtte og omsorg er en god tilnærming. Lærere og foreldre må støtte barn og unge, og opprettholde dialog. Press og tvang hjelper ikke.
- Foreldre og skole bør samarbeide tidlig for å støtte eleven og opprettholde samarbeidet.
- Skolefravær har mange former. Barn og unge som har skolefravær, er både de som er hjemme, på skolens område og på andre arenaer. Det er viktig at skolen følger opp alle elever som faller ut av klassefelleskapet og skoletimene, på gode måter.

2 Jevnlig oppfølging med faglig støtte fra skolen er essensielt for elever med fravær

Kontakt med lærere og skolen bør opprettholdes selv ved langvarig fravær. Barn og unge med langvarig skolefravær ønsker å bli savnet og ikke glemt.

3 Hold møter som oppleves meningsfulle

Barn og unge ønsker å delta på møter, men de ønsker at antallet møter begrenses til det som er nødvendig. Noen ting kan avtales på telefon. Møter bør ha en tydelig agenda. Skolen bør gi forslag til tiltak som de kan etterkomme. Tomme løfter og mange møter virker mot sin hensikt.

FAMILIEN TIL BARN MED LANGVARIG FRAVÆR ER I EN KRISESITUASJON:

1 Foreldre og familier trenger støtte

Å ha et barn med langvarig skolefravær er vanskelig, det preger hele familien, og familien trenger derfor støtte og oppfølging.

2 Koble på hjelpetjenester etter behov

I samråd med barn og unge selv, og deres foresatte, bør hjelpetjenester kobles på etter behov. Tilgang til og tidlig involvering av hjelpetjenester er viktig. Kommunen må hjelpe med psykiske helseutfordringer gjennom tilgjengelige tjenester.

FOR Å HJELPE BARN OG UNGE TILBAKE TIL SKOLEN ER DET MYE SOM SKOLEN KAN BIDRA MED:

1 Bygg tillit og relasjon til barn og unge

Dette må skje på barnets premisser og etter barnets ønsker. Husk at foresatte ofte er barnets viktigste støttespillere i veien tilbake, og derfor er et godt hjem-skole-samarbeid helt vesentlig.

Det er også viktig å ha tillitspersoner på skolen eller kommunen, som kan hjelpe til med å bygge opp igjen brutte relasjoner til jevnaldrende og voksne i skolen. Losordningen har vist seg å være et viktig tiltak.

2 Barns medvirkning må ivaretas godt underveis

Dette innebærer blant annet at barnet skal oppleve å bli involvert og lyttet til, få god informasjon om hva barnet kan påvirke, og om hvilke tiltak som det er mulig for skolen og hjelpetjenester å sette inn for å trygge tilbakekomsten til skolen.

3 Aktiviteter utenom hjemmet kan hjelpe

Praktisk læring og aktiviteter utenfor hjemmet kan hjelpe barn og unge å komme tilbake til skolen

4 Alternative opplæringsarenaer

For noen kan alternative læringsarenaer på skolen eller i kommunen gi barn og unge som har hatt langvarig skolefravær, mening, trygghet og mestring.

5 Sikre eleven et trygt og godt skolemiljø før eleven vender tilbake

Det gir ikke barn og unge noen mening i å komme tilbake hvis ikke skolen kan sikre at eleven er trygg og blir inkludert på en god og barnevennlig måte.

6 Gradvis opptrapping er viktig

Elev, hjem og skole og da ofte i samarbeid med hjelpetjenester bør sammen se på hvordan en redusert timeplan kan hjelpe barnet til å komme tilbake. Sammen må de evaluere hvordan det går, og jobbe for en gradvis opptrapping av timeplanen etter barnets ønske.

7 Ha forståelse for kunnskapshull

Langvarig skolefravær skaper kunnskapshull og ofte mangel på gode læringsstrategier. Dette må lærere være oppmerksomme på og ha forståelse for.

8 Videre oppfølging

Barn og unge med langvarig skolefravær, trenger tett oppfølging også i etterkant. Tiltak som for eksempel å hjelpe elever med å få vurderingsgrunnlag fra ungdomsskolen, eller en trygg overgang til videregående opplæring, er helt essensielt for å gi barn og unge framtidshåp og muligheter.

BARN OG UNGES RÅD OM HVORDAN SKOLEN BURDE VÆRE

Barn og unge med langvarig skolefravær har mange innspill til hvordan skolen kunne vært organisert annerledes. Disse grepene kunne bidratt til at skolen i større grad gir elever god læring og et bedre skolemiljø, og de kunne forebygge fravær og fremme nærvær:

1 Skolen skal være for alle

Barn og unge har et tydelig ønske om at skolen skal være inkluderende, og at alle elever skal finne sin plass i fellesskapet. Det kreves tilstrekkelige ressurser om man skal gi både faglig og sosial støtte til alle.

2 Tilrettelegg for dem som trenger det

Elever som har behov for tilrettelegging, ønsker å gå på vanlige skoler, men de trenger mer støtte, tilrettelegging, forutsigbarhet, trygge overganger og mindre klasser for å få det til.

3 Mer praktisk og variert læring

Barn og unge ønsker mer praktisk tilnærming i fagene og mindre teori, som utendørsaktiviteter og gruppearbeid. Dette oppleves som mer engasjerende og bidrar til bedre faglig og sosial læring.

4 Reduser klassestørrelser

Mange ønsker mindre klassestørrelser for å kunne skape et bedre læringsmiljø og redusere støy og uro. Dette vil også kunne gi lærere mer tid til å støtte elevene faglig og sosialt, og gi mer individuell oppfølging og tilrettelegging.

5 Gode læremidler

Flere elever foretrekker å lese på papir fordi de føler det gir bedre forståelse og hukommelse sammenlignet med digitale ressurser. Andre elever har mer glede av digitale læringsressurser og lydbøker.

6 Reduser skolestress og prestasjonspress

Færre innleveringer og mindre prestasjonspress kan bidra til å redusere skolestress og forbedre elevenes læring og trivsel.

7 Bedre veiledning om lekser

Barn og unge ønsker mer støtte og bedre forklaringer rundt skolearbeid de må utføre hjemme, og mengden lekser bør reduseres. Dette for å oppleve mer mestringsfølelse og bedre læring.

8 Trygt skolemiljø fremmer trygge elever

Opplevelsen av skolemiljøet som utrygt er en stor fraværsfaktor. Derfor er det viktig at skolen tar barn alvorlig når de melder ifra om at de ikke er trygge på skolen, og at skolen setter inn bedre og mer effektive tiltak mot mobbing. Barn og unge ønsker flere pauser og kortere skoledager for i større grad å kunne mestre skolehverdagen.

9 Gode og stabile relasjoner til lærere bidrar til trygghet

Barn og unge er tydelige på at det å ha trygge relasjoner til lærerne er helt essensielt for å oppleve at man er trygg på skolen. Hyppige lærerbytter kan være problematisk.

10 Annerledesdager kan være bra

Annerledesdager på skolen med ulike aktiviteter utenfor klasserommet eller utfarter kan oppleves positivt, men krever forutsigbarhet, tilrettelegging og klare beskjeder.

DEFINISJONER OG BEGREPER

Det er viktig at barn, unge og voksne har en felles begrepsforståelse når de skal samhandle og snakke om temaet skolefravær. Nedenfor er definisjoner på noen viktige roller og begreper.

[Skolefravær]

I denne rapporten bruker vi begrepet skolefravær, fordi det er et begrep som barn og unge selv kjenner seg igjen i. Flere steder føyer vi til «langvarig», for å understreke at de barn og unge som vi har snakket med, har hatt fravær over ett eller flere år.

Vi definerer skolefravær som situasjoner der en elev ikke får opplæring på skolen, enten hele dager eller deler av dagen, og der eleven er fraværende fra den gruppa eller det klassefellesskapet som eleven tilhører, samt ikke får oppfølging av lærere. Uavhengig av årsakene til fraværet får eleven ikke innfridd sin rett til opplæring.

Samtalene med barn og unge viser at skolefravær har store konsekvenser. Kortvarig og langvarig skolefravær svekker retten til faglig og sosial læring, og påvirker trivsel og mestring i skolehverdagen. I tillegg har fraværet alvorlige følger for livskvalitet, utvikling, fritid og oppvekst.

Forskere, ansatte på skoler, foreldre og resten av laget rundt elevene bruker ulike definisjoner og begreper om fravær hos elever. Eksempler er langvarig fravær, bekymringsfullt fravær, ufrivillig skolefravær, høyt fravær, skolevegring, problematisk skolefravær, og skulk.

[Nærværarbeid]

Vi bruker begrepet nærvær og nærværarbeid i rapporten. Det dreier seg om elevers tilstedeværelse, deltakelse og engasjement i skolehverdagen, både faglig og sosialt. Å fremme skolenærvær framfor å forebygge skolefravær kan være et mer positivt mål for skoler. Viktige faktorer i nærværarbeid er inkludering, relasjonsbygging, forutsigbarhet og klare rutiner som både skoleansatte, elever og foreldre kjenner til.

Les mer om nærværarbeid på
[Utdanningsdirektoratets nettsted](#)

[Opplæringsplikt]

Barn har plikt til grunnskoleopplæring fra det året de fyller seks år, til de har fullført 10. trinn, jf. opplæringsloven § 2-2. Grunnskoleopplæringen skal som regel gjennomføres på en offentlig skole, men den kan også gjennomføres på en privat grunnskole som er godkjent etter § 22-1 eller etter privatskoleloven, eller gjennom privat grunnskoleopplæring i hjemmet, jf. § 22-5.

[Laget rundt eleven]

Begrepet «laget rundt eleven» brukes ofte i skole-sammenheng og viser til de ulike fagpersonene og tjenestene som samarbeider for å støtte en elevs utvikling, trivsel og sosial og faglig læring – spesielt når eleven har behov for ekstra hjelp eller tilrettelegging.

Det er store kommunale forskjeller i Norge i hvordan laget rundt eleven ser ut. Eksempler på roller i laget rundt eleven kan være kontaktlærere, spesialpedagog, sosiallærer, helsesykepleier, rådgiver, skoleledelse, PPT-rådgiver og foresatte. Målet er å sikre at eleven får den støtten og oppfølgingen som eleven trenger for å mestre skolegangen.

Med godt forebyggende arbeid og tidlig innsats er det ikke alltid nødvendig å koble mange instanser på i laget rundt eleven, men for mange barn og unge med langvarig fravær er et godt og styrket lag rundt eleven svært viktig.

[Hjelpetjenester]

I denne rapporten bruker vi samlebetegnelsen hjelpetjenester om sosiale, psykiske, helserelaterte og pedagogiske tjenester som kan hjelpe barn og unge med helseproblemer og oppvekstutfordringer, og som støtter elever som har behov for tilrettelegging, individuelt tilrettelagt opplæring eller annen oppfølging de trenger.

Eksempler på dette er pedagogisk-psykologisk tjeneste (PP-tjenester), skolehelsetjenesten BUP, barnevern og ulike hjelpe- og rådgivingstjenester i kommunen.

Alle skolefraværssaker er unike og krever ulik oppfølging. Når skolefraværet strekker seg utover i tid, vil involvering av hjelpetjenester være nødvendig. Da er det viktig at hjelpetjenestene kjenner til hvordan skolen jobber med nærvær og fravær.

I elevrapporten er det særskilt disse rollene i hjelpetjenestene som elevene snakker om, og for dem er disse en viktig del av laget rundt dem:

[PP-tjenesten] (pedagogisk-psykologisk tjeneste)
En kommunal tjeneste som hjelper skoler og barnehager med å tilrettelegge for barn og elever som har behov for ekstra støtte i læring, utvikling eller trivsel. De gir også sakkyndige vurderinger ved behov for spesialundervisning.

[BUP] (Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk)
En del av spesialisthelsetjenesten som utreder, diagnostiserer og behandler barn og unge med psykiske vansker, som angst, depresjon, traumer eller atferdsproblemer.

[Helsesykepleier]
En sykepleier med videreutdanning i helsefremmende og forebyggende arbeid. Jobber ofte i skolehelse-tjenesten og følger opp barn og unge med søkelys på fysisk og psykisk helse, trivsel og utvikling.

[Miljøterapeut]
En fagperson på skolen som bruker samhandling som metode for å fremme sosial, emosjonell og personlig utvikling hos barn og unge med ulike behov. Miljø-terapeuter har ofte utdanning som barneverns-pedagog, sosionom, vernepleier eller sykepleier.

[Skolelos]
En fagperson som hjelper elever som står i fare for å falle ut av skolen, med å mestre skolehverdagen. Skolelosen samarbeider tett med eleven, foresatte og skolen for å finne gode løsninger. Barn og unge selv bruker kun begrepet los.

[Ungdomslos]
Ligner på skolelos, men jobber ofte bredere – også utenfor skolen. Ungdomslosen støtter ungdom som har utfordringer med skole, arbeid eller livssituasjon, og hjelper dem med å finne veien videre. Barn og unge selv bruker kun begrepet los.

[Barnevern]

Barn og unge under 18 år har rett til omsorg og en trygg oppvekst. Barnevernet har et ansvar for å beskytte de mest utsatte barna mot omsorgssvikt og vold. Når foreldre ikke klarer å ivareta omsorgen for barna sine på en god måte, har barnevernet plikt til å tilby støtte gjennom hjelpetiltak i hjemmet. Dersom disse tiltakene ikke er tilstrekkelige, kan det være nødvendig å plassere barnet i fosterhjem eller barneverninstitusjon for å sikre deres omsorg og trygghet.

I delrapport 2 snakker flere om *fraværsteam* og *nærværsteam*. Derfor tar vi med definisjoner av dem her. Flere av de ungdommene vi har snakket med, har fått hjelp og støtte av slike team, bare at de selv ikke bruker begrepene om dem, men at de definerer etter hvilken rolle voksenpersoner har i møte med dem, for eksempel «en fra PP-tjenesten», «rådgiver» og annet:

[Fraværsteam]

Et fraværsteam er et team på skolen eller lokalisert i kommunen som ofte er tverrfaglig og har ansvar for å følge med på elevenes fravær og sette inn tiltak når en elev utvikler langvarig fravær. Målet er å identifisere elever med høyt fravær tidlig, kartlegge årsaker og iverksette tiltak på gruppenivå og individnivå for å hjelpe elevene tilbake til skolen.

[Nærværsteam]

Et nærværsteam er et team som jobber systematisk og forebyggende for å styrke og fremme elevenes tilstedeværelse og trivsel på skolen for alle elever. Nærværsteamet er ofte tverrfaglig og er oftere samlokalisert på selve skolen enn i kommunen. De tilbyr tidlig hjelp og støtte til elever som står i fare for å utvikle høyt fravær, og har som mål å bistå både skole, elev og foresatte slik at eleven kan være mest mulig til stede på skolen, og å hindre at fraværet øker.

Både fraværsteam og nærværsteam kan jobbe likt på mange måter.

Redd Barna har disse definisjonene og begrepene fra samtaler med fagpersoner og laget rundt elever med langvarig skolefravær, samt nettsteder til kommuner, Utdanningsdirektoratet og Bufdir.

BARNETS RETT TIL MEDVIRKNING

Barnekonvensjonens artikkel 12 slår fast at alle barn har rett til å kunne uttrykke sine synspunkter fritt i alle forhold som berører dem, og meningene deres skal bli lyttet til og tillagt behørig vekt i tråd med alder og modenhet.

Barns medvirkning innebærer at barn får utøve innflytelse i sitt eget liv og i det samfunnet de lever i, fra de blir født, og i økende grad etter hvert som de blir eldre.

Retten til å uttrykke seg og få vektlagt sine meninger er en rett både for enkeltbarn i saker som berører den enkelte, og for grupper av barn i saker som angår flere.

Retten til å få uttrykt sine synspunkter og bli hørt etter barnekonvensjonens artikkel 12 gjelder alle barn, og den oppstiller ingen nedre aldersgrense. Alder og modenhet skal ikke være til hinder for å få uttrykke seg og bli lyttet til. Voksne skal alltid lytte til barn og ta barn alvorlig. Deretter vil barnets alder og modenhet være en av flere faktorer som inngår i vurderingen når barnets meninger skal vektlegges.

Å uttrykke seg er heller ikke bare å snakke eller skrive. Retten til å kunne uttrykke seg og bli hørt omfatter også nonverbale kommunikasjonsformer, som tegning, lek, gester, ansiktsuttrykk og kroppsspråk eller annet.

Når barn skal kunne uttrykke synspunktene sine fritt, betyr det at de ikke skal tvinges, presses, eller manipuleres. For å kunne uttrykke seg fritt må barn også kunne føle seg trygge, og vi som er voksne, har et ansvar for å kunne skape et miljø der barn opplever at de kan uttrykke seg fritt og trygt.

NI PRINSIPPER FOR GOD MEDVIRKNING

FNs komité for barnets rettigheter har utarbeidet ni prinsipper som hjelper oss til å sikre at medvirkningen er meningsfull for barna selv, at de føler seg trygge og ivaretatt, og at de faktisk blir tatt alvorlig.

Prinsippene kan brukes på ulike måter; både i planlegging, gjennomføring og evaluering av prosjekter, prosesser og aktiviteter.

Redd Barna har her oversatt og bearbeidet de ni prinsippene med tanke på elevers medvirkning i skolen. De ni prinsippene kan brukes som sjekkliste for å se om man ivaretar barnets rett til å medvirke.

«Foreldre og lærere kan
være litt mer åpne og forstå mer.
Forstå mer av hvordan eleven som får
fravær, har det.»

Ungdom 16 år, elev 10. trinn

Her er de ni prinsippene for å sikre god medvirkning:

1 Informasjon og ærlighet

For at elevene skal kunne uttrykke hva de mener om saker, må de få informasjon som er tilstrekkelig og tilpasset dem. De må få vite hva som skjer på skolen, hvilke rettigheter de har, hva og hvordan de kan påvirke, hvem som bestemmer hva og hvorfor. Informasjonen må være tilgjengelig og forståelig for alle elevene.

2 Frivillighet

Å uttrykke meningene sine og påvirke skal være frivillig. Når elever medvirker, bør det være lystbetont og drevet av indre motivasjon. De skal aldri tvinges, presses eller lures til å delta eller til å dele meningene sine. De skal også kunne trekke seg eller ombestemme seg.

3 Respekt

Alle elever skal bli møtt med respekt. De skal kunne være seg selv, og ingen skal bli latterliggjort, undervurdert, bedømt eller overhørt på grunn av den de er, eller meningene sine. Voksne skal også vise respekt for den hverdagen elevene lever i, og ikke stille krav som går på bekostning av rettighetene de har til nok hvile, fritid og samvær med venner. Elevenes rett til privatliv skal også respekteres.

4 Relevans

Det elevene er med på, og det elevene blir spurt om å mene noe om, må oppleves relevant for dem. Det betyr at elevene må føle at det angår dem, og at de kan bidra meningsfullt, med utgangspunkt i sine erfaringer og sin kunnskap. Voksne kan ikke alltid vite hva som er relevant for barn. Når elevene gis mulighet til å ta initiativ og sette agendaen på bakgrunn av sine egne prioriteringer, gjør det medvirkningen enda mer relevant for dem.

5 Barnevennlig

Når elever medvirker, skal de trives, utvikle seg og oppleve mestring. Elevene må få medvirke på en måte som passer for dem. Elever er forskjellige, og det som passer for én elev, passer ikke alltid for en annen. Barnevennlig betyr også at elevene må få nok tid og hjelp av voksne til å kunne forberede seg, finne ut av hva de selv mener om ulike saker, og hvordan de kan uttrykke meningene sine på en måte som de selv er komfortable med.

6 Inkluderende

Alle elevene på skolen skal ha den samme muligheten til å uttrykke seg, bli hørt og påvirke, uansett hvem de er, hvor gamle de er, hvor de bor, hvilken bakgrunn de har. Alle elevene er like mye verdt og er like viktige å lytte til uansett hvem de er! Dersom en elev trenger ekstra støtte for å kunne medvirke på lik linje med de andre elevene, for eksempel på grunn av språk eller funksjonsevne, må voksne sørge for at eleven får denne støtten.

7 Opplæring

Skolens ansatte må være godt forberedt og ha den kunnskapen, de ferdighetene og hjelpemidlene som trengs for å kunne legge til rette for at elevene får medvirke på en god og meningsfull måte. Elevene trenger kunnskap om hvilke rettigheter de har, må få styrket sine ferdigheter og få opplæring for å kunne ta i bruk sin rett til å bli hørt effektivt og på egne premisser.

8 Trygghet

Når elevene medvirker, skal de være og føle seg trygge, og de skal være beskyttet mot ulike former for risiko som følge av sin medvirkning. Dersom de opplever noe som gjør dem redde, eller som er vondt eller ubehagelig, må de vite hvordan de kan si ifra og få hjelp. De skal kunne varsle trygt og bli tatt alvorlig.

9 Etterrettelighet

Når elever medvirker, skal de oppleve at de voksne er til å stole på, at de holder det de lover, og tar dem alvorlig – også i etterkant av at de har uttrykt meningene sine. Elevene må få vite hva som skjer videre i prosessen. De må få tilbakemeldinger på utfallet, hva som er bestemt, og hvordan innspillene eller meningene deres er blitt vektlagt. Dersom voksne bestemmer noe annet enn det elevene selv har uttrykt ønske om, skal de få forklart hvorfor. Elevene skal også gis mulighet til å evaluere eller gi tilbakemeldinger på det de har vært med på.

Kilde: Generell kommentar til artikkel 12, kapittel 11, D: Grunnleggende krav til gjennomføringen av barnets rett til å bli hørt. Prinsippene her er oversatt og bearbeidet av Redd Barna.

«Jeg har tenkt på mye
jeg har lyst til å si.»

Ungdom 16 år,
videregående opplæring

«Det var fint å
snakke om fraværet.
Jeg håper det vil
hjelpe andre.»

Ungdom 17 år,
videregående opplæring

BARN OG UNGES PERSPEKTIVER PÅ SKOLEFRAVÆR

DELRAPPORT 1

I denne delen av rapporten finner du hva barn og unge med langvarig skolefravær har uttrykt om skolefravær. De forteller om:

- årsakene bak sitt fravær og utviklingen av fraværet
- hvordan de har blitt møtt av skolen, og hvordan de opplever skolen
- opplæringssituasjonen deres under fraværet
- hvilke konsekvenser skolefraværet har hatt for dem
- hvilke forslag til løsninger de har til hvordan man kan forebygge skolefravær og fremme nærvær og tilstedeværelse

Å lytte til eleven selv og vektlegge elevens egne erfaringer, perspektiver og meninger er avgjørende, både når en elev er i ferd med å utvikle skolefravær, og når han eller hun har høyt skolefravær. Det er også en rettighet eleven har krav på å få oppfylt, jf. opplæringsloven og FNs barnekonvensjon. Elevenes

stemmer trengs også for at skole og kommune skal kunne hjelpe og sikre barns rett til en god og trygg utdanning.

I denne rapporten har vi valgt å gjengi elevenes opplevelser slik de selv har uttrykt dem, uten tolkning. Barn og unges språk og forståelse av skolefravær kan skille seg fra hvordan voksne, lærere og fagpersoner snakker om temaet.

Ved alle sitater i denne rapporten har vi oppgitt barnets alder, og hvilket trinn de ville gått på i det aktuelle skoleåret vi snakket med dem i, uavhengig av om de var tilbake på skolen da samtalen fant sted, eller ikke.

NÅR OG HVORDAN STARTET SKOLEFRAVÆRET?

For noen av elevene utviklet fraværet deres seg allerede tidlig på småtrinnet. Flere utviklet fravær enten gradvis, eller det gikk brått over i langvarig fravær på mellomtrinnet, mens andre utviklet langvarig fravær først på ungdomsskolen.

VANSKELIGE OVERGANGER PÅ BARNETRINNET

For noen hadde overgangen fra barnehagen til barneskolen vært vanskelig, selv om det ikke førte til fravær direkte og med en gang.

«I overgangen fra barnehage til skole hadde alle noen relasjoner til hverandre og kjente hverandre, men jeg kjente ingen. Så det var vanskelig.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

«Spennende. Og ikke særlig hyggelig. Jeg ble plaget av noen gutter allerede første skoledag.» *Barn 12 år, elev 7. trinn*

«Jeg har hatt veldig mye skolefravær hele veien – helt fra 1. klasse. Det var ikke vanskelig overgang fra barnehage til barneskolen. Men jeg trivdes ikke på skolen. Jeg hadde blitt plaget av klassekamerater allerede fra barnehage, og de fortsatte på skolen.» *Ungdom 17 år, videregående opplæring*

En annen overgang som var vanskelig, var overgangen til mellomtrinnet. Mange snakket om en forverring av skolemiljøet midtveis på barneskolen, og at det forverret seg særlig fra 5. trinn og oppover. Dette gjenspeilte seg særlig i at det ble mer mobbing i elevgruppa, som baksnakking og ignorering fra både jenter og gutter i klassen og på trinnet, og styggere språk og sårende kommentarer og for noen fysisk vold.

«Det var først i 5. klasse jeg begynte å bli mer borte, da det skjedde en «break». For jeg strevde lenge med å gå på skolen fordi jeg hadde det ikke bra på skolen.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

«Begynte med litt fravær i 6. og 7. klasse. Mye drama mellom jentene. Det var noen dager jeg var vekke. Noen ganger var jeg alene, for mamma var på jobb, andre dager ikke. Det var ille blant jentene, men ikke så ille som det er nå på ungdomsskolen.» *Ungdom 14 år, elev 9. trinn*

Med de høyeste trinnene på barneskolen kom det også mer læringspress, og flere hadde slitt med å klare å følge med på det faglige. Med fravær i enkelt-timer eller deler av dagene på mellomtrinnet ble det vanskeligere å holde tritt med medelever.

«Jeg slet med angst på barneskolen også, men så gikk det veldig fint i 7. klasse, for det ble bedre miljø i 7. klasse, så da klarte jeg å være på skolen og gjøre det jeg skulle i 7. klasse.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

For noen hadde skifte av klasse eller skifte av lærer hjulpet, og de hadde kommet seg tilbake til skolen på daglig basis. For de samme elevene hadde imidlertid overgangen til ungdomsskolen og hvordan de hadde det der faglig og sosialt, ført til at de utviklet langvarig fravær igjen.

OVERGANGEN TIL UNGDOMSSKOEN BLE FOR STOR

For alle ungdommene som vi snakket med, ble overgangen mellom barneskolen og ungdomsskolen veldig stor, med mange faglige og sosiale utfordringer. Overgangen til større klasser, flere faglærere å forholde seg til, flere overganger mellom fagene, mindre forutsigbarhet, mye teori, høyt læringstrykk og vurderinger skapte skolestress.

Dessuten møttes ulike barneskolekulturer på ungdomsskolen, venner endret seg, og nye grupperinger kom til, mye sosialt gruppepress, kropps- og utseendepress og mye annet i ungdomskulturen bidro til at ungdomsskolen ble for tøff for mange. Tøft og hardt ungdomsmiljø tappet mange av ungdommene for mye energi, og det ble vanskeligere å motivere seg til å gå på skolen.

For noen var overgangen til ungdomsskolen så brå og brutal at de utviklet langvarig fravær helt fra de første ukene etter skolestart. For andre gikk starten på ungdomsskolen greit, men så ble det vanskeligere utover 8. trinn, og særlig på 9. trinn, både faglig og sosialt.

«Den første uka var ganske grei. For det var spennende med ny skole. Og da var jeg med vennene mine. Jeg husker ikke helt når det gikk dårlig. Jeg tror det gikk gradvis. Og så ble jeg overstimulert og utbrent av skolen. Jeg kunne vel bli utbrent på barneskolen også. Men ikke så mye som på ungdomsskolen. På barneskolen gikk jeg på skolen hver dag.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

«Fraværet startet i starten av 8. klasse. Når folk begynte på ungdomsskolen, så forandret de seg skikkelig mye. Det ble slik at man måtte være penest i klassen, og tøffest i klassen, så ble det så mye stress rundt det. Det ble skikkelig ubehagelig.»

Ungdom 15 år, elev 9. trinn

«Så mye folk. Høylytte folk som tar stor plass. Trangt. Tett. De snakka hele tiden. Fnising. Det stressa meg, for jeg var redd for at de snakka om meg. Stive, lamme bein. Klarte ikke å gå til slutt på skolen.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

«Jeg prøvde å skjerpe meg, for jeg hadde hatt mye fravær på barneskolen. Så jeg var ganske bestemt for å klare ungdomsskolen. Så 8. klasse gikk ganske greit. Men så ble det mye fravær. I 9. klasse fikk jeg 74 dager fravær. I 10. klasse var jeg ikke på skolen i det hele tatt.» *Ungdom 16 år, elev videregående opplæring*

Overgangen til ungdomsskolen førte også til mye mer teori og krav om innleveringer og vurdering i alle fag, som gjorde at ungdommene opplevde å bli mer skolelei, slitne og umotiverte.

«Mye teori. Det gikk greit, men jeg ble ganske sliten. Stor klasse. Mye støy.»

Ungdom 16 år, elev 10. trinn

«I slutten av 9. klasse. Det var vanskelig å starte opp etter sommerferien i 10. klasse. Så begynte jeg å bli mer borte. Jeg gikk på skolen mesteparten av 9. klasse. Men jeg husker følelsen av det å få mange dårlige karakterer i 9. klasse.» *Ungdom 17 år, videregående opplæring*

For noen førte overgangen fra barneskolen til ungdomsskolen til mye dårligere tilrettelegging.

«Det var en stor overgang. På barneskolen fikk jeg mye tilrettelegging. Jeg fikk gruppetimer der. Og jeg fikk mer tid med læreren. Jeg har konsentrasjonsvansker, så jeg lærer bedre i grupper.» *Ungdom 18 år, videregående opplæring*

For de eldste ungdommene vi snakket med, hadde hjelpeapparatet og skolen vært bedre på å sikre en trygg overgang fra ungdomsskole til videregående opplæring enn fra barneskole til ungdomsskole. Særlig gjaldt dette på yrkeslinjer, der det var mindre elevgrupper.

BEGREPET SKOLEFRAVÆR OG MANGLENDE FRAVÆRSREGISTRERING

Skolefravær og fravær var begreper som alle de barn og unge vi snakket med, forsto seg på, og kunne bruke selv.

Elever elev understreket også at det er en form for skolefravær selv når man ikke er i klasserommet, men er på skolen.

«Ja, og jeg har hatt forskjellige typer fravær. Teknisk sett har jeg skolefravær når jeg sitter på grupperommet, men jeg får det ikke opp som gyldig fravær, men det er en form for fravær, siden jeg ikke er i klasserommet.» *Ungdom 14 år, elev 9. trinn*

Ikke alle vi spurte, kjente til i hvor stor grad skolen førte fravær for timer, dager, uker eller år de var borte fra skolen. Noen kjente til det. Det kunne oppleves som umotiverende og utmattende både for eleven og foreldrene at hjemmet fikk mange fraværsmeldinger, når de visste hvor mye de forsøkte å komme seg på skolen.

«Mamma og pappa fikk mange meldinger om fravær. De ble spamma av meldinger. Pappa viste meg en hel liste med meldinger. Så mye som mamma og pappa har prøvd å få meg til å gå på skolen, så ble de til slutt umotiverte til å prøve igjen.» *Ungdom 15 år, elev 10. trinn*

I de tilfellene der elevene oppholdt seg på skolen, og ikke i klasserommet og dermed ikke fikk undervisning sammen med medelever, ble det ført fravær i enkelttimer i starten, men etter hvert opphørte fraværsregistreringen. Foreldre fikk dermed ikke mulighet til å følge med på hvor mye barnet deres var med på undervisningen eller ikke.

«Nei. Lærerne sa ikke ifra til pappa. De satte ikke så mye fravær og heller satte de ikke noen anmerkninger. Bare kun i starten. Så førte de ikke fravær. Så han fikk ikke så mye beskjed om fraværet.» *Ungdom 15 år, elev 10. trinn*

«Fra åttende klasse var jeg aldri i timen. Men jeg var på skolen.»

Husker du når du gikk ut av timen, og ikke var med klassen?

«Sikkert hele tida. Fra første klasse.»

Førte de noe fravær på deg når du ikke var i timen?

«I starten gjorde de det. Men de sluttet med det.»

Samtale med ungdom 15 år, elev 9. trinn

For noen få av elevene som ikke hadde så trygge og forutsigbare hjemmeforhold, og som derfor ikke opplevde det som et godt alternativ å være hjemme på dagtid eller etter skoletid, anser Redd Barna det som en klok avgjørelse av skolen å ikke melde ifra om fravær til de hjemme.

«Jeg er alltid on guard.
Jeg er veldig redd for å
få kommentarer mot meg. Jeg har
hatt tidligere opplevelser som har
gjort at jeg alltid er på vakt.»

Ungdom 15 år, elev 9. trinn

ÅRSAKER TIL SKOLEFRAVÆRET – SETT FRA BARNAS PERSPEKTIV

Samtalene med barn og unge om deres skolefravær viste at det var mange årsaker bak en elevs skolefravær. De voksne rundt dem fanget opp fraværet for sent og slet med å avdekke årsakene til fraværet.

Mangelen på å legge til rette for barns medvirkning, spørre og lytte til hvorfor eleven utviklet skolefravær, førte til at skolen, hjelpetjenester og av og til hjemmet ikke klarte å avdekke de egentlige årsakene bak fraværet, og dermed ikke kunne sette inn tiltak som faktisk hjalp eleven. Dette førte til at fraværet utviklet seg og ble langvarig for mange.

«Folk som har skolefravær, har veldig ulike årsaker til fraværet. Men om skolen kunne ha litt mer grunnleggende forståelse rundt skolefravær, ville den kanskje ha tilrettelagt bedre for elevene.» *Ungdom 16 år, elev videregående opplæring*

«Jeg ble mobbet i mange år. Hadde ikke noen venner. Jeg hadde ikke noen å snakke med de årene jeg var der. Jeg følte meg alene. Jeg skulle egentlig bytte skole på 3. trinn, men det var ikke plass.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

MOBBING OG UTRYGT SKOLEMILJØ

Mobbing og utrygt skolemiljø var for mange en av hovedårsakene til skolefraværet, men ikke nødvendigvis utløsende årsak til at fraværet startet for flere. Men en fellesnevner for mange var at skolen ikke oppleves som trygg å gå til eller vende tilbake til.

«Det er dårlig klassemiljø. Vi har et ganske spesielt trinn. Jenter og gutter snakker ikke sammen. Hvis du snakker til en gutt, er du automatisk sammen. Hvis vi har gruppearbeid sammen, så snakker ikke jenter og gutter sammen. Sånn er det ikke på de andre trinnene her.» *Ungdom 14 år, elev 9. trinn*

«Det var mest mobbingen. Men jeg var ikke alltid inne i timene heller, for jeg orket ikke å være i klasserommet på grunn av mobbingen.» *Barn 12 år, elev 7. trinn*

På barneskolen var det særlig overgangen til mellomtrinnet, der det hadde oppstått mye konflikter, mobbing og utestengelse. For flere hang erfaringene med mobbing fra barneskolen så igjen at det ødela for

overgangen og tilstedeværelsen på ungdomsskolen.

«Jeg hadde dette rommet som jeg kunne være på. Jeg følte meg ikke trygg. Det var ikke noe på ungdomsskolen som tilsa at jeg ikke ville klare å være der, så det var mye på grunn av gamle erfaringer fra barneskolen.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

«Er det vits i å gå på skolen, når det bare er mobbing og press?»

Ungdom 15 år, 9. trinn

«Det var mye krangling mellom jentene. Mye fiendtlig.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

Flere hadde opplevd mobbing på barneskolen, mens for andre startet mobbingen først på ungdomsskolen. For flere var det sårt å ikke ha en eller flere venner på skolen. Ensomhet og det å føle seg helt alene og utenfor i et stort fellesskap opplevdes som tungt. Mye mobbing foregikk i det skjulte og var vanskelig å oppdage for voksne, men minst like sårt for elever å erfare.

«Når jeg ikke hadde venner på skolen, gjorde det det veldig vanskelig å gå på skolen.»

Ungdom 17 år, videregående opplæring

varshelige overganger

månglende eller dårlig tilrettelegging

konsentrasjonsvansker

angst og engstelse

identitetspress og snevre normer

dårlige relasjoner til medelever

lærevansker

**mobbing og
utrygt skolemiljø**

DIGITALE KRENKELSER OG OVERGREP

helsereelaterte årsaker

kropp- og utseendepress

skolestress og prestasjonskrav

dårlige relasjoner til lærere

Det er sjelden kun én årsak bak en elevs skolefravær. Noe som viser hvor stor betydning det har at de voksne rundt barn er tilgjengelige, nysgjerrige og i større grad kan se, snakke med og lytte til hver enkelt elev for å fange opp disse.

«Det var ikke så synlig. De fikk meg til å føle meg rar, sa ting, utestengte meg. For eksempel: Jeg vil ikke sitte med deg. Fikk kommentarer som: Jeg kom borti henne, jeg må vaske meg. Ikke bruk den vasken der, den har hun brukt. Og så slikt.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

Mobbing og utrygt miljø ble dermed en opprettholdende faktor til skolefraværet fortsatte, slik ungdom forklarte det, fordi det ble sett på som altfor risikabelt og utrygt å gå tilbake til skolen og undervisningen i klasserommet og fellesskapet med jevnaldrende. De hadde fortsatt et ønske om å gå på skolen, men, som forklart over, opplevde de det som umulig.

Utryggheten og frykten for å oppleve mer fysisk og verbal mobbing på skolen ble til slutt for flere ikke mulig å holde ut med. For flere fortsatte mobbingen også digitalt på sosiale medier.

Snapchat er det verste.
Det var veldig mye drama
og ryktespredning i 7.
klasse og det fortsatte på
Snapchat. Både meldinger
og stygge bilder.»

Ungdom 14 år, elev 9. trinn

GRUPPEMEKANISMER ØDELEGGER

Flere av dem vi snakket med, opplevde at sterke gruppemekanismer i klassen og på skolen og på tvers av trinn var så sterke at de var vanskelige å håndtere. De snakket om at de populære i klassen hevdet seg over de andre, at klassene ofte var delt i gjenger, og at det var noen få populære som satte standarden for hvordan man skulle være, hvordan man skulle se ut, og hva som var akseptabelt og ikke.

«Hvis du ikke passer inn i en vennegjeng, klarer du å finne en annen gruppe. Men det er veldig gruppert her. De kan kaste deg ut når som helst. Det er så regime i de gruppene her. Hvis du blir kastet ut av ei gruppe, så er du kastet ut for alltid, eller så kan du betale deg inn igjen. Det er alltid en leder i vennegjengene her, som er godt likt hos elevene. Det er lederen i gruppa som bestemmer om det du har gjort, er for drøyt eller ikke. Så lederen vurderer om du kommer deg inn igjen eller ikke.» *Ungdom 15 år, 9. trinn*

«Det var veldig gjengete, så det var ikke så lett å gå på skolen. Hvis noen i en gjeng blikket noen i en annen gjeng, kunne de overreagere og lage drama. Det ble mye drama. Flere ble sure på hverandre, og man ble veldig spent på hvordan dagen ville bli, før man kom på skolen.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

STYGT SPRÅKBRUK OG SEKSUELL TRAKASSERING

Stygt språkbruk og negative kommentarer påvirket flere av dem vi snakket med, i stor grad. Det førte til at flere hadde slitt med å føle seg trygge i klasserommet, at det var vanskelig å konsentrere seg om skolearbeid og følge med i undervisningen. Det var også vanskelig å ikke bli med på å snakke stygt om de andre, for det opplevdes som gruppepress hvordan man skulle snakke i elevgruppa.

«Mye språk. Blikking. Det var bjeffing også på et tidspunkt. Det var folk som bjeffet på meg fordi jeg kom ut. Jeg hadde også veldig alternativ stil. Jeg husker jeg gikk igjennom skolekatalogen og kunne telle bare meg og en eller to personer til som hadde farget hår. Så det var lite av det, til å være så stor skole.» *Ungdom 15 år, elev 10. trinn*

«Jeg kledde meg annerledes og hadde en annen stil som ble gjort narr av. Folk forskjellsbehandlet meg, og jeg ble mobbet. Det har jeg egentlig opplevd hele oppveksten min. Jeg har venner, og de er jeg kjempeglad i.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

«Ja. I hvert fall hos guttene. Jeg liker ikke å skille mellom kjønn. Men jeg tror definitivt det er vanskeligere å skille seg ut hvis du er gutt.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

For mange elever fører «for voksne samtaler», mye seksualisert språk og seksuell trakassering i elevgruppa til at det ikke blir noe godt læringsmiljø eller trygt nok til å snakke høyt i klassen eller trives på skolen. For flere av jentene vi snakket med, var seksuell trakassering et gjentakende tema, som skjedde både i timene og i friminuttene, som ikke ble tatt alvorlig av de voksne rundt dem. Så de opplevde å stå alene med det.

«Den ene gutten hadde lyst til å ha sex med halv-søstera si og snakka om det. Det er så mange sånne samtaler som jeg synes er unødvendige. Det var så mange ekle kommentarer. For eksempel når jeg ikke hadde på meg BH, sa de alltid: Hun har ikke på seg BH. Er det bra for deg, da. Det likte jeg ikke. Og da brukte jeg mye energi på det, og hadde ikke lyst til å gå på skolen.» *Ungdom 15 år, elev 10. trinn*

«Det var en gutt som het [...] som likte meg. Og hvis jeg var borte en dag fra skolen. Så hadde [...] sagt ekle ting han hadde likt å gjøre med meg. Og det likte jeg ikke. Det gjorde meg så ukomfortabel. Alle på skolen er sånne. Alle er så voksne. Snakker sånn. Jeg skjønner ikke hvorfor det må være sånn.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

DET HJALP IKKE Å SI IFRA

Mange av dem vi snakket med som hadde blitt utsatt for mobbing, opplevde at det ikke hjalp å si ifra. De voksne klarte ikke å stoppe mobbingen som skjedde, og kom med løfter om tiltak, som ikke ble fulgt opp.

«Det var helt jævlig. De gjorde ingenting, de lot oss bare gjøre hva vi ville. De lot oss gå ut av klasserommet og gjøre hva vi ville.»

Ungdom 15 år, elev 9. trinn

Andre kommenterte at skolen forsøkte å gjøre det de kunne, men fordi medelevene var de samme, tok det ikke lang tid før mobbingen tiltok igjen. Flere syntes det var vanskelig å si ifra om mobbingen til lærerne og foreldrene.

«Jeg fortalte ikke om mobbingen til mamma og pappa. Jeg ville ikke gjøre noe ut av det, jeg ville jo bare ha det bra. Det var ikke jentene som var problemet, det var guttene som sa så mye skit. Men fra 5. klasse begynte baksnakkinga hos jentene.» *Ungdom 15 år, elev 10. trinn*

PÅVIRKNING FRA VENNER

For noen få av dem vi snakket med, var påvirkning fra medelever som de ble kjent med i overgangen til ungdomsskolen, utløsende årsak til at de etter hvert gjorde at de fikk mer fravær fra skolen, til tross for at de ønsket å være på skolen.

«Til slutt fikk jeg dårlige venner. Venner som jeg ikke burde ha. Det var en venninne som hadde forandret seg skikkelig fra barneskolen. Hun røyket. Og så begynte jeg med det. Og så ble jeg med henne rundt. Jeg skulket og ble mer og mer borte. Da ble det skummelt å gå tilbake til klasserommet. Det var vanskelig å være der. Jeg ble stresset, og jeg ville ikke være der.» *Ungdom 15 år, elev 10. trinn*

«Det gikk greit det første halvåret. Men jeg var med litt feil folk, så etter et halvår begynte jeg å skulke litt og sånn. De andre fikk meg med på det. Og når jeg begynte med det, var det vanskelig å slutte med det.»

Ungdom 15 år, elev 9. trinn

«Jeg følte ikke jeg hadde noen valg.» *Ungdom 15 år, 9. trinn*

«En ting til. Jeg hadde en skulkepartner. Partners in crime. Vi hadde gått sammen på barneskolen. Jeg føler det er litt min feil at hun skulket på ungdomsskolen. Vi følte vi ble sett på som slemme folk fordi vi fikk alltid kjeft. Det var alltid et eller annet som var feil med oss, at vi truet andre, og fikk kjeft for det. Men vi truet aldri noen.» *Ungdom 15 år, elev 10. trinn*

De samme opplevde at de ikke hadde så mye valg i den vennegruppa de da tok del i, ettersom de opplevde press til å bli med og være ute av timen eller borte fra skolen – først på timebasis, og etter hvert halve eller hele skoledager. De opplevde at det tok tid før skolen reagerte på det, og at det tok tid før foreldre oppdaget det.

«For det er ikke skolen som er problemet, det er folka som er på skolen.»

Ungdom 15 år, elev 9. trinn

«Det var mye kommentarer på utseende.
Som skapte mer kroppspress, som også førte
til at man ønsket å være mer hjemme,
og ikke gå på skolen.»

Ungdom 16 år, elev videregående opplæring

SNEVRE NORMER I SKOLEN

Mange slet med å være seg selv i klassen og på skolen. Det var lite rom for å være seg selv sammen med de andre i klassen. Det var lite rom for å være annerledes både på barneskolen og ungdomsskolen. Alle måtte prøve å være lik de andre, og hvis man skilte seg ut eller var annerledes på et vis, så fikk man problemer på skolen.

«Jeg tenker mange har et problem når de har et problem med at noen velger å være litt alternative i stedet for å følge med og være som alle andre.»

Ungdom 15 år, elev 9. trinn

«Etter noen år forandret jeg stilen min, for å passe bedre inn.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

«Alle er helt like. Alle kler seg helt likt. Alle prøver bare å passe inn. Det er slitsomt. Hvis du prøver å være annerledes, får du kommentarer på det.»

Ungdom 15 år, elev 9. trinn

«Det var vanskelig å gå på ungdomsskolen. Det var vanskelig å passe seg inn.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

Særlig kropps- og utseendepresset som mange snakket om, opplevde mange barn og unge å stå alene om og de opplevde det som vanskelig. Det startet på mellomtrinnet og for noen allerede på småtrinnet, men i særlig grad eskalerte kropps- og utseendepresset i overgangen til ungdomsskolen.

Alle vi snakket med, opplevde kropps- og utseendepress som problematisk og ødeleggende for det skole- og oppvekstmiljøet de vokste opp i. Det var ikke bra for helsen til barn og unge, og flere kommenterte at medelever kunne slite med spiseforstyrrelser.

«Det var mye kommentarer på utseende. Som skapte mer kroppspress, som også førte til at man ønsket å være mer hjemme, og ikke gå på skolen. Det ble sendt ut mange meldinger fra skolen, fordi folk begynte å gjøre om på kostholdet sitt, for å prøve å se sånn og sånn ut.» *Ungdom 16 år, elev videregående opplæring*

«De bodyshama meg, og sa jeg var 200 kilo. Noe jeg ikke var. Da jeg kom i puberteten, var det krise. Jeg fikk mensen veldig tidlig i 4. klasse. Jeg skamma meg, men søstera mi sa det var helt normalt. Jeg fortalte hu at de andre kommenterte på kroppen min. Søstera mi sa jeg måtte ikke bry meg om det. Hun visste om alt. Vi er gode venner. Lillebroren min opplever også bodyshaming. Det skjer når de voksne ikke er til stede.» *Ungdom 15 år, elev 10. trinn*

«Jeg ble veldig påvirket av det. Det kommer fra nettet, vil jeg tro. Hva vi ser på hver dag. Det legger en standard på hvordan du skal se ut.»

*Ungdom 16 år,
elev videregående opplæring*

Det var flere som slet med lite matlyst eller spiseforstyrrelser, og flere kommenterte at mye av grunnen var mobbing og kommentarer om kropp og utseende, sosiale medier eller ubehagelige hendelser.

«Jeg var mye kvalm og hadde ikke matlyst. Det var ikke sånn, at jeg sultet meg sjøl. Men jeg klarte et måltid om dagen. Frokost klarte jeg. Søvn varierte litt. Når jeg hadde mange urolige tanker og mye angst var det vanskelig å sove. Men noen ganger klarte jeg å sove.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

«Jeg veide 60 kilo på barneskolen, og så gikk jeg ned 15 kilo på ungdomsskolen. Spiste mindre. Trodde jeg måtte veie så mye, for å se bra ut. Jeg mistet konsentrasjon. Jeg mistet søvn. Jeg trodde det å spise gjorde meg kvalm. Jeg spiser heldigvis bedre nå.» *Ungdom 15 år, 9. trinn*

Mange opplevde ikke at lærerne og skolen tok kropps- og utseendepresset elevene måtte stå i, nok på alvor. Samtidig var det lærere som hadde forsøkt å ta tak i det, noe som hjalp delvis, men flere medelever hadde ikke vært så mottakelige for å endre seg.

«Lærerne visste ikke om det så mye. Fordi de er ganske vant med at ungdommene er frekke mot hverandre, så de gjorde ikke så mye greie ut av det. De snakket med hele klassen om det, men elevene hørte ikke på dem.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

Flere nevnte at foreldre heller ikke hadde nok forståelse for hvor utbredt kropps- og utseendepresset var, og hvordan det kunne påvirke barn og unge. Dette var nok fordi foreldre hadde vokst opp i en annen tid, mente noen unge. Men flere nevnte at foreldre hadde forsøkt å ta kontakt med skolen for å sette søkelyset på det, uten at det hadde hjulpet.

Flere var tydelige på at det å ikke kunne være seg selv eller annerledes ikke bare var et problem på skolen, men et samfunnsproblem.

Normen for hvem elever kunne være, var smal, ifølge mange av dem vi snakket med. En av dem vi snakket med, fortalte om at man ble møtt av mye homofobi, og at ungdommen så sammenheng mellom at ungdommen sto fram som trans og fraværet sitt, etter som ungdommen hadde opplevd mye trakassering og mobbing.

«Det var mye homofobiske greier generelt på skolen. Det var ikke kjempeartig. Det var omtrent da jeg kom ut som trans også. Og jeg byttet navn.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

Flere mente det var enklere og lettere å være seg selv sammen med eldre ungdommer og voksne utenom skoletid, fordi det var et så tøft ungdomsmiljø. Flere håpet på at videregående skole skulle bli en ny start og et sted der de i større grad kunne være seg selv.

«Jeg foretrekker å være venn med eldre. For jeg opplever at de er mer forståelsesfulle. Sånn har det egentlig vært fra barnehagen, at jeg alltid har søkt med å være med eldre enn meg selv.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

DIGITALE KRENKELSER OG OVERGREP

Mange av de barn og unge vi snakket med som hadde opplevd mobbing og et utrygt miljø, hadde opplevd at mobbingen fortsatte videre på sosiale medier, så mange opplevde ikke sosiale medier som en trygg arena.

«Jeg snakket med mamma om det, men hun skjønnte ikke så mye av det, hun prøvde å forstå, men hun har jo ikke vokst opp i det samfunnet som er nå.»

Ungdom 15 år, elev 9. trinn

«Midt i 8. klasse skulle alle prøve å være best i alt, og hvis du ser litt forskjellig ut, så blir du trakassert og mobbet. Så går det litt for langt, så følger de etter deg, og så adder de deg på Snap og sånn, for å snakke dritt om deg.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

«Jeg gikk på ungdomsskolen bare i 4 uker, så sluttet jeg. Fordi jeg syntes det ble vanskelig med angst, og det var veldig mye uro de første ukene i 8. klasse. Jeg vet det var mange som opplevde nettmobbing. Det var derfor de måtte ha mobilhotell. På grunn av trinnet vårt.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

En av ungdommene som vi snakket med hadde opplevd 'grooming', som hadde foregått over lengre tid uten at ungdommen turte å fortelle om det hjemme eller på skolen i begynnelsen.

GROOMING er når en voksen manipulerer og bygger et tillitsforhold til et barn for å utnytte det seksuelt. Barna blir lurt til å stole på og like en person, før krenkelser og overgrep finner sted, enten over nett eller i virkeligheten. Barnet kan overtales til å dele nakenbilder, nakenvideoer eller møtes fysisk. Når noen utsettes for 'grooming', er det ofte en naturlig reaksjon at man ikke forteller det hjemme blant annet på grunn av trusler og manipulasjon fra 'groomeren' som skaper følelse av frykt, skam og skyld hos den utsatte.

Dette førte til at det var vanskelig å være på skolen og få skolehverdagen til å fungere godt, i tillegg til at eleven over tid hadde opplevd et utrygt miljø på skolen.

«Sosiale medier er også en grunn. Det er folk på sosiale medier som ikke er så snille. Sånn som de på min alder, er det eldre menn som prøver å ta kontakt. Det var i hvert fall sånn med meg. En mann kontaktet meg på Snapchat og sa jeg kunne få det og det og det, hvis jeg byttet det med nudes og sånn. Da var jeg ganske liten – jeg var bare 14 år. Han holdt på ganske lenge og brukte meg. Det tappet meg så for energien når han maste hele tiden.

Først gikk jeg med på det, for jeg var så liten. Da jeg ble eldre, skjønnte jeg at han ikke kunne holde på sånn, så fjernet jeg han. Lagde nye brukere, og så legger man til. Man blir så avhengig. Så klarte jeg å manne meg opp til å fortelle det til mamma.

Jeg mistet helt selvbildet mitt, for han sa mye dritt til meg. Så det gjorde mye med meg, og det førte til at jeg ikke klarte å være så mye på skolen. Da jeg sa ifra til mamma, så kontaktet hun politiet, og så anmeldte vi det.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

Det hadde hjulpet ungdommen veldig å få fortalt det til foreldrene sine, og få anmeldt tilfellet. Ungdommen hadde et veldig nært og godt forhold til sine foreldre.

DÅRLIG RELASJON TIL LÆRERE

Flere av ungdommene vi snakket med, hadde dårlig relasjon til lærerne. De opplevde at de ble misforstått i stor grad, at de ikke ble hørt og sett, og at flere kommenterte at de fikk tildelt skyld for hendelser de ikke var ansvarlige for. Hvis de prøvde å si ifra om at de opplevde at de ble urettferdig eller feil behandlet, opplevde de at det ikke hjalp.

«Jeg likte ikke lærerne der. Vi passet ikke så godt sammen. Jeg følte de alltid ga meg skylda for ting. Hvis det var en kompis som gjorde noe galt, var det jeg som fikk skylda.» *Ungdom 15 år, elev 10. trinn*

«Dårlig relasjon til lærere. De håndterte dårlig dramaet som oppsto i klassen. Flere av dem klarte ikke å være nøytrale. Så det var irriterende at vi følte ikke at vi ble hørt på. De må jo høre på begge sider.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

«Jeg blir ofte sint og sur. Jeg kjeftet skikkelig på lærerne og kalte dem ting som jeg ikke burde sagt. De diskuterer med meg, og de tror de alltid har rett, noe de ikke har. De voksne må høre på oss ut.» *Ungdom 15 år, elev 10. trinn*

Enkelte fortalte imidlertid at de hadde et godt forhold til en eller noen få lærere, som i større grad forsto og så dem. Men problemer oppsto ofte når kollegiet og personalet på en skole ikke hadde felles forståelse for den elevens fravær, og hvilken avtale om tilrettelegging den eleven hadde fått i samarbeid med PP-tjenesten og/eller kontaktlæreren deres.

«Jeg ble kastet ut av klasserommet, og kalt dum av en lærer. Han låste klasserommet og sa at jeg ikke tilhørte der. Da fikk jeg mer fravær.»

*Ungdom 18 år,
videregående opplæring*

«Det var en lærer jeg hadde i matte. Og matte har jeg alltid syntes er vanskelig. Jeg husker læreren sjekket leksa mi, og så skjelte hu meg ut foran hele klassen når jeg hadde gjort feil. Så jeg gikk på do og grein, og ville ikke gå tilbake til klasserommet.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

Dem vi snakket med, hadde ulike erfaringer med hvordan de hadde blitt møtt og ivaretatt av lærere og skoleledelse. Noen hadde blitt godt ivaretatt. Andre hadde blitt møtt med en god del tilsnakk, kjeft, anmerkninger og annet som vanskeliggjorde skolehverdagen for eleven.

Uavhengig av reaksjoner de ble møtt med hos lærerne, hadde alle et grunnleggende ønske om å være på skolen og ta del i fellesskapet med jevnaldrende.

LÆREVANSKER OG MANGLENDE TILRETTELEGGING

Mange av dem vi snakket med, oppga lærevansker og manglende eller dårlig tilrettelegging fra skolen som en av hovedårsakene til sitt skolefravær.

Flere av ungdommene vi snakket med, hadde dysleksi eller andre lærevansker, men de hadde ikke fått påvist det før sent på ungdomsskolen, noe som igjen førte til at de ikke hadde noen form for tilrettelegging tidligere i opplæringsløpet. Å få vite om lærevansken hadde gitt dem mer forklaring på hvorfor skolefagene hadde opplevdes så vanskelig, og de hadde blitt møtt med mer forståelse fra lærerne.

Alle var tydelige på at det ville ha hjulpet dem mye hvis de hadde fått kartlagt lærevansken og fått vite om hva de hadde krav på av hjelpemidler og tilrettelegging, mye tidligere. Ungdommene var tydelige på at det ikke hjalp med en vente-og-se-holdning i skolen når det gjaldt å få utredet for lese-, skrive- og lærevansker.

Flere nevnte at lærere på barneskolen hadde nevnt at de var bekymret for at eleven kunne ha dysleksi, en lærevanske eller konsentrasjonsvansker eller annet, men det ble ikke fulgt opp. Så for mange var det ikke tatt tak i før de kom høyere opp på ungdomstrinnet, og da først etter at de var i kontakt med noen i hjelpeapparatet, eller etter bytte av skole.

«Jeg husker at på barneskolen så var det var snakk om å koble på PPT, men det skjedde aldri. I åttende var det også snakk om PPT. Men jeg fikk aldri snakke med dem.» *Ungdom 14 år, elev 9. trinn*

Har du fått påvist noen lese- og skrivevansker?

«Ja. Tidlig på barneskolen gjorde de noe kartlegging. Men de la det bare i skuff og gjorde ingenting med det. Så sent som i 8. klasse fikk jeg test hos PP-tjenesten, og da fikk jeg påvist dysleksi. Da fikk jeg hjelp med en gang. Da PP-tjenesten spurte den barneskolen om å få den gamle prøven jeg tok for mange år siden, og de fikk den tilsendt, så de tydelige tegn på dysleksi allerede tidlig i barneskolen. Det hadde hjulpet å få påvist dysleksien tidlig.» *Ungdom 17 år, videregående opplæring*

For de elevene som hadde fått påvist dysleksi, eller andre skrive-, lese og lærevansker, hadde mange av dem ikke fått den tilpasningen og tilretteleggingen de hadde behov for og krav på.

Flere hadde fått lite informasjon om hva slags type hjelpemidler de kunne bruke i undervisningen og i skolearbeid, og generelt lite informasjon om hva slags tilpasning og tilrettelegging de hadde krav på i de ulike fagene.

«Jeg fikk aldri den tilretteleggingen jeg har rett på, og skulle få. Jeg og mamma sa ifra flere ganger, men fikk ikke hjelp.» *Ungdom 18 år, elev videregående opplæring*

«Jeg er ikke på det faglige nivået som resten av klassen. Og jeg har ikke fått det jeg trenger for å være på samme nivå. Det er jo viktig for meg å forstå de leksene jeg får. Jeg synes det er dumt, for jeg vil jo gjerne vite det samme som de andre i klassen.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

«Det eneste jeg husker at lærerne tilrettela for meg, var at jeg fikk tilgang på en app på grunn av dysleksien min. Men appen fungerte ikke så godt. Ellers fikk jeg ingen tilrettelegging på ungdomsskolen. Undervisningen var vanskelig. Når vi hadde samfunnsfag, KRLE og andre tekstfag, måtte vi lese mye i boka. Så jeg fikk aldri bli ferdig med det vi skulle lese, så det var ganske irriterende. Og det var sånn i alle timene. Jeg må prøve å lese tekster på nett, for å forstå hva jeg leser.» *Ungdom 17 år, elev videregående opplæring*

«Jeg har hatt problemer med skrivingen min og med lesingen min. Det har med dysleksien også å gjøre, men jeg skrev ikke pent. Fikk først i år vite at jeg har dysleksi, men fikk ikke vite noe særlig mer om det.» *Barn 12 år, elev 7. trinn*

For noen hadde det hjulpet å skifte skole. Først etter skolebytte hadde PP-tjenesten blitt koblet på for dem så de hadde fått utredning, og de hadde fått lærere som forsto bedre hvilken tilrettelegging de trengte for å kunne medvirke og delta i timene, og det hadde ført til mer nærvær og oppmøte igjen i timene.

«Jeg har ikke blitt fulgt opp av PP-tjenesten tidligere, før jeg begynte her. På de skolene jeg gikk på før, fikk jeg ingen tilrettelegging. Da var jeg mye borte fra skolen. Lærerne der var veldig dårlige, og jeg hadde det dårlig.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

Noen av dem vi snakket med, slet med å følge med i det faglige i timene. Noe av årsaken var kunnskaps-hull på grunn av fraværet, men flere kommenterte at de hadde forsøkt å si ifra at de slet med lesing, skriving, og matte, men de opplevde at skolen ikke hadde tatt det alvorlig, og at de ikke hadde vært koblet på PP-tjenesten. Dette gjaldt også en elev som hadde en yngre bror som hadde fått påvist dysleksi, uten at hun selv hadde fått oppfølging eller tilbud om utredning hos PP-tjenesten.

Flere kommenterte at det var vanskelig og lite meningsfullt å følge med på undervisningen i klasserommet, fordi de ikke forsto så mye av det som lærerne underviste om i klasserommet.

Hvordan klarer du å følge med i undervisningen?

«Egentlig ingenting. Jeg skjønner ingenting. Har prøvd å si ifra i mange måneder.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

Føler du at du mister opplæring når du ikke er i timen og med klassen? «Bare noen ganger. For jeg forstår jo ikke så mye av undervisningen, når jeg er i timen.» *Ungdom 14 år, elev 9. trinn*

KONSENTRASJONSVANSKER

Noen av elevene vi snakket med, hadde konsentrasjonsvansker, som ADHD, og det påvirket særlig konsentrasjonen deres i skoletimene, men også samlinger og ellers på skolen. De hadde alle fått diagnosen sent i opplæringsløpet etter mye skolefravær, men de kunne huske langt tilbake i tid og si at dette var noe de hadde slitt med lenge.

Elevene mente at konsentrasjonsvanskene i seg selv ikke var årsak til skolefraværet. Men det at de hadde fått påvist konsentrasjonsvanskene altfor sent i opplæringsløpet, og at de hadde blitt møtt med liten forståelse av lærere, andre voksne på skolen og medelever, førte med seg at de slet både faglig og sosialt. Det påvirket negativt faglig læring, relasjonen til lærerne og elever, og hvordan de fungerte sosialt i klassen og i andre sosiale sammenhenger, også i fritiden.

«Da jeg begynte å få fravær, husker jeg at jeg kom meg i bilen. Og så slet jeg veldig med å komme meg ut av bilen, og inn på skolen. Der var det ingen jeg hadde noe felles med, og likte ikke de samme tingene som de andre. Og så strevde jeg med ADHD og bipolar. Så jeg strevde med å passe inn.» *Ungdom 17 år, videregående opplæring*

«I 1. klasse når jeg ikke klarte å konsentrere meg, hadde jeg en lærer som satte på fanget mitt i klasserommet. Det skjedde veldig ofte. Det er ikke noe gøy når en voksen dame sitter på deg. Det var først mange år senere at jeg skjønnte at det ikke var okei, og at det ikke var en trygg plass. Det var da først jeg klarte å snakke om det. Flere år etter fikk jeg vite at jeg hadde ADHD, og jeg strevde med å konsentrere meg på skolen.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

«Jeg har vært ganske stille utvendig i klassen. Selv om det har vært rotete inni hodet. I barnehagen husker jeg at jeg ikke kunne være med på samlinger. Når det er mye folk, og mange som ser på meg, sliter jeg.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

«Det jeg tror er den mest sannsynlige grunnen, er at jeg hadde udiagnostisert ADHD, og fikk ikke medisiner for det. Først fikk jeg diagnosen, så tok de den fra meg fordi jeg var i barnevernet, fordi de mente at jeg hadde mer tegn til PTSD. Men så fikk jeg diagnosen tilbake i 8. klasse. Nå får jeg medisin.» *Ungdom 14 år, elev 9. trinn*

SKOLESTRESS OG HØYE PRESTASJONSKRAV

Flere snakket om at det var for høyt press fra lærerne på å prestere i de ulike fagene, og at de følte et stort ansvar. Mange vurderinger på ungdomsskolen i alle fag skapte et høyt press og skolestress. Det gjorde det også vanskelig og til tider umulig å klare å holde muntlige presentasjoner i klassen.

«Det er mye forventninger fra lærerne. Det er mye press for å prestere i fagene. Mange av lærerne er like på det.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

«Jeg følte jeg måtte prestere noe hele tiden. Så jeg følte det ble veldig mye. Jeg ble sliten hele tiden. Jeg prøvde å jobbe hele tiden, men jeg greide det ikke. Jeg visste ikke hvor jeg skulle starte for å bli bedre, for det var jo mye kunnskap jeg ikke hadde på grunn av fraværet. Så til slutt ga jeg opp.»

Ungdom 16 år, elev videregående opplæring

«Jeg følte jeg måtte prestere noe hele tiden. Så jeg følte det ble veldig mye. Jeg ble sliten hele tiden. Jeg prøvde å jobbe hele tiden, men jeg greide det ikke. Jeg visste ikke hvor jeg skulle starte for å bli bedre, for det var jo mye kunnskap jeg ikke hadde på grunn av fraværet. Så til slutt ga jeg opp.» *Ungdom 16 år, elev videregående opplæring*

Skolestresset gjaldt uavhengig av om de var en del av et utrygt eller trygt miljø. Mange snakket om at det skulle mye til for å trygge dem til å klare å holde en presentasjon foran klassen og læreren. Når elevene hang faglig etter klassen på grunn av sitt langvarige skolefravær, kunne det forsterke opplevelsen av skolestresset.

IKKE UTFORDRENDE NOK UNDERVISNING

For noen var det faglige i noen eller alle fag ikke vanskelig å følge med på. Det at de ikke fikk utfordrende nok oppgaver, førte til mye kjedsomhet, rastløshet, lite utfordringer faglig og mindre sosial omgang med medelever.

«Ingen av lærerne var slemme eller noe. Men det var bare én lærer jeg likte. Hun var mattelærer, og vi hadde et par ganger egentime, så jeg fikk litt ungdomsskolematte, og det var veldig gøy. Men det var kjempekjedelig ellers. Vi fikk for det meste oppgaver fra denne siden til den andre siden. Og de var sinnsykt lette for meg. Så det var kjempekjedelig. Jeg ble ganske rastløs av det.» *Ungdom 17 år, elev videregående opplæring*

SKOLEBYTTE OG KLASSEBYTTE

Som nevnt under *Når og hvordan startet skolefraværet?* innledningsvis i denne elevrapporten hadde elevene vi snakket med, ikke blitt godt nok forberedt på overgangen fra barnehage til skole, og overgangene underveis i opplæringsløpet som mellom småtrinn og mellomtrinn, barneskole og ungdomsskole, ungdomsskole og videregående opplæring.

Overgangene opplevdes som vanskelige både faglig og sosialt. Overgangen til ny skole hvis en elev byttet eller flyttet til en annen skolekrets, hadde heller ikke i alle tilfellene blitt fulgt opp godt nok. Overgangen kunne føre til at elevene i større grad opplevde ensomhet, utenforskap og mangel på nære relasjoner i klassen, og det ble vanskelig.

«Jeg følte jeg ikke var så nærme noen i klassen lenger. Jeg følte meg utafor.» *Ungdom 17 år, elev videregående opplæring*

«Jeg begynte på en ungdomsskole, der ingen fra barneskolen gikk, for på barneskolen ble jeg så mobbet gjennom hele barneskolen. Jeg hadde ikke klart å være med de som jeg gikk sammen på barneskolen med.» *Ungdom 14 år, elev 8. trinn*

For dem som hadde hatt et skolebytte eller klassebytte, hadde det for noen ført til mer skolenærvær fordi de møtte på lærere som forsto dem mer og ga mer tilrettelegging. For andre elever hadde det ikke hjulpet, som for denne eleven:

«Det startet i overgangen til 9. klasse. For da byttet jeg til en annen klasse for å bli tryggere, og hun som var den jeg var mest trygg på, byttet klasse. Kom meg egentlig ikke inn i den nye klassen. Etter sist møte med PPT ble det bestemt at jeg skulle ha hjemmeskole.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

Noen hadde flyttet en del på grunn av foreldres jobbsituasjon eller samlivsbrudd, noe som gjorde at de måtte starte på nytt et sted for å få nye venner, bli kjent på en ny skole, og bygge opp relasjon til nye medelever og lærere. Flytting opplevdes som vanskelig for flere, fordi de måtte starte helt på nytt og bygge relasjoner til både medelever og voksne.

«Det var fint i utlandet. Men det var godt å komme hjem, for jeg savnet klassen. Kom tilbake til klassen i 3. klasse. Men miljøet hadde blitt annerledes. En fyr i klassen hadde blitt kald, og ville holde seg unna meg. Vi var gode venner før jeg var borte et år. Men da jeg hadde vært borte fra han, var han helt annerledes mot meg og hatet meg. Det var mange ganger foreldrene våre snakket sammen om det for å få det bedre, men han fikk meg til å føle meg «bad», og han brøt meg ned.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

«Jeg har flytta veldig mye. Har bodd mange steder.» *Ungdom 16. trinn, elev 10. trinn*

«Det var sånn rett før korona begynte og noen uker før lock down da jeg flyttet hit. Så det var litt rart og vanskelig. Men litt fint også, for det var litt godt å bare være hjemme.» *Ungdom 15 år, ungdom 9. trinn*

HELSERELATERTE ÅRSAKER OG ANGST

Flere av ungdommene vi snakket med, nevnte helserelaterte årsaker som en av hovedgrunnene eller en utløsende årsak til at de utviklet skolefravær, og som gjorde det vanskelig å komme fullt tilbake til skolen på heltid.

«Det med vondt i magen. Jeg vet ikke om det er fysisk eller psykisk. Jeg skjønner ikke hvorfor jeg har det.» *Barn 12 år, elev 7. trinn*

«Jeg fikk kronisk migrene mot slutten av barneskolen, så da var jeg mye borte fra skolen, for jeg var mye hos legen og sånt.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

Det kunne være alt fra kronisk migrene, hjernehinnebetennelse, autisme, tvangslidelser, bipolar lidelse til annet som både var utløsende og opprettholdende faktorer til fraværet deres, og som påvirket både deres psykiske og fysiske helse. En elev snakket om at gruppemekanismer og utrygt miljø gjorde det særskilt vanskelig for elever som hadde autisme.

Hva er årsakene til ditt skolefravær?

«Veldig stor del av årsaken til fraværet mitt er at jeg ikke har vært medisinerert for ADHD og bipolar. Jeg ble veldig sent diagnostisert – først i 10. klasse da jeg var 15. Og så har jeg OCD – det fikk jeg vite på barneskolen. Jeg var hos OCD-teamet på XX, og det hjalp sinnssykt mye. Da drev jeg med eksponeringsterapi.»

Så det var en del av det som hjalp deg med å komme delvis tilbake?

«Ja.»

Utdrag fra samtale med ungdom 17 år, elev videregående opplæring

Hvorfor har du hatt skolefravær nå på ungdomsskolen?

«Fordi jeg har angst.»

Når begynte du å få angst? Husker du?

«Jeg har alltid hatt angst»

Hva er det som trigger deg til å få anfall?

«Egentlig alt. Men jeg får mest angst av å være på skolen.»

Har det vært mer angst på ungdomsskolen enn på barneskolen?

«Ja.»

Går du hjem når du får angst?

«Ja, men nå har jeg hjemmeskole. Så jeg er ikke på skolen i det hele tatt. Men før fikk jeg angst når jeg var på skolen. Når jeg fikk angst, gikk jeg på do. Hvis jeg ikke klarte å gå tilbake til klassen, gikk jeg hjem.»

Utdrag fra samtale med ungdom 15 år, elev 9. trinn

«Med alt tidligere hadde jeg klart å utvikle angst. Så da ble alt mye verre. Jeg fikk påvist angst i 9. klasse.»
Ungdom 16 år, elev videregående opplæring

«Angsten. Jeg har alltid vært redd for å gjøre feil. Og at det ikke oppleves trygt på skolen.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

«Jeg slet med tanker og sånn, og så utviklet det seg over til angst. Så jeg måtte gå til psykolog. Jeg slet ganske mye med angst, og det gikk utover energien min. Først gikk det utover leksene mine. Men i 9. klasse så gikk det utover skolen. Da kunne jeg begynne å gå over til å klare bare halve dager på skolen. Jeg slet en del med min psykiske helse.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

Flere av elevene snakket om at de hadde angst, og den ble forverret av å være på skolen. Noen fortalte at de hadde hatt angst lenge. Andre sa at skolen hadde ført til at de hadde utviklet angst. Utrygt miljø og dårlig relasjon til medelever forverret og utløste angstanfall.

«Ja, jeg prøvde så godt jeg kunne å være der. Men når jeg hadde flere panikkanfall hver dag jeg prøvde å komme meg på skolen eller var der, så gikk det ikke.»
Ungdom 16 år, elev 10. trinn

For å kunne være på skolen gjennom hele dagen var det helt essensielt for de elevene som hadde ulike helserelaterte årsaker til fraværet, å oppleve tilrettelegging og at de var trygge i klassen de gikk i.

God relasjon til læreren var særskilt viktig for dem. Derfor ble utskifting av lærere og vekslingen mellom mange lærere særlig på ungdomsskolen ekstra sårbart for dem.

MANGEL PÅ SØVN

Flere av dem vi snakket med, slet med søvnproblemer, selv om flere av dem prøvde å legge seg på kvelden og ikke holde seg oppe utover natta. Skolefraværet hjalp ikke på døgnrytmen deres.

«Mangel på søvn. Jeg sover skikkelig dårlig. Selv om jeg ikke har en skjerm på rommet mitt på kveldstid, eller dårlige forhold hjemme, så ligger jeg og ser opp i taket og klarer ikke å sove.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

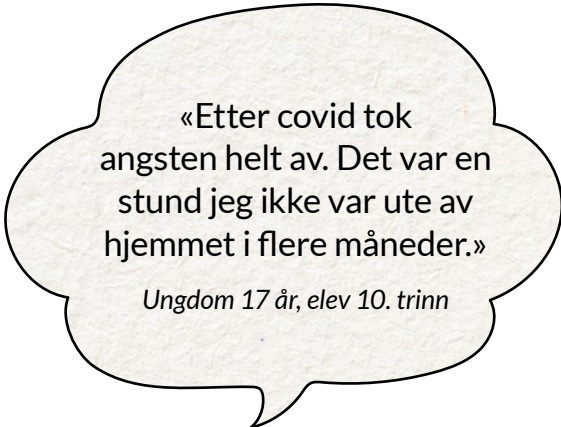
LYDSENSITIVITET

Noen elever fortalte at de syntes lyd og mye støy i klasserommet var vanskelig å være i. Flere måtte sitte med hodetelefoner i timen for å kunne klare å sitte der. Det var ikke bare kommentarer, stygt språkbruk og uro som var problematisk, men også lyd av tastatur, stoler og annet.

«Det er mye pusting. Og mye tasting som irriterer.»
Ungdom 15 år, elev 9. trinn

COVID

For flere av ungdommene hadde covid ikke vært bra for deres psykiske helse. Endring av rutiner, tilbakekomst til skolen og rulling av hvilke kohorter som kunne være på skolen eller ikke, kunne for noen være uoversiktlig og vanskelig. For andre hadde covid og nedstenging av skoler vært en god og etterlenget pause fra skolestress, mobbing og det skolemiljøet de var en del av.

«Etter covid tok angsten helt av. Det var en stund jeg ikke var ute av hjemmet i flere måneder.»

Ungdom 17 år, elev 10. trinn

«Alt i alt gjorde covid den verre. Mobbingen er grunnen til at jeg startet med fravær, og så gjorde covid den verre.» *Ungdom 17 år, videregående opplæring*

«Vi hadde ikke ofte undervisning når skolene var stengt. Fikk bare oppgaver, som vi måtte levere. For meg var det greit, men det var ikke noe bra for den psykiske helsa.» *Ungdom 17 år, videregående opplæring*

«Rundt 3–4 måneder var vi lite på skolen. Så kom vaksiner, og så rullerte klassene på hvem som skulle på skolen. Mye trafikk mellom klasser.» *Ungdom 17 år, elev videregående opplæring*

PÅVIRKNING AV RUSMIDLER

En av dem vi snakket med, hadde hatt lite læringsutbytte av å være i klasserommet. Etter dårlig påvirkning fra venner hadde rusmidler vært en medvirkende årsak til at fraværet hadde økt.

«Etter noen år forandret jeg stilen min, for å passe bedre inn. Jeg drev egentlig ikke å skulke i 8. klasse. Var mest i timene, men jeg gjorde egentlig ikke noe i klassen. Da stirret jeg ut av vinduet og hadde tankene andre steder. Sammenlignet med 9. klasse hadde jeg 90 timer fravær i 9. klasse. Etter hvordan andre behandlet meg, begynte jeg å behandle andre dårlig på skolen. Ei venninne pushet meg til å gjøre ting, og hun var grunnen til fraværet mitt. Vi hang med en annen, som fortsatt er vennen min. Vi startet å ruse

oss i slutten av 8. klasse. Først var det drikking, og etter hvert begynte vi med andre rusmidler. Eksperimenterte med ulike stoffer. Men nå har jeg ikke rusa meg på rundt et år. [...] Vi brøt kontakt. Etter at jeg stoppa å ruse meg, fikk jeg en annen vennegjeng. Vi gjør mer normale ting sammen.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

HJEMMEFORHOLD

Mange av ungdommene vi snakket med, hadde et godt og nært forhold til begge sine foreldre, eller den ene av sine foreldre. For mange ungdommer var foreldrene de som sto på for barnet sitt, viste mest støtte og forståelse, og som hjalp barnet sitt til å forsøke å komme seg på skolen, og mestre det daglige.

For noen få av ungdommene vi har snakket med, var hjemmeforhold en av årsakene til at de hadde fravær, ifølge dem selv. De kunne ha fravær fra klassefelleskapet, men de oppholdt seg på skolen eller i nærområdet, for de opplevde det ikke som et trygt alternativ å være hjemme. De hadde lite forutsigbarhet hjemme og måtte selv stå for å ordne hjemme, for eksempel lage måltider og komme seg på skolen.

«Jeg begynte vel å få skolefravær i 4. klasse. Jeg husker ikke så godt hvorfor jeg begynte å bli borte på barneskolen, lettere å huske de senere årene. Men det var nok både på grunn av hjemmeforhold og måten jeg ble behandlet på av lærere. De vet kanskje ikke hvordan de skal håndtere elever som sliter litt. Hvis jeg fant på noe tull, ble jeg kastet ut. Det var ikke så bra håndtering.» *Ungdom 16 år, elev videregående opplæring*

«Uforutsigbarhet. Fordi det ble mye av det.» *Ungdom 14 år, elev 9. trinn*

«Siden jeg måtte gjøre mye selv, ble jeg veldig sliten. Og det med alt hjemme og hva jeg har opplevd tidligere, falt jeg helt sammen. Slet med alt. Og valgte bort skolen.»

Ungdom 16 år, elev videregående opplæring

Hvordan ser morgenene dine ut?

«Det er vanskelig å ikke komme for sent noen ganger. Fordi jeg synes det er vanskelig å huske på alt som skal gjøres om morgenen. Litt stress noen ganger. Noen ganger vil jeg ikke spise. Eller så pleier jeg å glemme det å spise.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

Ungdommene fortalte at når de slet hjemme, helt ned til lav barneskolealder, kunne de oppleve at lærere og andre voksne på skolen ikke hadde nok kompetanse og forståelse for hvordan dårlige hjemmeforhold og traumer kunne påvirke barn. De opplevde ofte å bli møtt med irrettesettelse, kjeft og lite dialog, og endte ofte med å ha dårlig relasjon til lærere. Vanskelig var det også, når foreldregruppa i klassen møtte på dem med fordommer og ekskludering.

«Barndom. Jeg har vært en del i barnevernet og hatt mye uforutsigbarhet både hjemme og på skolen. Og så har jeg blitt blandet inn og blitt påvirket av dårlige miljøer på åttende trinn.» *Ungdom 14 år, elev 9. trinn*

Mens når de møtte på trygge voksne på skolen eller andre arenaer, utgjorde de en stor forskjell.

Noen barn har ikke trygge hjemmeforhold

På skolen kan lærere og andre i laget rundt eleven være en som elevene betror seg til og forteller vonde hemmeligheter til. Da er det viktig at ansatte i skolen kjenner til hva opplysningsplikten er.

Alle ansatte i skolen har en individuell plikt til å gi opplysninger til barnevernet når de er bekymret for et barn og har grunn til å tro at barnet utsettes for alvorlig omsorgssvikt. Skolefravær skal ikke alene utløse meldeplikt til barnevernet.

Opplysningsplikten til barnevernstjenesten er todelt. Du har en selvstendig plikt til å gi

opplysninger til barnevernet når det er grunn til å tro at barn

- blir mishandlet hjemme
- blir utsatt for overgrep, alvorlig omsorgssvikt eller kjønnslemlestelse
- viser vedvarende alvorlige atferdsvansker

Du har også en plikt til å svare når barnevernstjenesten ber om opplysninger. For mer informasjon, se: [bufdir.no/barnevern og plikt.no](https://bufdir.no/barnevern-og-plikten)

DRAMATISKE HENDELSER SOM UTLØSENDE ÅRSÅK

For noen få var det dramatiske enkelthendelser i deres liv som gjorde at alle årsakene til fraværet deres førte til at de fikk nok og fikk langvarig fravær. Det kunne være voldshendelser på skolen, eller sykdom eller dødsfall i familien, eller at voksne på skolen de hadde tillit til, sluttet brått grunnet dødsfall eller langvarig sykdom.

«I 2. klasse ble jeg slått og sparket i en gymtime, og da gikk jeg hjem. Vi hadde en sti gjennom skogen fra skolen hjem, så jeg bare gikk hjem der.» *Barn 12 år, elev 7. trinn*

«Ja. Det var en gang en fyr slo meg med støvsuger og brukte banneord for folk som er homofile. Så det var ikke spesielt artig.» [...]

Var det en enkelthendelse som gjorde at du tenkte at du aldri ville tilbake til skolen?

«Det var særlig den hendelsen med støvsugeren som skjedde mot slutten av 8. klasse.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

«Men så kom tante sin kreft tilbake, og det ble veldig ille, og hun kom i end stage. Da hun døde, så saktنا det ned ekstremt.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

BRUDD I OPPLÆRINGSLOPET FOR NYANKOMNE BARN

Redd Barna gjennomførte samtaler med to ungdomsskoleelever som hadde kommet til Norge og gått i innføringsklasse i et år. Elevene hadde fått brudd i sin skolegang og sin rett til utdanning på grunn av utbrudd av krig i hjemlandet. Dette er også skolefravær.

Før utbruddet av krigen hadde elevene vi snakket med, ikke hatt skolefravær. I hjemlandet gikk de fra å gå på en trygg og god skole til å leve i et krigsherjet land. På grunn av krig og bomber mistet de tilgang til fysisk skolebygg og skolegang med jevnaldrende. Det opplevdes vanskelig og sårt. De hadde mistet kontakten med sine venner fra hjemlandet.

Det virket ikke som elevene hadde fått tilbud om traumebehandling eller tilstrekkelig med støtte, på vei til Norge, på mottaket eller i kommunen der de nå bodde, for å kunne bearbeide det de hadde opplevd i den tiden de befant seg i hjemlandet under krigen. Tiden på ulike mottak snakket de lite om, annet enn at de ikke hadde hatt skole, men de hadde norskkurs to dager i uka med barn i ulike aldre på et rom på mottaket.

I overgangen til norsk skole var det å lære seg norsk et av hovedmålene deres med skolegangen. For det å ikke forstå språket i landet de lever i, erfarte de som

begrensende både faglig og sosialt. Yngre søsken fanget opp og lærte språket lettere.

Fagene opplevdes som vanskelige. Å ha tilgang til en lærer på skolen som kunne morsmålet deres, var helt essensielt både for deres faglige og sosiale læring og utvikling, og for å føle trygghet og nærhet til skolen. Elevene fortalte at det var vanskelig å få venner i overgangen til norsk skole. De ønsket å begynne i ordinære klasser tidligere for å bli inkludert og få venner, og de trengte støtte fra morsmålslæreren i denne overgangen.

Begge elever hadde hatt fravær. Den ene eleven hadde hatt langvarig skolefravær i flere måneder fra innføringsklassen grunnet sykdom. Men skolen tilrettela for at han kunne komme gradvis tilbake med opptrapping av antall timer og dager.

«Ja, jeg ble
veldig redd av å gå på skolen.
Jeg var redd for at noen kom
til å skade meg.»

Ungdom 16 år, elev 10. trinn

HVORDAN SKOLEN OPPLEVES – EN VESENTLIG FRAVÆRSFAKTOR

Skolemiljøet, skolestress og strukturelle forhold ved skolen påvirker elevenes trivsel og nærvær i skolen. Flere kommenterte at hvordan skolen var, opplevdes som en årsak til deres langvarige fravær.

Tilstedeværelse forutsatte trygghet, noe mange manglet på skolen. Mange opplevde skolen som en utrygg arena og energitappende.

SKOLEN OPPLEVDES SOM EN UTRYGG ARENA

Mange av dem vi snakket med, hadde opplevd å bli utsatt for mobbing både psykisk og fysisk på barne-skolen. For flere hadde det eskalert i overgangen til ungdomsskolen, for andre hadde den fysiske mobbingen avtatt i overgangen, men da hadde press fra jevnaldrende, gruppemekanismer, språkbruk og annet gjort skolehverdagen verre og vanskelig.

Flere av elevene som hadde skolefravær på grunn av mobbing og utrygt skolemiljø, hadde et positivt og godt forhold til skolearbeidet, og de ønsket å være på skolen for å lære. Flere hadde gode relasjoner til en eller flere lærere eller andre ansatte på skolen.

Men så ble det utrygge skolemiljøet og mobbingen for tøft og vanskelig, særlig når skolen ikke klarte å sette inn tiltak som kunne gjenopprette et trygt og godt miljø for dem.

«Jeg blir stressa.
Jeg håper jeg ikke møter på noen.
Lærere går fint å møte. Men jeg
vil ikke møte på elever.»

Ungdom 15 år, elev 9. trinn

For flere av elevene ble relasjonen til medelever i klassen helt brutt. Noen hadde ingen venner i klassen eller på skolen. Andre nevnte at de hadde venner i andre klasser eller andre trinn, som ble et slags sikkerhetsnett i tillegg til den eller de voksenpersonene de var trygge på.

For dem som var blitt utsatt for mobbing over lengre tid, var trygge lærere og andre voksne rundt dem, som kontaktlærere, sosiallærere, miljøterapeut, los, helsesykepleier eller andre, viktige personer for dem for å klare å være på skolen, eller komme tilbake etter langvarig fravær.

Men flere kommenterte at det hadde vært tungt å oppleve ett eller flere lærerbytter, for lærere kunne ha ulike tilnærminger og imøtekomme elevene sine på helt ulike måter.

Ekstra sårbart var det for de elevene som opplevde å ha dårlige relasjoner til lærerne. Det forsterket følelsen av å ikke være trygg og føle seg som en del av fellesskapet i skolen, når det var lærere og andre ansatte på skolen som ikke klarte å møte dem på gode måter, med forståelse og trygg ivaretagelse.

«Vi hadde mye bytting av lærere. Så fikk vi en lærer som ingen av oss likte. Hun var ikke hyggelig, og kjeftet på oss når vi ikke hadde fått gjort lekser. Når vi hadde en oppgave om hvordan det var å bli plaget, hadde selvsagt jeg mer å skrive enn andre. Da leste hun det høyt foran alle i klassen uten å få tillatelse av meg. Jeg gråt mye den dagen.» *Barn 12 år, elev 7. trinn*

«Alle gode lærerne vi hadde på skolen, forsvant etter korte perioder. Jeg vet ikke hvorfor.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

Mange av dem vi snakket med, følte ubehag, redsel og utrygghet når de nærmet seg skolebygningen og klasserommet til klassen de hadde tilhørighet til, og flere opplevde at armer og bein føltes lamme, og at kroppen strittet imot å gå inn på skolens område, eller inn i klasserommet.

Flere av ungdommene vi snakket med, hadde brukt mye energi den tiden de var på skolen, for å klare å være der.

«Det er vanskelig å komme seg til skolen. Når jeg først er på skolen, føler jeg ikke at jeg er på skolen. Jeg ser på skolen som en arena for å bruke opp energien min. Når jeg kommer hjem, er jeg helt utslitt.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

«Jeg brukte mye energi når jeg var på skolen. Når jeg kom hjem, var jeg veldig sliten, så jeg hadde ikke mye energi til å gjøre noe da.» *Ungdom 17 år, elev videregående opplæring*

«Det er ikke lett på noen måter, for alt i klasserommet er vanskelig.»

Ungdom 15 år, elev 10. trinn

«Det var vanskelig å gå inn i klasserommet, for jeg ble skikkelig stresset av det. Jeg følte meg helt alene. Du kan tenke deg en boks som er helt tom. Sånn følelse fikk jeg av å være der inne. Det var ingenting inne der som var noe for meg. Vanskelig å forklare hvorfor det var vanskelig å gå inn der, men hjernen og følelsene mine sa at jeg måtte ut igjen av klasserommet med en gang.» *Ungdom 15 år, elev 10. trinn*

«Jeg hadde mistet troen på ungdomsskolen.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

Utseende- og kroppspresstet som mange opplevde på skolen, opplevdes som tungt psykisk. Det førte også til at det ble dyrt å være elev, når man skulle prøve å finne sin plass i fellesskapet.

«Da jeg kom tilbake på skolen, kom også kropps- og utseendepresstet. Bare se på hvordan folk går kledd. Man må bruke masse penger på klær for å finne sin plass.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

ORGANISERINGEN AV SKOLEDAGEN

Mange barn og unge trakk fram strukturelle ting med skolen som kunne gjort det lettere å være der. Mange slet med å være elev i for store klasser og for lange skoledager.

«Kutt ned på skoledagene, og slutt tidlig på fredager, for det er godt med helg.» *Barn 12 år, elev 7. klasse*

«Det er veldig vanskelig å være seg sjøl på skolen. Særlig når det var så stor gruppe. Du kan aldri sitte aleine, det er folk rundt deg hele tida.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

«Jeg klarer ikke store klasser.» *Ungdom 18 år, elev videregående opplæring*

Mange av elevene kommenterte også at skolehverdagen slik den var lagt opp, med mye stillesitting, for få og ikke hyppige nok pauser, tavleundervisning, mye teori og lite praktisk skole var trekk med skolen som gjorde skolen vanskelig.

«Da vi gikk i 1. klasse, var det jo normalt for barna å ikke klare å sitte stille veldig lenge. Så når noen ble urolige, begynte lærerne å kjeftte veldig mye, og barna ble ganske redde.» *Ungdom 14 år, elev 8. trinn*

«Sånn som undervisningen var, var vanskelig, i hvert fall for meg som slet veldig mye. Sånn som nå på videregående har jeg mer praksis. Så det å ha noe praktisk å gjøre hjelper meg mye bedre. Det går det mye bedre med meg.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

«Jeg mener at den måten vi har undervisning på her, er gammeldags. Sånn måten vi sitter på, måten klasserommet ser ut, måten lærere underviser på.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

«Ja, gå mer i dybden når vi lærer. Jeg føler jeg ikke forstår noe. Lærerne hopper fra tema til tema, så jeg forstår det ikke.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

Noen elever kommenterte at læring på digitale flater ikke alltid fungerte godt og ikke bidro til god læring eller mestring.

«Digitale læremåter fungerer ikke for alle. Sånn som matte. Hvis jeg hadde lært det på en annen måte, hadde jeg kanskje klart det bedre. Når det bare er et smartboard foran meg, så stopper det opp.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

Hva er forskjellen mellom lærebøker og digitale ressurser i skolen?

«Det er helt like, for de har boka digitalt inne i skolestudio. Men jeg synes det er mer stress å lese digitalt, og jeg husker det bedre når jeg skriver det ned for hånd, enn når jeg skriver det digitalt.»

Er det en fordel å skrive eller lese på papir?

«Ja.»

Utdrag fra en samtale med ungdom 15 år, 9. trinn

Mye skolestress og vurderingspress var faktorer som flere trakk fram som ga lite mening i skoledagene, og som tappet dem for energi og gikk utover både trivsel og mestringsfølelse.

«Stress. Innleveringer. Lekser. Jeg ville så gjerne gjøre det. Jeg måtte stresse rundt å leveringer, og ofte leverte jeg noen dager etterpå. Hver time så gikk læreren igjennom leksene, og hvis du ikke hadde gjort leksene, fikk du anmerkning. Jeg sleit skikkelig med stress rundt leksene, så jeg fikk anmerkning etter anmerkning etter anmerkning.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

Noen av ungdommene likte imidlertid de teoretiske fagene godt, mens mange foretrakk de praktisk-estetiske fagene. Kroppsøving var timer som flere ikke likte, mye på grunn av kommentarer på kropp, utseende og kjønnsidentitet.

«Jeg liker bedre de fagene som mat og helse, og kunst og håndverk, og slike. For det er ikke skriving.» Så teorifagene er vanskelige? «Ja.» *Ungdom 14 år, elev 9. trinn*

«Jeg likte godt kunst og håndverk. Og fag der vi kunne gjøre ting, og ikke bare skrive. Gym likte jeg ikke. Særlig som transperson var garderoben ikke hyggelig, og det er ubehagelig. Båser hadde hjulpet. De foreslo at vi kunne ha gym i siste timen, for da kunne jeg gå hjem og dusje. Og det hadde vært fint å ha flere steder å kunne skifte.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

Noen savnet mer forutsigbarhet. Noen mer plass på skolen og mer fleksibilitet for at elever kan gå ut og jobbe med skolearbeid utenfor klasserommet.

«Det hadde hjulpet med mer struktur og få vite mer om hva jeg skulle lære når jeg kom. Det er det som hjelper meg nå når jeg er tilbake litt nå på videregående.» *Ungdom 17 år, videregående opplæring*
«Lag rom til elevene på skolen. På barne- og ungdomsskoler der du har gått med de samme hele tida, så bør det være nok plass til at alle kan jobbe. Av og til trenger man å sitte aleine eller i par for å jobbe, gjerne utafor klasserommet.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

DÅRLIG YTRINGSKLIMA I KLASSEROMMET

Terskelen for å si ting høyt eller holde presentasjoner foran klassen var for mange en stor utfordring. Flere opplevde at de ble tause og ikke klarte å si noe mens de var i klasserommet. Både på grunn av dårlig miljø, mye negative kommentarer fra medelever, press fra jevnaldrende og skolestress, men også på grunn av at de følte at de hang langt etter de andre faglig.

«Jeg synes ikke det er lett å si noe i klassen. Jeg får så angst av å si noe høyt i klassen. Vi hadde mange framføringer på barneskolen, så det var ille, men på denne ungdomsskolen har jeg fått avtaler med lærerne at jeg kan presentere bare for dem og ikke foran klassen.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

«Det er litt ukomfortabelt å stå foran mange umodne gutter som bare ler når jeg presenterer i klassen. Ler de av meg? Ler de av hverandre? Er det noe morsomt de sa? Er det noe i panna mi? Er det noe i ansiktet mitt?»

Ungdom 16 år, elev 10. trinn

Hvordan opplever du det å være på skolen?

«Det er bråkete. Folk stirrer på meg hele tiden. Folk ler av meg.»

Hvilke følelser får du når du er på skolen?

«Jeg får ofte mye vondt i hjertet. Det banker hardt mange ganger. Jeg får litt panikkanfall på skolen. Jeg får mer enn 5 ganger panikkanfall på skolen.»

Når i løpet av skoledagen får du panikkanfall?

«I starten. Hvert eneste friminutt. Ofte i begynnelsen, midten og slutten av lunsjen. Når jeg kommer på skolen. Ofte i klasserommet. Det er som regel verst i naturfagstimene og mattetimene. Det kan skje hvis noen stirrer på meg.»

Er det panikkanfallene som gjør det vanskelig å være på skolen?

«Nei, det er mer sånn at panikkanfallene er en effekt av at det er vanskelig å være på skolen. Jeg får angst veldig fort. Alt ved å være på skolen gjør ting mye verre.»

Fra en samtale med en ungdom 15 år, elev 9. trinn

HVA MED ANNERLEDES DAGER?

Annerledesdager med aktiviteter og annet kunne gå fint, og noen foretrakk slike dager, for da kunne de kjenne på sosialt fellesskap med jevnaldrende uten å være i et klasserom.

For andre foretrakk de ikke annerledesdager, for det sosiale kunne være vanskelig. Det kunne imidlertid være lettere å bli med hvis man hadde forutsigbarhet og tilrettelegging.

«Så lenge man får beskjed i forkant, er det greit og fint med tur. Men problemet med den skolen jeg gikk på, var det veldig uforutsigbare. Det kunne være turer uten at det sto på timeplanen. Da vi møtte opp på skolen, måtte vi på tur uten å vite det på forhånd, og da kunne vi være borte fra skolen hele dagen før vi kom tilbake. Det likte jeg ikke.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

For en gutt vi snakket med, som hadde hatt mye fravær gjennom hele ungdomsskolen, hadde klasseturen i 10. klasse vært en positiv opplevelse å være med på:

«Turen til Tyskland med klassen i 10. var første gang jeg ble kjent med klassen min på ungdomsskolen. Det var en fin opplevelse. Å gå på den skoleturen fikk motivasjonen min opp igjen til å være med jevnaldrende.»

Ungdom 16 år, elev 10. trinn

STERKT ØNSKE OM FELLESSKAP OG DET Å GÅ PÅ SKOLEN

Nesten alle vi snakket med, hadde et sterkt ønske om å være en del av fellesskapet i skolen. En av de største utfordringene med fraværet var å klare å gjenopprette kontakt og tilhørighet til et trygt fellesskap med jevnaldrende.

De fleste vi snakket med som har hatt langvarig skolefravær, hadde lenge forsøkt så godt de kunne å komme seg til skolen og gå til klasserommet og ta del i klassefellesskapet.

«Jeg skulle ønske jeg gikk på skolen. Jeg skulle ønske jeg greide det, men det føler jeg ikke at jeg klarer nå. Jeg føler meg utenfor.»

Ungdom 15 år, elev 9. trinn

Noen klarte å komme seg til ytterdøra, andre til korridoren, noen klarte å komme seg inn i klasserommet, men de klarte ikke å holde ut deler av eller hele dagen i klasserommet, og det endte med at de oppholdt seg på skolen eller i nærområdet, eller gikk hjem.

«Jeg får kanskje litt break, før jeg drar hjemmefra. Men jeg prøver å komme meg til skolen.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

«Ja, jeg prøvde så godt jeg kunne å være der. Men når jeg hadde flere panikkanfall hver dag jeg prøvde å komme meg på skolen eller var der, så gikk det ikke.» *Ungdom 15 år, elev 10. trinn*

Årsakene til skolefraværet deres ble imidlertid så store og utslagsgivende at de fleste ikke klarte å komme seg på skolen.

«Når man går på barneskolen, tenker man at man skulle ønske man ikke gikk på skolen. Men når jeg slutta, så tenker man: Å ja, jeg har jo lyst til å gå på skolen. Men når du går der, har du ikke lyst til å være der fordi det er så ubehagelig å være der.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

Savner du å være i klassen din?

«Ja. Mye.»

Hvor sterkt er ønsket om å komme tilbake i klassen?

«Veldig.»

Fra samtale med ungdom 15 år, som ønsket seg tilbake til klassen sin, selv om eleven ikke klarte det i tiden da samtalen fant sted. Fikk alternativ opplæring et annet sted på skolen.

For mange var det imidlertid vanskelig å holde kontakt med jevnaldrende når de ikke var fast på skolen. Noen ungdommer klarte å være sosiale utenom skoletid, hadde aktiviteter og venner som de var med fysisk eller online. Andre følte seg veldig utenfor og hadde ikke noen venner og et fellesskap.

Men ønsket om å ha venner og ta del i et trygt og godt fellesskap hadde de alle. Flere hadde et håp om at det var mulig etter ungdomsskolen.

«Ja. Jeg har jo lyst til å gå på ridning, så håper på å møte noen der. Og så håper jeg at jeg får nye venner på videregående skole. Det har jeg tenkt å få til. Jeg har bestemt meg for det.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

«Elever føler seg
ofte ikke sett og hørt, og de
føler seg usynlige.»

Ungdom 15 år, 10. trinn

NÅR BARNETS MEDVIRKNING IKKE BLIR TATT PÅ ALVOR

Mange av de barna og ungdommene vi snakket med, opplevde at de ikke ble hørt eller lyttet til. Når de voksne ikke tok dem på alvor, mistet de til slutt tillit og tilhørighet til skolen, og det gikk utover deres motivasjon til å gå på skolen.

Flere hadde vansker med å fortelle foreldre, lærere eller andre i laget rundt dem om hva årsakene til fraværet deres var. Det hadde vært lettere hvis de voksne rundt dem hadde vært mer nysgjerrige og interesserte og spurt dem mer om hvorfor de ikke klarte å gå på skolen. Ofte var det først når hjelpetjenester ble koblet på, at årsakene til fraværet ble fanget opp.

For mange av dem vi snakket med, hadde det ikke hjulpet å si ifra til lærere og andre ansatte på skolen om hvordan de opplevde skolen, læringen og miljøet der.

«Ja, jeg sa ifra til de voksne. De gjorde ingenting. De sa du skulle snakke med folk om det. Det var vel en gang den læreren som jeg likte veldig godt, og som var veldig hyggelig, som ba meg peke dem ut de som gjorde det. Men jeg vet ikke om de gjorde noe med det.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

«Lærerne håndterte det ikke bra. De sa de hadde snakket med dem, men mobbingen bare fortsatte.» *Barn 12 år, elev 7. trinn*

Mange opplevde at de ikke ble lyttet til eller tatt alvorlig, og at skolen ikke gjorde noe. Andre opplevde at skolen forsøkte, men at den ikke håndterte situasjonene godt nok, og mobbingen og skolemiljøet forble like ille. Til slutt ga mange opp å si ifra om at de hadde det vanskelig på skolen. De hadde erfart at det ikke hjalp eller ikke førte til forbedring.

«Jeg prøvde å si ifra litt, men så orket jeg ikke mer. For det virket ikke som de brydde seg så mye. Det hjalp ikke så mye. Men det virket ikke som lærerne orket å ta tak i ting.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

«Noen ganger læreren min. Men hun tok ikke det jeg sa, seriøst. Så hun gjorde ikke noe med det. Hun ga mange løfter som ikke ble holdt. Hun hadde samtaler med meg for å engasjere meg, men det ble ikke noe særlig mer enn det.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

En del opplevde at det hjalp å si ifra, og de opplevde at lærerne og de voksne på skolen forsøkte å gjøre så godt de kunne for å hjelpe eleven som sto i fare for å utvikle fravær. Hvorvidt skolen var god på å ta tak i vonde hendelser som oppsto, eller ikke, påvirket i stor grad elevene i om det var trygt eller ikke å si ifra.

«Ja, jeg har begynt å bli mer vant til å si ifra.» Gjorde lærerne noe med det? «Ja, det gjorde de. Hvis de ikke hadde gjort noe, så hadde jeg sluttet å si ifra. På den forrige skolen, så gjorde de voksne ingenting med det. Så sluttet det på ungdomsskolen.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

Flere opplevde det som veldig personavhengig om en lærer fulgte opp det de forsøkte å si ifra om, eller ikke. Flere kommenterte også at det ikke virket som lærere hadde den tiden de trengte for å følge dem opp.

LYTT TIL OSS, OG VIS FORSTÅELSE

Barn og unge skulle ønske at skolen deres hadde lyttet mer til dem og tatt dem alvorlig, og prøvd å finne mer ut av hvorfor de slet med å komme og gjennomføre timene.

De hadde også ønske om at skolen var mer ydmyk og kunne innse at også skolen kunne ta feil, og at skolen var en del av problemet.

«De kunne hørt på det også jeg sa. Og tatt meg mer alvorlig. Ikke fått så stor selvtillit. De kunne innrømmet at de også hadde gjort noe feil.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

«Foreldre og lærere kan være litt mer åpne og forstå mer. Forstå mer av hvordan eleven som får fravær, har det.» *Ungdom 16 år*

Les mer om hvordan barns medvirkning ble ivarettatt gjennom hele rapporten. Les om de ni prinsippene om hva som skal til for å sikre barn god medvirkning, på s. 16–17.

OPPLÆRINGSSITUASJONEN TIL ELEVER MED LANGVARIG SKOLEFRAVÆR

De fleste av elevene som vi snakket med, hadde ikke hatt noen form for opplæring eller hjemmeskole den tiden de hadde skolefravær og var hjemme. Mange hadde hørt lite fra skolen sin. Noen var på skolen. Andre på alternativ opplæringsarena.

Mange elever som har langvarig skolefravær, er hjemme på dagtid. De vi snakket med som hadde vært hjemme over lengre tid, var som oftest hjemme alene på dagtid. Noen hadde en mor eller far som var til stede deler av eller hele dagen.

BARN OG UNGE SOM ER HJEMME

Hjemmet er det stedet der de kan være seg selv, og være trygg, og for mange av dem vi snakket med, var det foreldrene som var barnets største støttespillere. Les mer under *Hjemmets betydning*, s. 58.

Mange av dem vi snakket med, hadde ikke hatt hjemmeskole eller opplæring i hjemmet, og de hadde ikke fått noen særlig oppfølging fra skolen den tiden de hadde langvarig fravær. De opplevde seg ofte glemte av skolen, og hadde ingen kontakt med medelever eller lærere.

Det var stor variasjon i hvor mye oppfølging eleven og foreldrene fikk fra skolen når eleven hadde langvarig fravær. Noen nevnte at skolen hadde hatt kontakt med dem og deres foreldre i starten. For noen barn og unge som var hjemme, fikk de noe skolearbeid og opplegg fra skolen i starten, men det opphørte etter hvert. Noen kunne oppleve å høre mer igjen fra skolen hvis klassen de tilhørte, fikk ny kontaktlærer.

«Jeg fikk noen oppgaver jeg skulle gjøre, som jeg skulle levere og få rettet, men fikk ikke noen undervisning utover det.» *Ungdom 17 år, videregående opplæring*

«Da vi fikk ny lærer i klassen, opplevde jeg mer forståelse og fikk mer tips om hvilke skolearbeid jeg kunne gjøre hjemme. Men jeg klarte aldri å gjøre det hjemme.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

Noen få av dem vi snakket med, trivdes med å jobbe alene og hjemme, men de fleste slet imidlertid med å gjøre oppgaver og skolearbeid hjemme alene.

De kunne fått besøk hjemme av lærere eller andre fra skolen, eller de kunne møttes andre steder enn skole og hjem, for eksempel på biblioteket i kommunen.

«Ja, det blir sånn som det er nå. Jeg møter en lærer på biblioteket en gang i uka, og så tror jeg at jeg skal få være på en videregående skole en gang i uka, for å få litt mer skole i livet igjen.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

«Vi hadde sånne møter. Og etter hvert fikk vi en ordning så jeg fikk mattetimer et annet sted, med en annen lærer.» *Ungdom 17 år, elev videregående opplæring*

Men for de fleste som hadde utviklet langvarig skolefravær over mange måneder og år, hadde det etter hvert blitt mindre og mindre oppfølging fra skolen, og til slutt ingen oppfølging fra skolen.

«Ja, jeg var ofte alene hjemme. For mamma var på jobb. Jeg sa ifra til mamma ved å ringe eller sende melding.»

Hva gjorde du den tiden du var hjemme? Fikk du noe opplegg fra skolen?

«Nei, jeg fikk ikke det. Jeg hadde litt hjemme-skole i engelsk og fikk noen hjemmeoppgaver. Vi spurte om noen hjemmeoppgaver i det faget, så fikk vi det. Og noe i mat og helse. Fikk ikke noe i de andre.»

Så du hadde ikke noen hjemmeopplæring?

«Nei.»

Skulle du ønske du fikk noe mer oppfølging hjemme? Kunne du trives med det?

«Ja, det kunne vært noe.»

Hva med nettbasert undervisning, kunne du likt det?

«Ja, det kunne jeg likt. Jeg var jo stor fan av hjemmeskole under koronaen, for da kunne jeg sitte hjemme og delta på nettmøter. Det var jo det beste i verden. Det fungerte godt for meg, og det var kjempeartig.»

Kunne det vært digitale timer, som kommunen og staten kunne tilby som du kunne følge?

«Ja, det kunne vært noe.»

Utdrag fra samtale med ungdom 16 år, elev 10. trinn

For ungdommen over kunne mer digital opplæring fungert godt. Men de fleste vi spurte om hvorvidt tilbud om digital opplæring hjemme kunne fungert som et godt alternativ, mente at det ikke ville fungert godt. Samtidig ønsket de fleste å få vite hva medelever jobbet med, så de kunne fulgt med på hva klassen deres holdt på med. For eksempel eleven under, som ikke hadde vært på skolen på flere år, mente at digital opplæring fra skolen til dit de satt hjemme, ikke ville vært noen god løsning:

«Nei. Jeg hadde ikke fått det til.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

«Jeg har alltid hatt lærelyst. I den tiden jeg satt hjemme, så satt jeg ikke bare og spilte hele tiden. Jeg gjorde ofte research og lærte nye ting.»
Ungdom 16 år, elev 10. trinn

Bare noen få av elevene vi har snakket med, hadde hjemmeskole, da etter avtale med skolen og etter kontakt med PP-tjenesten. De fikk tettere oppfølging av skolen sin, som over flere år hadde fokusert på nærværarbeid og tettere oppfølging av elever med høyt skolefravær.

«Mamma er hjemme til klokka 12, så hun er der når jeg har hjemmeskole. Så kan jeg spørre henne hvis jeg trenger hjelp. Så drar hun på jobb. Jeg liker best å jobbe alene. Jeg får opplegg fra skolen, som jeg gjør hjemme.»

Står du opp tidlig eller sent?

«Jeg har hjemmeskole fra klokka 9, så jeg står opp hver morgen.»

Hvilke fag liker du best å jobbe med hjemme?

«Norsk. Alt jeg kan skrive. Engelsk. Jeg jobber på PC hjemme. Får opplegg på mandag, så legger jeg opp uka.»

Samtale med ungdom 15 år, elev 9. trinn

DELVIS I KLASSEN

Flere av dem vi snakket med, hadde i perioder klart å være noen timer i klasserommet. Det var flere ting som spilte inn om de klarte tilstedeværelse i klassen, eller ikke. Det som utpekte seg, var hvordan klasse-miljøet var, men også andre faktorer som hvilket fag det var, om det var lærere som de hadde en dårlig relasjon til, eller hvordan undervisningen var, og om de fikk tilrettelegging eller ikke.

«Jeg klarer å være i noen få timer i klasserommet. Engelsk og samfunnsfag har jeg i klasserommet og en mattetime.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

IKKE I KLASSEN, MEN PÅ SKOLEN

Noen av ungdommene vi snakket med, oppholdt seg på skolen i gangene, på grupperom med tidvis miljø-terapeut til stede eller i skolegården, men ikke i klasserommet med klassen sin.

Flere av dem vi snakket med, som ikke var hjemme, men på skolen uten å delta i timene eller få faglig opplæring, hadde et godt forhold til sine foresatte. De hadde et sterkt ønske om å ta del i fellesskapet med jevnaldrende, men opplevde det ikke som trygt eller meningsfullt å være i selve klasserommet.

«Jeg er de fleste gangene alene i gangene. Jeg er der fordi jeg liker bedre å være der enn i klasserommet. Men det er forskjell på elever. Det er andre elever som går og henger på doen eller gjør ting de ikke skal. Noen sitter og vaper på doen [å «vape» betyr å inhalere damp fra en elektronisk sigarett].» *Ungdom 14 år, elev 9. trinn*

Noen ganger fikk noen av dem tilbud om å være med på grupper sammen med en miljøterapeut på skolen, som av og til dro på aktiviteter utenom skolens område og bedriftsbesøk. Slike aktiviteter og driftsbesøk opplevde de som var på dem, som veldig meningsfullt.

«På ungdomsskolen koblet vi på «XX» (navn på besøksgård). Det er en gård jeg kan besøke, jeg kan lære å være med dyr, og hjelpe til.» *Ungdom 16 år, elev videregående opplæring*

ALTERNATIVE OPPLÆRINGSARENAER

Alternative opplæringsarenaer på skolen oppleves ofte som tryggere enn å være i selve klassen. Skoler kunne ha alternative rom på skolen der elever som ikke maktet å være i klasserommet, kunne oppholde seg og gjøre oppgaver, alene ved et bord eller sammen med en gruppe etter eget ønske, og med en trygg voksen til stede og lærere som fulgte opp elevene opp faglig.

De elevene vi snakket med, opplevde det som en god mulighet til å kunne følge faglig med på hva de andre elevene jobbet med. De kunne spørre lærere etter behov, og oppleve tilhørighet til et fellesskap med jevnaldrende som satt på den alternative opplæringsarenaen på skolen.

«Jeg jobber med fag og får oppgaver via OneNote. I matte er jeg på en egen mattegruppe med den ene av venninnene mine og andre på XX (alternativ læringsarena på skolen). Da er lærer til stede. Jeg klarer ikke å lære matte på egen hånd.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

«Ja, jeg pleier å gå på skolen. Men jeg går ikke i klasserommet. Jeg pleier å gå til ZZ (alternativ opplæringsarena på skolen). Læreren sier ifra hva vi skal gjøre, uansett, og jeg kan finne oppgavene i OneNote.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

GRUPPEROM

Flere hadde opplevd å bli satt på grupperom alene uten noen form for faglig oppfølging. Noen delte grupperom med andre elever uten at de nødvendigvis var på samme faglige nivå, hadde de samme utfordringene eller hadde samme behov for oppfølging og tilrettelegging. Dette kunne gjelde både gutter og jenter.

Dette skjedde ifølge dem selv uten at de fikk noen særlig form for faglig opplæring og oppfølging, og det kunne forverre situasjonen for dem. Dette var et svært dårlig tiltak fra skolen, ifølge barn og unge.

Det var kun én av dem vi snakket med, som mente at grupperom kunne være et bra tiltak, så lenge det var etter elevens eget ønske og eleven ikke klarte å være i klasserommet, at det skjedde uten press og tvang, og så lenge eleven fikk faglig oppfølging og kunne ha kontakt med medelever.

«Der og da hjalp det kanskje litt. Men når jeg tenker tilbake på det, burde de møtt meg på en annen måte, og jeg burde slippe å sitte på sidelinja.» *Ungdom 16 år, elev videregående opplæring*

«Lærerne forsto, men de forsto ikke samtidig. For jeg hadde ikke så bra forklaring på hvorfor jeg ikke klarte å være der. De prøvde å få meg inn igjen og motivere meg. Men det ble til at jeg måtte sette meg på grupperom, der jeg og en venninne kunne være der.» *Ungdom 15 år, elev 10. trinn*

«Jeg er fortsatt veldig depressed for den tida på ungdomsskolen. Jeg mistet motivasjonen. Ga meg lite mening å sitte på grupperom.» *Ungdom 16 år, elev videregående opplæring*

«Grupperom hjalp meg ikke i det hele tatt. Det fungerte ikke for meg. Det var som et lite klasserom som var tomt. Det var ikke noen voksne der. Vi var helt alene der. Vi satt jo bare og så på mobilen. De sa vi kunne jobbe med det og det, men det gjorde vi ikke.»

Ungdom 15 år, elev 10. trinn

«På ungdomsskolen i 8. klasse var jeg mest på rommet. Jeg var lite hjemme. Der gjorde vi lite. Det var en dame der, vi satt og spilte Mario sammen, så skulle jeg bli tryggere. Så ville de pushe meg tilbake til klasserommet, men da ble jeg redd og ville ikke. Det gikk på «repeat». Jeg gikk lei, så ble jeg mer hjemme. Var borte i hele 9. klasse.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

FOR NOEN ER HJEMMET IKKE ET ALTERNATIV

Noen barn og unge hadde ikke hjemmeforhold, som tilsa at det var et alternativ å være hjemme når de hadde skolefravær. Andre hadde mye fraværende foreldre eller skiftende hjemmeforhold grunnet jobbsituasjonen til foresatte.

«Jeg bor bare med pappa. Men bor sammen med bestemor annenhver måned fordi pappa jobber på sjøen. Da flytter hun inn til oss.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

Noen av barna vi snakket med, hadde ikke hatt hjemmeforhold som var trygge og forutsigbare, og de kommenterte at det derfor ikke var et alternativ å være hjemme når de hadde fravær fra timene og klassefellesskapet. Hjelpeapparatet var koblet på, og de fikk tett oppfølging.

Var det noe alternativ for deg å være hjemme?

«Nei, da dro jeg heller ut.»

Du ville ikke være hjemme?

«Nei. Der er jo noen hjemme. [...]»

Hjalp de deg noe?

«Nei, det var ikke noe hjelp å hente hjemme.»

Ungdom 15 år, elev 9. trinn

«Men så skjedde det mye hjemme som ikke var så bra, og det var mye fra tidligere som jeg fortsatt hadde traumer fra. Som gjorde at det var tøft å være hjemme.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

PLASSERING ANNET STED UTEN OPPLÆRING

Vi snakket også med en ungdom som hadde opplevd at skolen hadde funnet en løsning om å sette eleven sammen med andre medelever som hadde fravær på en fritidsklubb i nærmiljøet i over et halvår, uten at de hadde fått noen form for faglig opplæring eller tilbud. Kun to assistenter hadde vært til stede.

Det ga liten mestring og liten hjelp, og problemene til medelever han var plassert der med, forsterket hans egen angst og hans egne problemer. Ungdommen var tydelig på at skolen kunne ha gitt dem på klubben tilrettelegging og noen form for opplæring.

«Fra 9. til 10. klasse var angsten verst. Skolen kom med et løsningsforslag. Jeg tror det var fire eller fem som hadde skolefravær, så fant de ut at de skulle putte alle oss inn på en ungdomsklubb, så skulle vi være sosiale der. [...] Det var en type tvang. Jeg følte jeg måtte være der. Hvis jeg ikke kom, var det mange spørsmål. Så den andre personen skal jeg ikke snakke om. Men han sliter veldig i dag og har det veldig tøft. Så det kan være litt for det. Det er bra å møte frykten din, men kanskje ikke sammen med en du kjenner. [...] For eksempel når de brukte ressurser på klubben, kunne han ene vært lærer. Så kunne de tilpasse undervisningen litt til de som sliter. For eksempel gjort om et spill til matematikk, liksom. Så man kunne fått til litt fag. Så hadde man ikke kommet så langt bak.» *Fra samtale med ungdom 16 år, elev videregående opplæring*

På det tidspunktet da vi snakket med ungdommen, hadde han ved stor hjelp av losordning i kommunen og hjelp fra hjelpeapparat på grunn av traumer klart å starte på yrkesfaglig linje, fikk gode karakterer og hadde ingen dag med fravær så langt i vg1.

ALTERNATIVE OPPLÆRINGSARENAER I KOMMUNEN

«På ungdomsskolen koblet vi på «XX» (navn på besøksgård). Det er en gård jeg kan besøke, jeg kan lære å være med dyr, og hjelpe til.» *Ungdom 16 år, elev videregående opplæring*

Når skolen ikke lenger oppleves som et trygt og reelt alternativ for eleven, opplevde flere av dem vi snakket med, at en alternativ opplæringsarena i kommunen kunne være et meningsfullt og godt alternativ til skolen. Det kunne oppleves som en ny start, og hjelpe dem til å gjenopprette tillit til voksne og jevnaldrende.

Da vi spurte elever på alternative læringsarenaer om hva som var annerledes med voksne der i motsetning til nærskolen deres, sa de at lærerne der hadde en annen tilnærming og mer tid med elevene.

I tillegg hadde alternative opplæringsarenaer andre og mer praktiske og varierte måter å lære på, hyppigere pauser, mindre grupper og høyere voksentetthet. For første gang på lenge opplevde flere at de ble sett, lyttet til og møtt med en helt annen forståelse og dialog av de voksne rundt seg.

«Mer praksis her. Vi har ikke dobbelttimer. Vi har én time, og så 10 minutters pause. Det passer meg mye bedre, for da blir jeg ikke så sliten.» *Ungdom 15 år, elev 10. trinn*

I tillegg gir alternative opplæringsarenaer elevene mulighet til å få et vurderingsgrunnlag fra ungdomsskolen, noe mange var redd for å ikke få, og det ga dem i større grad mulighet til å komme seg inn på en videregående linje de hadde lyst til. Det ga dermed elevene mer mestring og trivsel, mer læring og høyere framtidshåp.

«Ja. For da får jeg vurdering i alle fag. Så de teller på vitnemålet.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

Noen hadde fått tilbud om plass på alternativ opplæringsarena, men hadde takket nei til det av ulike årsaker.

«Jeg opplever bare
ikke noen mening med å
være i klasserommet.»

Ungdom 15 år, elev 9. trinn

SKOLENS OPPFØLGING SOM AVGJØRENDE FAKTOR

For barn og unge med langvarig skolefravær preges de fleste av sakene av for sen oppfølging, mangel på gode skolemiljøtiltak og tilrettelegging, og av at skolen ikke følger opp løfter som blir gitt. Barns rett til medvirkning blir ikke særlig godt ivaretatt.

Ungdommene hadde ulike erfaringer med oppfølging av skolen. Erfaring med manglende oppfølging av skolen og brutte løfter og mange møter som ikke førte til bedring, kunne skape mer avstand og mindre tilhørighet og skape mindre tillit mellom elevene og skolen.

FOR SEN OPPFØLGING

Ofte ble skolefraværet fanget opp altfor sent, ifølge elevene selv, og da ble veien tilbake til klassen altfor lang. Når det gikk måneder før skolen fulgte opp med møter, ble det vanskelig for både elev, foreldre og skolen. Skolen burde reagere med en gang, for å kunne hjelpe.

Fulgte skolen deg opp og reagerte på fraværet?

«Nei. Ikke med en gang. Det tok to måneder før de reagerte.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

«Vi ble invitert til et møte, kontaktlærer, jeg og foreldrene mine. Foreldrene mine hadde skjönt noe, for de var redde for at jeg hadde kommet i feil vennegjeng. Men foreldrene mine hadde ikke merket at jeg var borte fra skolen, for jeg sa at jeg gikk på skolen. Skolen burde reagert med en gang.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

NOE OPPFØLGING I STARTEN FOR NOEN

For noen hadde skolen vært bedre på å ha forståelse for barnet og foreldrene, og et bedre hjem-skole-samarbeid. Noen elever bevarte et godt forhold til enkelte lærere og andre på skolen, selv i perioder da de var lenge borte.

«Lærerne var veldig gode på den tida og støttende, men jeg husker ikke så mye fra 7. klasse. Jeg var mye borte. Eneste gangen jeg var med dem, var når de var på turer.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

Skolen hadde hjulpet til med å tilrettelegge for at ungdommene kunne komme og få opplæring på et annet rom enn selve klasserommet på skolen, eller få

oppgaver og oppfølging slik at de kunne ha hjemme-skole, alternativ opplæring et annet sted utenfor skolen, eller treff med lærer på biblioteket eller i nærområdet. Men når fraværet ble langvarig over måneder og år, forsvant tilbud om hjelp fra skolen, og elevene opplevde at de ble glemt.

«Vi hadde sånne møter. Og etter hvert fikk vi en ordning så jeg fikk mattetimer et annet sted, med en annen lærer.» *Ungdom 17 år, videregående opplæring*

For de som opplevde forståelse og støtte hos lærere, ga det mer mening for elevene å prøve og komme seg på skolen. Men for flere var det vanskelig å delta i fellesskapet når de ikke følte seg trygge blant medelever.

Å få opplæring et annet sted i kommunen enn på skolen hjalp særlig hvis det var dårlig relasjon til en eller flere lærere på nærskolen. Men det kunne også hjelpe ungdommer som ikke opplevde skolen som et problem eller hadde dårlig relasjon til lærere, men som hadde opplevd mye mobbing og krenkelser fra den elevgruppa de var en del av.

«I januar hadde jeg ingenting. Vi hadde mange møter med skolen, og så fant vi ut at jeg kunne møte en lærer på biblioteket eller et annet sted enn skolen en gang i uka.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

NOEN OPPLEVDE GOD OPPFØLGING FRA SKOLENE

Noen få av dem vi snakket med, hadde opplevd god oppfølging av skolen, god dialog, og de følte seg godt ivaretatt av skolen de gikk på. Noen av dem vi snakket med, hadde byttet skole i løpet av opplæringsløpet, og fortalte om store forskjeller på oppfølging av skolen fra den forrige skolen de hadde gått på, og den nåværende skolen de gikk på.

«De har hatt regelmessige møter og god dialog. Jeg kan velge om jeg vil være med eller ikke.» *Får du mulighet til å si noe om hva du synes er gode løsninger?*

ger for deg på de møtene? «Ja, jeg får si det jeg vil. De er gode på å følge opp det jeg sier. Jeg føler jeg blir sett og hørt godt.» *Ungdom 14 år, elev 9. trinn*

Overblikk over alle samtalene vi har gjennomført, viser ulik praksis i oppfølging av elever både internt i kommuner og på tvers av kommunegrenser.

SKOLENS MØTER OG LØFTER BLE IKKE FULGT OPP

De fleste av barna og ungdommene vi snakket med, hadde opplevd at de og en eller begge foreldrene hadde hatt mange møter med skolen. De opplevde at skolen kom med mange løfter eller forslag til tiltak, som ikke ble fulgt opp.

Dette gjaldt særlig sakene der elevene hadde opplevd mobbing og utrygt skolemiljø over mange år, uten at skolen hadde klart å sette inn tiltak som gjenopprettet et trygt skolemiljø for elevene.

Særlig gjentakende i samtalene med ungdommene var at det ble for mange møter uten at skolen i stor nok grad så på egen praksis og evaluerte hvilke tiltak og hvilken tilrettelegging som hadde hjulpet eller ikke. Ungdommene opplevde at de kunne bli spurt om ulike ting, men at de ikke ble lyttet til. Skolen tok ofte opp de samme tingene, så møtene ble veldig gjentakende uten at noe nytt kom til.

«På barneskolen hadde jeg ikke noe problem med skolen. Det var ungdomsskolen som var dårlig. Vet ikke hvordan jeg skal forklare det. Men det var lite som de kunne gjøre, og det var lite de gjorde med det. Da begynte jeg å bli dårlig og klarte ikke å gå der. Så gjorde de lite for å hjelpe meg. Kom tilbake på skolen og hadde mange møter og sånn. De sa flere ting de skulle gjøre for å gjøre det enklere for meg, men jeg opplevde ikke at de gjorde det de sa.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

«Pappa prøvde å si ifra om mobbingen, men skolen gjorde ingenting og klarte å ikke stoppe det. Jeg var med på møter, de sa de skulle gjøre noe, men ingenting skjedde.»

Ungdom 17 år, elev videregående opplæring

I mange av tilfellene hadde både foreldre og elever forsøkt å si ifra og ta opp forhold som gjorde at skolen

ble vanskelig for eleven, men både elev og foreldre hadde opplevd å ikke bli møtt med forståelse, og møtene førte ikke til forbedring.

«Noen lærere hadde forståelse for det. Andre lærere var veldig strenge. Rektor hadde ingen forståelse for det. De kunne forsøkt å være annerledes og snakke til meg for å få meg tilbake til klasserommet, heller enn å være så strenge med meg.» *Ungdom 14 år, elev 9. trinn*

Ettersom møter ofte ble holdt på den skolen de tilhørte, var bare det å møte opp på skolen vanskelig for flere.

«Jeg var med på noe. Men så var det så mange møter. Møtene var på XX skole, så det var vanskelig å komme tilbake på skolen.» *Ungdom 15 år, elev 10. trinn*

Det ble mange møter med elev til stede, og mange uten. Når møtene ikke førte til noen bedring eller endring, opplevde eleven at det var liten hensikt i å delta på møtet, og mistet tillit til ansatte og tilhørighet til skolen.

«Vi hadde flere møter med lærere og fraværsteam. Og vi ble enige om mange ting, og mye lærerne sa de skulle gjøre. Men så ble det de lovte, ikke holdt. Så da mistet jeg tillit til skolen. Selv om de var hyggelige på skolen.» *Ungdom 17 år, videregående opplæring*

Kontakten og oppfølgingen fra skolen kunne dermed være en opprettholdende faktor for fraværet, og det gjorde ikke situasjonen for eleven som hadde vært borte i måneder eller år, noe bedre. Det var først ofte med støtte fra en voksen i hjelpeapparatet rundt som gjorde det mulig for eleven å gradvis komme tilbake til skolen igjen.

Terskelen for å komme tilbake igjen til skolen etter langvarig skolefravær ble høyere jo lengre tid det hadde gått. Særlig for de som hadde slitt med dårlig skolemiljø eller hadde dårlig relasjon til lærere, var det ekstra vanskelig å komme tilbake.

MANGEL PÅ INFORMASJON OG DÅRLIG KOMMUNIKASJON

Barns medvirkning var ikke godt nok ivare tatt på møtene, og eleven hadde ikke fått god informasjon i forkant om hva møtets hensikt var, og heller ikke i etterkant om hvordan skolen fulgte opp de løftene om hjelp og tilrettelegging som ble gitt. På møtene kunne de bli spurt om hva de ville at skolen skulle gjøre for dem, uten at skolen ga dem tilstrekkelig med informasjon om hvilke mulige tiltak skolen faktisk kunne sette i verk.

Mangelen på informasjon til elev og foreldre, særlig om hva skolen faktisk kunne utrette og gjennomføre av tiltak, og hvilke muligheter som fantes, for eksempel reduserte dager, gradvis oppdatering, og annet, var noe elevene savnet.

Når du kom tilbake, forventet skolen at du skulle være lengre dager?

«Ja. Jeg fikk ikke vite at jeg kunne begynne gradvis når jeg kom tilbake. [...] Jeg visste ikke at det var mulig å få tilbud om delte skoledager, og det kom ikke fram som en løsning før XX (losen) kom. Det har jo ført til at jeg er mye mer på skolen.» *Barn 12 år, elev 7. trinn*

«På møtene kom de aldri fram til noen løsninger. Det var kun snakk om hva som hadde skjedd siden sist, og hva tenker du at vi kan hjelpe deg? Men jeg vet ikke hva som kunne hjelpe meg.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

Skolene kommuniserte heller ikke godt nok viktig informasjon som elever med langvarig fravær og deres familier burde hatt, for eksempel hvilke rettigheter barn har, klagemuligheter og hvilke hjelpetjenester som fantes i kommunen. Ofte var det gjennom PP-tjenesten og øvrige hjelpetjenester at de fikk vite relevant informasjon.

«Det var mange møter på ungdomsskolen, og jeg var med på mange av møtene.» Hvem andre var med på møtene? «Det var meg, moren min, en los, skolen og PPT. PPT fortalte på møtene hva jeg hadde rett til, og hva de anbefalte. Men det hjalp ikke, når skolen ikke fulgte det opp.» *Ungdom 18 år, videregående opplæring*

«Jeg angrer på at vi ikke gikk til Fylkesmannen og klagde på at vi ikke fikk den tilretteleggingen vi hadde krav på.» Visste du om muligheten til å klage den gangen? «Nei, ikke den gangen, men vi fikk vite om det senere, og da angret vi på at vi ikke hadde klaget på den manglende tilretteleggingen.» *Ungdom 18 år, videregående opplæring*

UTFORDRINGER MED RETUREN TIL SKOLEN

Mange elever har forsøkt å komme tilbake til skolen etter måneder og år med fravær. Alle uttrykte at de håpet at de ble møtt på en god måte av medelever og lærere, uten at de andre gjorde noe stort nummer av at de hadde vært borte, og kom med for mange spørsmål.

«Jeg lurte veldig på hvordan lærerne ville møte meg. Ville lærerne repetere litt hva de hadde gått igjennom når jeg hadde vært borte, eller ikke. Jeg ville ikke føle at jeg ikke hang med. Det var tungt å komme til skolen. Elevene ligger så mye foran deg når du

kommer på skolen. Du gruer deg veldig til å finne ut hvordan du ligger an i fagene.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

«Angsten og alt som kommer med, preget meg mye når jeg prøvde å komme tilbake til skolen. Mye rundt hva skal folk si nå? Jeg var veldig nervøs for å gjøre ting. Så når vi fikk mye teori som jeg ikke kunne, ble jeg svimmel og fikk bare lyst på å gå.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

Mange syntes det var vanskelig å håndtere situasjonen når de kom tilbake til klassen etter lengre tid med skolefravær. De ønsket heller at de skulle bli møtt med «Hei!», og at de skulle bli inkludert og slippe å snakke så mye om hvorfor de hadde vært borte fra skolen. Noen elever ble møtt med mange spørsmål fra medelever, og det førte til at de ikke orket å være der. Andre hadde fått bedre mottakelse av medelever og lærere.

«Jeg følte at medelevene ikke respekterte meg, og de skulle alltid vite hvorfor jeg ikke var på skolen den og den dagen. Alle trenger ikke vite hvorfor jeg ikke er på skolen. Særlig når jeg ikke vet om jeg kan stole på dem. Det var annerledes med nære venner, som visste mer om hvordan jeg hadde det.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

«At folk ikke hadde sagt så mye om at jeg hadde vært borte. De kunne heller sagt hei og sånn.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

Hva ville du foretrukket selv?

«At de hadde latt som om ingenting hadde skjedd. Og det gjorde lærerne, og det var jo hyggelig.»

Og plassen din sto der som alltid?

«Ja.»

Utdrag fra samtale med Ungdom 16 år, elev 10. trinn

GRADVIS OPPTRAPPING ER EN SUKSESSFaktor

Mange barn og unge syntes det var vanskelig at skoler forventet at når eleven kom tilbake, skulle eleven begynne med full ukeplan og kunne gjennomføre vurderinger på lik linje med medelever.

Flere sa at det var ønskelig at lærere kunne samtale med dem om hva klassen hadde gjennomgått i fagene mens eleven var borte, men lærere og andre på skolen måtte ha forståelse for at de hadde kunn-

skapshull og kunne mangle læringsstrategier som resten av klassen hadde lært de årene eleven var borte.

Etter å ha vært borte i flere år var det mange som løftet at gradvis opptrapping med god tilrettelegging hadde hjulpet dem tilbake til skolen. Det å kunne starte opp med noen enkelttimer noen dager i noen uker, deretter halve dager og redusert timeplan over tid, før man gradvis trappet opp til lengre dager på skolen, alt i tråd med barns medvirkning, var viktig.

Dette ble sett på som en suksessfaktor av flere for at de hadde klart å komme delvis eller på heltid tilbake etter flere år med fravær. Dette forutsatte ofte tett kontakt og oppfølging av sosiallærer eller andre i laget rundt eleven, eller en los i kommunen. Foresatte spilte også en nøkkelrolle.

«Nei, jeg har vært halve dager på skolen. Hvis jeg ikke klarer skolen en dag, blir jeg helt hjemme. Har en avtale med skolen om det.» *Ungdom 14 år, elev 8. trinn*

«Jeg får støtte fra andre lærere. Men får bare tilrettelegging i norsk og engelsk, og følger de to fagene. Jeg har ikke fått tilrettelegging i de andre fagene ennå. Vi skal gradvis jobbe med flere fag.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

«I fjor var jeg veldig dårlig, så jeg måtte tilbake til BUP for å få hjelp, og skolen ble bevisst på det. Så avtalte vi med sosiallæreren å få starte med en time i starten. Og så begynte vi gradvis med at jeg skulle være her lenger. Jeg fikk være med og bestemme selv om hvor mange timer jeg fikk gå på skolen. Nå er jeg her nesten fulle dager. Jeg jobber bedre her på skolen. For her er jeg med venner.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

Nærværsskoler utpekte seg som noe positivt. Men for elever med langvarig skolefravær over flere år var det nødvendig med hjelpetjenester i laget rundt eleven, som bidro med løsninger og tilrettelegging så elever kunne komme seg gradvis tilbake i sitt tempo.

TILRETTELEGGING I FAG

For flere som hadde klart å komme delvis tilbake til skolen etter langvarig fravær, var det til stor hjelp å få tilrettelagt fag og få oppfølging fra lærere. Noen måtte få faglig oppfølging på et rom på skolen, før de klarte å komme tilbake til klasserommet igjen – hvis de klarte det.

«Når jeg klarte å komme tilbake til skolen, måtte jeg droppe de fysiske fagene som gym og kunst og håndverk. Men jeg fikk oppfølging av lærere på XX (alternativ opplæringsarena på samme skole). Så jeg følger samme undervisning som medelever i klassen min.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

For elever med dysleksi hjalp det å ha tilgang til digitale hjelpemidler og kunne skrive på tastatur. De ønsket imidlertid langt mer praktisk skole i de ulike fagene.

«Jeg skriver på tastatur – det hjelper. Det hjelper å ha digital skole – å skrive på tastatur.» *Ungdom 17 år, elev videregående opplæring*

VIKTIG Å FÅ VURDERINGSGRUNNLAG

Å gå ut fra ungdomsskole uten karakterer kunne være skummelt, fordi det opplevdes som begrensende og kunne påvirke opptaket til videregående opplæring.

Ønsket om å få vurderingsgrunnlag på ungdomsskolen var viktig for alle vi snakket med, uavhengig av om de klarte å komme tilbake til skolen eller fikk oppfølging av en alternativ opplæringsarena. Vurderingsgrunnlag ville gi dem bedre valgmuligheter for videregående opplæring og eventuell høyere utdanning, og ville gi dem framtidshåp.

«Jeg har ikke fått karakterer på ungdomsskolen. De skulle jeg gjerne hatt. Men jeg hadde fritak.» *Ungdom 18 år, videregående opplæring*

LAGET RUNDT ELEVEN

For flere barn og unge var laget rundt elevene og hjelpetjenester viktige støttespillere og ofte de som fanget opp og fulgte opp elever som hadde skolefravær. De hjalp til i større grad å finne årsakene til at skolefraværet hadde oppstått, eller til hva som bidro til å opprettholde skolefraværet.

Det kunne være assistenter, miljøterapeuter, sosiallærere, rådgivere, loser, skolefraværsteam, nærværsteam og helsesykepleiere. Det ble ekstra sårbart for barn og unge med fravær hvis en de hadde god tillit til av lærere eller i laget rundt eleven, ble syk eller sluttet i jobben av andre årsaker.

Begrepet «**LAGET RUNDT ELEVEN**» brukes ofte i skolesammenheng og viser til de ulike fagpersonene og tjenestene som samarbeider for å støtte en elevs utvikling, trivsel og sosial og faglig læring – spesielt når eleven har behov for ekstra hjelp eller tilrettelegging.

Det er store kommunale forskjeller i Norge i hvordan laget rundt eleven ser ut. Eksempler på roller i laget rundt eleven kan være kontaktlærer, spesialpedagog, sosiallærer, helsesykepleier, rådgiver, skoleledelse, PPT-rådgiver og foresatte. Målet er å sikre at eleven får den støtten og oppfølgingen eleven trenger for å mestre skolegangen.

«Jeg synes det er kjipt å ikke klare å være i klassen. Men jeg synes det er godt å være ute med assistenter, for da kan jeg faktisk lære noe. Da tør jeg å gå på skolen.» *Ungdom 14 år, elev 8. trinn*

«Miljøterapeuter har mer tid, og du kan ha en avtale med miljøterapeuten så du får tid til å snakke med noen om hvordan du har det.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

«Det var en rektor på skolen som var alltid grei, og som jeg likte godt, som hjalp meg når jeg trengte å roe meg. Hun var alltid veldig grei. Men så døde hun, så det var veldig vondt.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

«Det var kun helsesøsteren mi som jeg var mest hos, som jeg snakka med, og som så hvordan jeg hadde det. Det hjalp å si det til henne. Hun holdt det for seg selv.» *Ungdom 15 år, elev 10. trinn*

Skolefraværs- og eller nærværsteam og særlig loser hadde positiv innvirkning for flere, og hjalp dem med tilrettelegging og annen støtte for gradvis å komme tilbake til skolen. Flere fikk hjelp og følte seg sett av helsesykepleier på skolen, men helsesykepleiere var ofte ikke et heltidstilbud på skolen.

LOSORDNING UTPEKTE SEG SOM EN STOR STØTTE

Særlig ordningen med ungdomslos og skolelos har utpekt seg som særskilt positivt i samtaler med barn og unge. Barn og unge selv brukte bare navnet på losen, eller «los», når de snakket om hvilken betydning de hadde hatt for at de kunne komme seg tilbake og finne mening og mestring i hverdagen, i skolehverdagen og livet ellers, og gradvis å klare å komme seg først på deltid tilbake til skolen, med et mål om å gradvis trappe opp til lengre skoledager, eller flere dager i uka på skolen.

«Når jeg hadde fravær, var det mange personer som prøvde å hjelpe meg, men de ble hele tiden byttet ut. Men når losen kom, så var det bare henne som hjalp.» *Ungdom 17 år, elev videregående opplæring*

«XX (navn på losen) har hjulpet meg ekstremt. Hun var tålmodig og sta – og det var det som virkelig hjalp meg. Vi hadde mye tid til å bli godt kjent og bygge relasjon. Hun klarte å få meg til å gå på skolen. Noe ingen andre hadde klart.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

«XX (navn på losen) i hvert fall. Etter hvert som hun fikk meg i aktivitet, fikk jeg tankene på noe annet enn skolen. Hun fikk meg inn på ridning, og så har vi onsdagsgrupper, så vi gjør aktiviteter der.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

«Jeg var i lengre perioder hjemme. Så fikk jeg kontakt med XX (navn på losen). Da kom jeg meg ut igjen. Vi gikk turer sammen. Hadde flere og flere samtaler. Gjorde litt forskjellige ting for å bli kjent. Byvandring. Dro på turer. Det er mye av det som har hjulpet meg.» *Ungdom 16 år, elev videregående opplæring*

«Losen betydde mye for meg. Jeg snakket mest med losen. Hvis jeg ikke hadde det bra, sendte jeg melding til henne. Hvis jeg var irritert, sa jeg ifra til henne. Hun er som en bonusmamma.»

Ungdom 15 år, elev 10. trinn

For flere var det til stor hjelp å ha kontakt med en los i kommunen eller på skolen. Mange steder hadde en eller flere loser som var lokalisert i kommunen, og ikke ansatt på skolen. På noen skoler hadde losene ulike stillingstitler, og noen steder var miljøterapeuten en los. For elevene selv var det møtet med og relasjonen til losen som var viktig for dem for å finne trygghet i hverdagen og komme seg tilbake til skolen, ikke hva slags stillingstittel den voksne hadde.

Det var tydelig at losene klarte å opprette tillit med ungdommene, og at de hjalp dem med å sette opp dagene slik at de delvis klarte å komme seg tilbake til skolen i perioder, jevnlig, og etter hvert kunne flere trappe opp tilstedeværelsen på skolen hver dag.

KONTAKT MED HJELPEAPPARATET

Mange av dem vi har snakket med, har vært i kontakt med hjelpeapparatet og fått oppfølging av pedagogisk-psykologisk tjeneste (PP-tjenesten), Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP), spesialiserte behandlingsteam, fastleger og andre. De har fått hjelp til utredninger, ulike behandlinger og fått hjelp til å bearbeide tidligere livserfaringer som har satt spor og styrket psykisk helse. For mange av dem som hadde opplevd mobbing over mange år, hadde tiden på skolen satt dype spor.

«I 5. klasse fikk jeg hjelp av BUP. Da jeg ble diagnostisert med angst, fikk alle lærerne mine vite det fra foreldrene mine. Jeg tror BUP sendte melding til skolen. Og det hjalp veldig, for jeg ble møtt med mer forståelse på skolen.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

«Jeg har snakket med BUP. Jeg fikk hjelp med sinneproblemene mine hos dem. Jeg har ikke mange sinneproblemer nå. Jeg hadde samtaler om alt. Det var pusteøvelser. Steder for å bli sint. Gå ut. Forklaring av tanker, handlinger og følelser. Det hjalp en del.» *Barn 12 år, elev 7. trinn*

«BUP hjalp meg. Bare synd at så få får hjelp av BUP.»

*Ungdom 16 år,
elev videregående opplæring*

Selv om flere hadde fått god hjelp, var det andre som hadde møtt på behandlere og andre i hjelpetjenestene som ikke hjalp og ikke gjorde situasjonen deres bedre. Det var viktig med god samordning, forutsigbarhet og faste kontaktpersoner, for flere hadde hatt tilbakefall ved bytte av behandler eller kontaktperson. Uavhengig av årsak til skolefraværet var det å få tidlig hjelp, ha tillit og god relasjon til den som barnet gikk til behandling hos, helt avgjørende.

«Jeg likte ikke psykologen jeg hadde, så jeg gikk til BUP i stedet. Jeg fikk ikke utredning først, men så leste jeg meg opp på hva autisme var, og følte at jeg måtte ha det, for det var mye jeg kjente igjen. Fikk ikke utredning tidligere, for moren min tenkte at det skjedde for mye i livet mitt. Så fikk jeg diagnosen etter nyttår.» Synes du det var godt å få diagnosen? «Ja. For det bekreftet alt jeg tenkte om meg selv.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

«I 9. klasse var det en psykiater som sa til meg at jeg hadde spiseforstyrrelse, og da hjalp mamma og pappa meg med å bli kvitt spiseforstyrrelsen, så det hjalp.» *Ungdom 17 år, elev videregående opplæring*

Flere av dem vi snakket med, måtte få hjelp og behandling av BUP for å bli bra igjen. Flere hadde hatt behov for oppfølging hos BUP på grunn av mobbingen og det skolemiljøet de hadde blitt utsatt for. Noen opplevde at de hadde fått god hjelp av BUP.

Flere kommenterte at det var vanskelig å få tilstrekkelig med støtte og hjelp hos BUP, på grunn av begrenset kapasitet hos BUP. Andre kommenterte at det var avhengig av hvem de hadde som behandler. Andre hadde ikke god erfaring med BUP.

«Helt forferdelig. Jeg har ikke hatt noen god opplevelse hos BUP.» *Ungdom 17 år, videregående opplæring*

Kontakt med PP-tjenesten hadde også hjulpet for flere. Det var ofte i kontakt med dem at de hadde fått

vite mer om hvilke rettigheter de hadde når det gjaldt opplæring, og fikk utredning for ulike lese- og skrivevansker. For mange hadde blitt koblet på PP-tjenesten for sent, og noen hadde aldri vært i kontakt med PP-tjenesten selv om de beskrev ulike vansker med det faglige skolearbeidet.

«Jeg var på noen turer. Var med noen fra PP-tjenesten. Vi bare gikk steder og var ute.» *Ungdom 17 år*

«På ungdomsskolen gikk jeg alene med det. Men på videregående skole fikk jeg behandling. Da måtte jeg det. For det var mye. Jeg fikk diagnosen PTSD (betyr posttraumatisk stresslidelse). Og da måtte jeg få behandling. Det gjorde at jeg sluttet etter et halvt år på videregående skole, fordi den behandlingen var så krevende. Og behandlingen varte i to år. Nå er jeg ferdig med den.»

Var det intens behandling?

«Ja, veldig intens.»

Føler du at det hjalp med behandlingen?

«Ja, det har hjulpet meg mye. Nå har jeg begynt i 1. klasse igjen på videregående (går på yrkesfaglig linje). Første halvåret fikk jeg 4-er i alle fag.»

Det er jo kjempebra. Gratulerer!

«Takk!»

Utdrag fra samtale med ungdom 18 år, videregående opplæring

«Jeg skjønner at jeg må prøve å komme meg på skolen, men jeg finner ikke tryggheten i å være på skolen, og så mister jeg motivasjonen.»

Ungdom 15 år, elev 9. trinn

HJEMMETS BETYDNING

Mange finner trygghet og støtte hjemme. Foreldre er de viktigste støttespillerne deres. Samtidig setter langvarig skolefravær hos et barn i en familie hele familien i krise, og det er både utfordrende og belastende for barna selv og foreldrene.

«Mamma har vært helt fantastisk og hjulpet meg masse.» *Ungdom 17 år, videregående opplæring*

«Jeg følte meg trygg når jeg var hjemme. Følte ikke tvang lenger.»

Ungdom 16 år, elev 10. trinn

STOR STØTTE I FORELDRE OG TRYGG HAVN HJEMME

Mange av barna vi snakket med, hadde et godt forhold til en av eller begge foreldrene sine, og de opplevde god støtte hjemmefra og at det var en trygg havn der de kunne være seg selv og ikke være redde og engstelige. Dette gjaldt særlig dem vi snakket med som oppga mobbing og skolemiljø som en av årsakene til sitt skolefravær.

«Ja, mamma og jeg er veldig gode venner. Hun prøvde alt for at jeg skulle få tilrettelegging og hjelp til å gå på skolen.» *Ungdom 18 år, videregående opplæring*

«Jeg har alltid snakket om det med mamma.»

Ungdom 16 år, elev 10. trinn

«Mamma var en del hjemme. Hun hadde jobb og var lærer, så hun hjalp meg og underviste meg litt.» *Ungdom 17 år, elev videregående opplæring*

«Det at jeg hadde det vanskelig. Det ligger i familien at vi er følsomme. Så det gikk jo litt utover broren min også, selv om han gikk fulltid på skolen. Det gir meg litt skyldfølelse. Men jeg kan jo ikke for det. Det at de er bekymret for meg, betyr jo bare at de bryr seg om meg.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

Samtidig opplevde noen forskjell i forståelse for hvordan de hadde det, fra sine foreldre, noe som de savnet og skulle ønske at begge foreldrene forsto. Familier kunne ha ulik arbeidsfordeling, der den ene forelder fulgte opp barnet som hadde fravær, deltok på møter og så videre, mens den andre forelder fulgte opp søsken i større grad.

Samlivsbrudd kunne spille inn på fraværet og rutiner hjemme, men i de samtalene var ikke skilsmisse årsak til det langvarige fraværet som eleven hadde utviklet. Vi spurte de fleste om de hadde søsken som hadde mye skolefravær. Mange hadde søsken. Noen få hadde søsken som hadde ulik grad av skolefravær, men de fleste av dem vi snakket med, hadde søsken som stort sett gikk fulltid på skolen.

Når det var vonde hendelser som hadde skjedd utenom skole og hjem, var det ekstra vanskelig for barn og unge å fortelle om det til noen. De kunne være gode på å ikke fortelle hva de bar på, så det var vanskelig for foreldre og andre å forstå de bakenforliggende årsakene til fraværet eller hvordan barnet hadde det.

«Høsten i 10. klasse la mamma og pappa merke til at det var noe rart med meg. Og det var da jeg begynte å slite skikkelig. Når de spurte meg, så ville jeg ikke si noe. Jeg takler ikke å ha slike samtaler. Jeg låste meg inn på rommet og isolerte meg der. Men da jeg endelig fortalte det [red.: groomingen hun hadde vært utsatt for i lengre tid] til mamma og pappa, så forsto de i større grad hva jeg hadde gått igjennom, og hvorfor jeg ikke hadde gått på skolen. Det er først i etterkant jeg har fått litt mer perspektiver og skjönt hva jeg har gått igjennom.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

FAMILIER I KRISE

Skolefraværet viste seg å ha store og alvorlige konsekvenser for hele familien. Skolefraværet som barna utviklet, slet på familiene deres, og langvarig skolefravær fører til at familier er i krise over lengre tid, og det påvirker alle familiemedlemmene.

Foreldre var for de fleste gode støttespillere. Samtidig var det store forskjeller på hvordan foreldrene håndterte barnets fravær, og de som bodde med begge foreldrene, snakket om at foreldrene hadde ulik forståelse og tilnærming for å hjelpe barnet sitt tilbake på skolen.

«Jeg begynte å observere at det begynte å straffe andre rundt meg. Min mor ble så sliten av å prøve å få meg på skolen, og min far fikk meg til å føle meg fæl, fordi det var så vanskelig for dem å få meg på skolen. Men i 5. klasse så skjønte de at jeg hadde det vanskelig når jeg ble borte fra skolen i tre år. Da skjønte de at det ikke var min feil og jeg ikke hadde det bra på skolen.» Ungdom 16 år, elev 10. trinn

«Når jeg hadde det vanskelig, gikk det masse utover mamma og pappa også. For de tenkte så mye på meg, om jeg hadde det bra. Pappa syntes det var vanskelig å snakke om det, men mamma fortalte at det gikk veldig utover pappa også.»

Ungdom 16 år, videregående opplæring

«En ting jeg ikke nevnte. Når jeg begynte å skulke, så begynte vi å krangle mye med foreldrene mine. Jeg fikk aldri husarrest. Men jeg fikk mye kjeft. Mamma kjefter ikke, hun prøver å være den rolige forelderen og sier det går fint. Hvis pappa finner ut av noe jeg har gjort galt, så kjefter han, og han kan ta mobilen min og stenge den. Så jeg må høre på han, eller så gir han meg advarsel om å stenge mobilen min. Det er jo den mobilen jeg lever på. Jeg tror de fleste ungdommer lever mye av sitt sosiale liv på den.» Ungdom 15 år, elev 10. trinn

Over tid opplevde flere elever at foreldrene slet seg ut i prosessen med å følge opp barnet sitt, og kontakten med skole og hjelpeapparat, og at det påvirket hele familien.

For flere foreldre hadde det gått utover deres mulighet til å stå i arbeidslivet. Derfor gikk skolefraværet utover familiens økonomi i stor grad, som igjen hadde negative ringvirkninger for alle medlemmer i familien.

KONSEKVENSER – HVA FØRER SKOLEFRAVÆRET TIL?

Skolefravær har alvorlig konsekvenser for barn og unge. Mange mister tilhørighet til fellesskapet, vennskap og store deler av barndommen sin. Det fører til store kunnskapshull, og skaper stor bekymring for livet her og nå – men også for videre utdanning og jobbmuligheter.

Nesten alle elevene vi snakket med, ville aller helst vært på skolen. De hadde et reelt ønske om å gå på skolen, men så hadde opplevelsen av skolegang, skolemiljøet eller andre faktorer i livet deres ført til at det hadde blitt så vanskelig at de ikke mestret eller opplevde det som trygt å komme tilbake.

«Jeg har fått en del mentale helseproblemer på grunn av det. Karakterene mine burde vært bedre, jeg føler jeg ikke får vist hva jeg faktisk kan. Fraværet kan føre til mer stress enn hva jeg burde ha. Det kan bli vanskelig å få jobb. Jeg burde egentlig få en jobb. For jeg vet jeg kunne passet til ulike jobber.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

TAP AV VENNER, ENSOMHET OG UTENFORSKAP

Utenforskap, tap av venner og mangel på tilhørighet til fellesskapet i klassen og på skolen var en konsekvens for mange av barna og ungdommene. Å miste mulighet til det sosiale fellesskapet med jevnaldrende når man ikke er på skolen, var vondt og sårt for mange.

«Ensom. Jeg fikk lite meldinger. Jeg pleier å passe på dem og følge dem opp. Men når jeg er borte, hører jeg ikke noe fra dem.» *Barn 12 år, elev 7. trinn*

«Jeg har mistet mye av ungdomstida mi, for jeg har ikke funnet min plass og ikke passet inn.»

Ungdom 16 år, videregående opplæring

«Du går veldig masse glipp av det sosiale.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

«Jeg hadde mange gode kompiser. Men jeg mistet noen kompiser når jeg ikke dukket opp på skolen. Men jeg er fortsatt venn med bestevennen min. Men jeg mistet skolevennene mine, som jeg kaller det.» *Ungdom 18 år, videregående opplæring*

TAP AV OPPLÆRING OG TILRETTELEGGING

De elevene vi snakket med, var opptatt av at de mistet mange måneder og år med skole og opplæring. Dette gjaldt særlig de elevene som var hjemme over flere år. Jo lenger borte de var, jo vanskeligere var det å komme tilbake og klare å følge med i undervisningen. Også elever som hadde opplevd å sitte på grupperom over lang tid uten noen form for faglig opplæring, kommenterte at dette var en konsekvens av fraværet.

«Var jeg borte, så var jeg borte. Da mistet jeg education.» *Barn 12 år, elev 7. trinn*

«Jeg har mistet mye på ungdomsskolen. Jeg har ikke laget så mange vennskap som mange andre har. Jeg har falt bak i noen av fagene, så jeg henger etter i fagene. Særlig matte, som alltid har vært det vanskeligste.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

Selv om mangel på tilrettelegging var en årsak til skolefraværet for flere, ble det nevnt også som en konsekvens av fraværet, fordi de i tiden de var hjemme over måneder og år, ikke fikk den faglige opplæringen og tilretteleggingen de hadde krav på, hvis de hadde dysleksi eller hadde andre lærevansker.

Å ikke få karakterer i fagene på ungdomsskolen og ha fritak fra fagene opplevdes som en konsekvens av skolefraværet som ikke var ønskelig. For det kunne gjøre jobbmuligheter og valg av videregående opplæring og utdanningsmuligheter senere vanskelig.

tap av venner
dårligere helse og angst
mistet tillit til de voksne

ensomhet og utenforskap

mangel på gode læringsstrategier
store kunnskapshull
skuffelse og skam
påvirker fritiden

TAP AV OPPLÆRING OG TILRETTELEGGING
selvmordstanker og selvskading
bekymring for framtiden og utdanningsmuligheter
manglende motivasjon
tap av nyttig informasjon

Det langvarige skolefraværet hadde alvorlige konsekvenser for de barn og unge vi snakket med. Det påvirket deres liv, utvikling, utdanning og helse i stor grad.

TAP AV NYTTIG INFORMASJON

I tillegg til at de mistet nødvendig opplæring og utdanning, var det også en konsekvens at de mistet tilgang på informasjon som de trengte. Dette gjaldt både informasjon om hva som skjedde på skolen, som hva medelever gjennomgikk faglig i timene, og hva som skjedde sosialt.

Viktig informasjon om rettigheter, hva slags hjelpemidler elever kunne ha krav på hvis de fikk påvist dysleksi eller andre lærevansker, informasjon om utdanningsvalg og annet kunne de også gå glipp av – som man naturlig får som elev hvis man er daglig på skolen.

«At jeg ikke får den informasjonen jeg trenger.»
Ungdom 16 år, elev 10. trinn

STORE KUNNSKAPSHULL

Mange av ungdommene slet med å følge med på undervisningen på grunn av større kunnskapshull som de hadde fått som et resultat av fraværet. Fravær på timebasis spilte negativt inn, og fravær over mange dager, uker og år førte til at det for flere ble for vanskelig og nærmest umulig å følge med i timene. Flere manglet grunnleggende kunnskap om elementære ting som for eksempel det å kunne gangetabellen eller kjenne til den analoge klokka.

«Da jeg kom tilbake til skolen, så jeg fort hvilke hull jeg hadde i fagene. Vanskelig å komme meg inn i igjen i skolen.» *Ungdom 17 år, videregående opplæring*

«Det er mye av det fundamentale som jeg burde ha lært da jeg var yngre, som jeg ikke kan. For eksempel klokken og gangetabellen. Så jeg har aldri lært de tingene jeg burde ha lært fra 1. klasse.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

«Jeg hang jo veldig langt bak på grunn av alt fraværet på barneskolen. Jeg manglet mye grunnleggende, som jeg burde øvd meg på.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

«Noen ganger jeg er på skolen nå, så tenker jeg på at jeg har hoppet over en del ting av læring. Har en følelse av at det er mye jeg burde ha lært.»
Ungdom 17 år, videregående opplæring

Følelsen av å alltid henge etter faglig påvirket selvbildet og motivasjonen til å lære. Noen hadde forsøkt å få utredning hos PP-tjenesten og fikk vite at de ikke hadde dysleksi eller lærevansker, men at det var skolefraværet deres som hadde ført til at det ble vanskelig å følge med på det faglige i klassen.

«Jeg ligger etter klassen, så jeg er ikke på samme nivå. Fra 1. til 7. klasse har jeg fått masse press på meg for å lære meg ting jeg ikke kan fordi jeg ikke har ligget på samme nivå, så da får jeg ikke motivasjonen i det hele tatt.» *Ungdom 14 år, elev 8. trinn*

MANGEL PÅ GODE LÆRINGSSTRATEGIER

Flere kommenterte at de manglet gode måter å lære på fordi de hadde hatt så lange perioder borte fra undervisning og ikke fått oppfølging av lærere.

«På ungdomsskolen tok de aldri opp igjen det de hadde lært. Så etter at jeg hadde vært borte en periode og det kom en prøve, så hadde jeg ikke lært det på skolen og da fikk jeg dårligere karakterer. Jeg lærer best ved å være på skolen.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

«Jeg er usikker på hvordan jeg skal klare å lære meg nye ting. Annet enn å google meg fram til det.»
Ungdom 17 år, videregående opplæring

MANGLENDE MOTIVASJON

Flere av ungdommene var tydelige på at årsaker til fraværet som var skolerelaterte, var at de mistet motivasjonen for å gå på skolen. For mange ungdommer var det sammenheng mellom det faglige og det sosiale. Hvis det sosiale ikke var bra og trygt, gikk det utover læringen deres og motivasjonen til å gå på skolen.

«Jeg mister motivasjonen til å gå på skolen. Jeg ser ikke vitsen med å dra.»

Ungdom 14 år, elev 8. trinn

«Jeg var borte andre halvdel av 8. klasse. Jeg kom litt tilbake, og så mistet jeg motivasjonen, og nå har jeg ikke vært på skolen i hele 9. klasse.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

MISTET TILLIT TIL DE VOKSNE

En konsekvens flere løftet, var at de mistet tilliten til de voksne på skolen. Dette ble sett på som en konsekvens særlig fordi de ikke opplevde å bli lyttet til og tatt alvorlig, brutte løfter gang på gang, og for noen – dårlig relasjoner til lærere.

«Jeg har ikke lett for å stole på lærerne lenger. De hører jo ikke etter. Hvordan skal jeg kunne fikse ting på skolen, når jeg ikke får hjelp fra de voksne?» *Barn 12 år, elev 7. trinn*

«Det var da jeg mistet
all trua på lærerne og skolen
på at de skulle hjelpe. Jeg
mistet tilliten til dem.»

*Ungdom 16 år, elev videregående
opplæring*

SKUFFELSE OG SKAM

Det var flere som opplevde skuffelse og skam over fraværet sitt, særlig fordi de ikke følte de strakk til med å følge med på det faglige nivået til de andre, og flere visste at de kunne klart fagene bedre hvis de hadde vært på skolen og ikke fått så mange kunnskapshull og mistet så mye undervisning.

«Skuffelse. Jeg ble skuffa over meg sjøl, og var redd for at de rundt meg ble skuffa over meg. Følte en del skam også. Men når kroppen ikke vil fungere, så er det ikke lett. Så mange forventninger, og jeg hadde gått glipp av så mye. Da klarer jeg jo ikke å prestere så godt heller. Du vil jo gjerne at foreldrene skal være stolte av deg. Så får du de karakterene. Men jeg hadde ikke så mye press hjemmefra – det var mer jeg som følte på det.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

«Når jeg ikke er på skolen, får jeg sånn dårlig følelse inni meg, for jeg vet jo at jeg burde være på skolen. Jeg bor bare 5 minutter unna skolen.» *Ungdom 14 år, elev 9. trinn*

UBEHAG, REDSEL OG ENGSTELSE

Mange av dem vi snakket med, følte ubehag, redsel og utrygghet når de nærmet seg skolebygningen og klasserommet til klassen de hadde tilhørighet til.

«Ja, jeg prøvde så godt jeg kunne å være der. Men når jeg hadde flere panikkanfall hver dag jeg prøvde å komme meg på skolen eller var der, så gikk det ikke.» *Ungdom 15 år, elev 10. trinn*

Flere opplevde at de ble tause og ikke klarte å si noe, hvis de kom tilbake til klasserommet etter langvarig skolefravær. Det kunne være redsel for hva medelever ville kommentere på og le av, eller at de følte seg dumme fordi de ikke klarte å følge med på det faglige i timen på grunn av kunnskapshull eller manglende tilrettelegging.

«Jeg var jo redd fordi jeg skulle på skolen. Når jeg gikk til skolen, gikk jeg med venner, også fordi jeg hadde en venn som var redd for å gå på skolen. Så kom vi fram, men da kjente jeg at jeg ikke klarte å gå inn. Så det endte ofte med at jeg måtte gå hjem igjen.» *Ungdom 15 år, elev 10. trinn*

DÅRLIGERE HELSE OG ANGST

Flere av dem vi snakket med, fortalte at de utviklet angst eller andre psykiske lidelser på grunn av skolemiljøet, mobbing og annet i deres liv som hadde påvirket dem, og at angsten og deres psykiske helse forverret seg over tid når de hadde langvarig fravær.

Flere kommenterte at de fikk smerter i kroppen og vondt i magen, og at kroppen gjorde fysisk motstand mot å gå på skolen, hvis de nærmet seg skolebygningen eller klasserommet etter langvarig skolefravær. Flere opplevde at det var fysisk umulig å komme seg av gårde til skolen.

«Jeg fikk vondt i hodet. Vondt i magen.» *Barn 12 år, elev 7. trinn*

«Jeg pleier å få vondt i hodet og vondt i magen.» *Ungdom 14 år, elev 9. trinn*

«Angsten utviklet seg etter det som skjedde på ungdomsskolen. Jeg har ikke diagnostisert angst, så det er ikke noe sånt. Men jeg var redd hele tida. Det var bare på ungdomsskolen, og jeg har ikke hatt noe sånt utenfor skolen. Bare å sitte i klasserommet, det var kjempeekkelt.» *Ungdom 15 år, elev 10. trinn*

SELMORDSTANKER OG SELVSKADING

Det var flere som hadde opplevd selvmordstanker som konsekvens av utrygt skolemiljø gjennom mange år, og alt det skolefraværet førte med seg av utenforskap og mangel på tilhørighet til et fellesskap med jevnaldrende som var veldig sår. Én var åpen om selvskading.

«Jeg var sliten hele tiden, og det var et på et tidspunkt at jeg bare hadde lyst til å dø i 7. klasse. Jeg ville dø. Og så skader jeg meg litt.» *Barn 12 år, elev 7. trinn*

«7. klasse var ille. Jeg strevde veldig mye og begynte å gå til BUP. Det hjalp, men så byttet jeg person der, så det hjalp mindre. Jeg var mye suicidal på den tida.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

NÅR FRAVÆRET BLIR EN BARRIERE

Flere kunne oppleve at det å være borte lenge fra skolen førte til at det var vanskelig å komme tilbake. Jo lengre tid borte fra skolen, jo vanskeligere var det å komme tilbake.

Det opplevdes som en konsekvens for flere at de på skolen snakket så mye om skolefraværet deres når de kom tilbake, og at da ble det enda vanskeligere å komme seg tilbake.

Redselen for hva medelever mente om dem, og hva de snakket om mens eleven hadde langvarig fravær, kunne føre til engstelse og angst for å komme tilbake til skolen. De var usikre på hvordan de ville bli møtt hvis de kom tilbake.

«Ja, at folk snakker om meg.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

«Det var veldig vanskelig å komme seg på skolen når jeg hadde vært borte. Jeg gruete meg veldig mye. Så mange spørsmål. Hvorfor skulle jeg fortelle alle hvordan jeg hadde det inni meg?»

Ungdom 16 år, videregående opplæring

FORDOMMER

Elever som hadde fravær ute av klassefellesskapet og oppholdt seg i ganger, grupperom og på skolens område, opplevde at de ble møtt av mange fordommer, som ble vanskelig å motbevise og som opplevdes som sårt.

«Møtt på mange fordommer hos lærere, elever og foreldre til elever, selv før de har møtt på meg. Jungeltelegrafene, vet du.» *Ungdom 14 år, elev 9. trinn*

BEKYMNING FOR FRAMTIDEN OG UTDANNINGSMULIGHETER

Ungdommene mente fravær på ungdomsskolen hadde større konsekvenser for dem enn fravær på barneskolen, fordi fravær telte så mye mer på ungdomsskolen for å klare å følge med på undervisningen og få karakterer, vurderingsgrunnlag og vitnemål.

Bekymringen for framtiden kom i langt større grad i løpet av ungdomsskolen, og frykten for å ikke få

vurderingsgrunnlag og vitnemål slik at det skulle gå utover mulighet til å komme inn på en videregående linje, var stor. De var redde for at fraværet ville påvirke framtiden, og det preget ungdommene i stor grad.

«Avgangsfag er viktige. Til jul fikk jeg karakterer i alle fag. Men i 8. klasse hadde jeg to fag der jeg hadde karakter, i resten hadde jeg ikke vurdert.» *Ungdom 14 år, elev 9. trinn*

«At jeg ikke får noe vurderingsgrunnlag.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

«Vanskelig å komme inn på videregående.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

PÅVIRKER I STOR GRAD FRITIDEN DERES

Før de hadde utviklet langvarig fravær og fortsatt klarte å være litt på skolen, hadde den tiden de var der, tappet dem for så mye energi at de hadde ingen overskudd til å gjøre noe etter skoletid, som å være med venner eller være på noen aktiviteter.

For mange av dem vi snakket med, hadde langvarig fravær i stor grad gått utover deres sosiale liv på fritiden. Mange følte seg ensomme og glemt. Særlig de som hadde opplevd mye dårlig miljø og mobbing, opplevde det som vanskelig å møte på elever fra skolen andre steder i nærmiljøet.

«Jeg har mistet masse evnen til å være sosial i fritiden og alt der.» *Ungdom 17 år, elev videregående opplæring*

«Det er vanskelig å møte på folk fra skolen utenom de som er venner av meg. Altså møte dem utenfor skolen.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

For noen av dem vi snakket med som hadde klart å begynne igjen delvis eller helt på skolen igjen etter langvarig fravær, tok den tiden de var tilbake på skolen, så mye av energien deres at de ikke hadde energi til å være med venner på fritiden.

«Jeg foretrekker å være hjemme. Hvis jeg går ut, så tappes jeg så fort for energi.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

Fraværet førte for mange også til at de i større grad trakk seg unna sosiale settinger med jevnaldrende, og at de sluttet med fritidsaktiviteter.

«Jeg trakk meg fra alt på fritiden og fritidsaktiviteter.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

«Jeg mister fellesskapet.»

Ungdom 15 år, elev 9. trinn

LIVET ER MER ENN BARE SKOLE

Flere med langvarig fravær hadde ikke mye sosialt liv, mye fordi de mistet venner og tilhørighet til fellesskapet når de ikke gikk på skolen. Men mange fant trøst og fellesskap i fritidsaktiviteter, hobbyer og i det digitale livet.

ENSOMHET OG UTEFORSKAP

Mange hadde hatt lite eller ingen sosial kontakt med jevnaldrende over lengre perioder. Det var tungt for mange å ikke ha venner å være med, og følelsen av ensomhet og utenforskap var sår å ha. Å ikke være sosial med jevnaldrende over lengre tid førte til at noen slet med å snakke hvis de prøvde å gå ut eller snakke til andre.

«Jeg fikk ikke til å snakke. Heller ikke å gå eller å stå.»
Ungdom 15 år, elev 9. trinn

INTERESSER OG LESING HJEMME

Noen klarte å dyrke interesser hjemme. Noen leste mye og ønsket å følge med og tilegne seg kunnskap på egen hånd, uten at det var noen form for opplæring.

«Jeg liker veldig godt å lære om historie. Jeg liker all type science.» Ungdom 16 år, elev 10. trinn

«Dyra hjemme
hjalp meg veldig.»

Ungdom 16 år,
elev 10. trinn

FELLESKAP OG INTERESSER PÅ FRITIDEN

Flere av ungdommene vi snakket med som hadde langvarig skolefravær, hadde et sosialt liv og kontakt med jevnaldrende på fritiden. De klarte å holde på med noe de var interesserte i, og holdt kontakt med venner. De kunne finne fellesskap i fritidsaktiviteter. Sosial omgang med jevnaldrende på fritiden og mulighet til å delta på fritidsaktiviteter ga dem mer tro på dem selv, mestringsfølelse og større tro på framtiden.

«Jeg var lite med folk på fritida. Men jeg var på teater selv om jeg var helt borte fra skolen. Det var viktig.»
Barn 12 år, elev 7. trinn

«Jeg går på dykking.» Ungdom 16 år, elev 10. trinn
«Jeg har ridd masse. Gått på ridning i ti år, sluttet i desember. Jeg er glad i alle dyr.» Ungdom 15 år, elev 9. trinn

«Ja, vi møtes på klubben og hos hverandre.»
Ungdom 15 år, elev 9. trinn

DERES DIGITALE LIV

Vi spurte barn og unge om hvordan deres digitale liv var, og om de hadde kontakt med andre digitalt. Flere av ungdommene vi snakket med, forbandt det digitale livet som noe positivt og et sted der de kunne være seg selv, holde kontakt med venner, få avkobling fra vanskelige tanker, holde seg oppdatert og dyrke hobbyer.

«Jeg har noe. Jeg har en TikTok-konto, der jeg lager ting. Det skjer ikke noe særlig negativt der, hvis det er det du tenker på. Mest positive ting.» Kan du være mer deg sjøl på sosiale medier? «Ja, det kan jeg.»
Ungdom 15 år, elev 9. trinn

«Positivt, for å komme seg vekk fra mange dumme tanker. Jeg sliter med søvnproblemer. Så jeg ser på filmer i senga for å bli kvitt de vonde tankene.» Barn 12 år, elev 7. trinn

Har du kontakt med vennene dine digitalt?

«Ja. På meldinger. Sosiale medier. Vi ringes på FaceTime».

Opplever du det digitale livet som positivt eller negativt?

«Positivt.» Ungdom 15 år, elev 9. trinn

«Jeg snakker med noen jeg ble venn med digitalt. Vi snakker via internettet. Og så spiller vi sammen. Det er hyggelig.»

Ungdom 17 år, elev videregående opplæring

«Ja, det har hjulpet veldig. Jeg var sosial ellers, for jeg møtte jo kompiser når de ikke var på skolen.» *Ungdom 18 år, videregående opplæring*

For flere var gaming en trygg arena, der ungdommer som hadde langvarig fravær, hadde fått venner og omgangskrets digitalt, der de følte seg inkludert og sett.

Hva har hjulpet deg mens du har vært hjemme?
«Jeg har hatt venner online, gjennom gaming.»

Så sånn sett har gamingen reddet deg litt?
«Ja. Har venner fra hele verden.»

Var du alene når du var hjemme?
«Det var en liten periode pappa var hjemme, ellers var han på jobb. Jeg var mest alene hjemme, men var med folk på nett.»

Utdrag fra samtale med gutt 17 år som hadde hatt mye fravær i grunnskolen grunnet mobbing i mange år.

For flere hadde sosiale medier vært enda en utrygg arena, der mobbingen og presset de opplevde, ble forsterket. Samtidig var mange opptatt av å ha tilgang til sosiale medier, så lenge de klarte å egne strategier å skjerme seg mot kommentarer fra medelever i klassen.

«Jeg prater ikke med folk på sosiale medier som jeg går på skolen med.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

FRAMTIDSTRO OG ØNSKER

Framtidstro og ønsker om å bli noe hadde alle vi snakket med. Mange var redde for å ikke komme inn på den videregående skolen de ønsket å gå på, ikke få ta den utdanningen de hadde lyst til å ta, eller for å bli stående utenfor arbeidslivet når de ble voksne.

Mange av ungdomsskoleelevene var redde for ikke å få vurderingsgrunnlag i flere fag på grunn av fraværet, og de var redde for at det ville påvirke opptaket til videregående opplæring. Mange hadde ved hjelp av rådgiver på ungdomsskolen de tilhørte, eller en alternativ opplæringsarena fått mulighet til å få grunnlag nok til å kunne søke seg inn på videregående linjer.

VIDEREGÅENDE OPPLÆRING – HÅP OM NY START

De fleste av ungdomsskoleelevene vi snakket med, håpet at videregående skole ville gi dem en ny start på livet.

«Jeg tenker en ny start.» *Elev 15 år, 9. trinn*

«Jeg vil gå med skoleflinke folk. For det smitter.»
Ungdom 15 år, elev 9. trinn

«Ja, jeg har lyst til å gå på videregående. Lei av ungdomsskolen nå. Lyst på å bli elektriker. Pappa er elektriker. Så jeg håper han kan hjelpe meg litt.»
Ungdom 16 år, elev 10. trinn

«Jeg skal starte på videregående skole til høsten. Det er veldig skummelt. Men jeg har møtt skolen, truffet lærerne, og det gjør det litt trygt også.» *Ungdom 15 år, elev 10. trinn*

For flere av de eldste ungdommene som vi snakket med som hadde hatt langvarig fravær på barneskolen og ungdomsskolen, hadde overgangen til videregående opplæring vært en ny start.

Flere hadde klart overgangen fra mye fravær til intet fravær ved en god overgang og gått på en linje der de opplevde mer mestring, et annet miljø og gjerne en mindre gruppe elever på yrkesfag og tettere oppfølging av læreren. Det hadde vært et vendepunkt.

«Overgangen til videregående var veldig deilig. Jeg var veldig motivert. Jo mer jeg er i klassen, jo mer får jeg lyst til å gå på skolen neste dag.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

«Det er forskjell på lærerne på videregående og ungdomsskolen. Det kan ha noe med å gjøre at jeg går på yrkesfag, men. Lærerne nå tar mer vare på elevene sine, de lærer bort på mer varierte måter, og de motiverer oss på en bedre måte. Jeg lærer jo nå om noe jeg har mer interesse for, jeg har jo valgt den linja selv, så det har litt med det å gjøre også. Og så har jeg kommet inn i en veldig bra klasse.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

«Jeg ønsker å fullføre fagbrevet og jobbe noen år. Så har jeg lyst på et friår.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

«På møtet med videregående fikk vi flere valg, du kan velge mellom det, og det og det. Hvis det ikke går og du får mye fravær, så må vi gjøre disse valgene for deg. Men så klarte jeg å ikke ha fravær på videregående.»
Ungdom 16 år, videregående opplæring

Noen klarte å gå på skolen hver dag. Andre måtte avtale med skolen å begynne med noen få fag og muligens praksis, og overgangen til videregående opplæring tok lengre tid. Flere måtte ta videregående på deltid, men de var innstilt på at de ville prøve å fullføre det:

«Jeg er veldig usikker på det. Det er jo det at jeg må gå 1. klasse på videregående på nytt. Jeg har et par år til. Hvis jeg tar hovedfagene gjennom deltid, så tar jeg fellesfagene senere eller privat.» *Ungdom 17 år, videregående opplæring*

«I starten av 1. klasse (på videregående skole) prøvde jeg å gå hele tiden. Men det ble litt vanskelig. Så jeg avtalte med skolen å følge to fag, og ha en del praksis.» *Ungdom 17 år, elev videregående opplæring*

Alle ungdommene vi snakket med, hadde ønsker for framtiden, og hadde klare tanker om hvilke jobber de kunne tenke seg å ha.

«Jeg liker veldig
konseptet skolen. Jeg har alltid
likt å lære. Men folkene rundt
meg ødelegger det.»

Ungdom 15 år, elev 9. trinn

BARNAS RÅD OG INNSPILL

Barn og unge som har hatt langvarig skolefravær, har mange råd og innspill til hvordan man kan forebygge at barn utvikler skolefravær, og hvordan skoler og andre kan hjelpe barn som har langvarig skolefravær.

1 KOMPETANSE RUNDT SKOLEFRAVÆR

Barn og unge ønsket at skole og hjelpetjenester skulle ha mer kompetanse rundt skolefravær.

«Kanskje lærere og skoler burde få mer kunnskap og få inn noen folk som elevene kunne snakke med, og som kunne forstå seg mer på fraværet, og at man skulle slippe å føle at man måtte stå aleine med det.»
Ungdom 16 år, elev videregående opplæring

«Skulle ønske lærere hadde større forståelse for hva som kan være vanskelig, og hvorfor elever kan streve. Da kunne de lettere hjelpe oss og skaffe oss hjelpemidler.»
Ungdom 17 år, videregående opplæring

Særlig var det viktig at skolen kommuniserte med elevene selv og klarte å oppdage hva de virkelige årsakene bak skolefraværet var, for å kunne sette inn riktig tiltak og hjelpe elevene som sto i fare for å utvikle fraværet. Hvis eleven selv ikke klarte å komme på møter, kunne foreldre videreformidle hvordan barnet hadde det på skolen.

«At lærerne er mer på, ser etter årsaker til fraværet, og ser etter løsninger. Snakke med alle involverte, og se hva de har å jobbe med. At jeg kunne sett at noe faktisk skjedde.»
Ungdom 17 år, elev videregående opplæring

«Lærerne har jo mye å si, både på det faglige og det sosiale. Når vi ikke klarer å løse ting selv, må lærerne hjelpe til.»

Ungdom 16 år, videregående opplæring

Lærere og laget rundt eleven hadde stor betydning for hvordan elever med langvarig fravær ble møtt og ivaretatt, og for hvordan eleven mestret skolehverdagen.

2 STYRK BARNES MEDVIRKNING

Barn og unge var tydelige på at skolen i langt større grad må sikre barns medvirkning. De ønsket at lærerne og ledelsen skulle ha god dialog med barnet, og lytte til hva barnet hadde å si. De ønsket å bli sett, ivaretatt og møtt med forståelse.

«La oss møte på lærere som ser oss. Og hører oss.»
Ungdom 16 år, elev 10. trinn

«At skolen kan begynne å høre på det ungdommer har å si. For hver gang vi prøver å si ifra hva vi tenker, så prøver de å gjøre noe annet. De snakket til de som mobbet, men så ble det bare med det. Så det ble ikke noe bedre.»
Ungdom 14 år, elev 8. trinn

Det var også viktig at lærere har tid til å snakke med elevene sine, lytte til begge sider i en sak, hjelpe elever som er i konflikt, til å ha samtale sammen og stille gode spørsmål som elevene får tid til å svare på.

«Passe på å høre alle elevene hvis det er drama. Spør om hva som har skjedd, ikke bare anta. Prøv å høre begge sider av en sak. Vi alle er forskjellige, og vi har alle våre vanskeligheter.»
Ungdom 15 år, elev 10. trinn

Flere påpekte at de opplevde å få mer informasjon om hva skolen kunne gjøre, og hva skolen gjorde av tiltak, etter at de fikk oppfølging av andre utenom skolen. Flere opplevde at deres rett til medvirkning ble styrket etter at hjelpetjenester ble koblet på.

«Jeg fikk mer valg når jeg fikk være med XX (losen). Før XX (losen) kom inn i bildet, fikk jeg ikke vært med på møter. Når hun kom, spurte hun meg, og da ville jeg være med.»
Barn 12 år, elev 7. trinn

Feil tiltak eller mangel på handling hjalp ikke barnet. De ønsket kontakt med skolen, oppfølging og handling fra skolen, men først etter dialog med eleven for å kunne forstå hva bakgrunnen for fraværet var, eller for å høre hvordan ulike tiltak skolen har satt i gang, har fungert, slik at tiltak skolen eller hjelpeapparat igangsetter, er i tråd hva barnet trenger og ønsker.

3 FANG OPP FRAVÆRET TIDLIG OG OPPDAG ÅRSAKENE BAK

Mange av dem vi snakket med, opplevde at skolen fulgte opp fraværet deres altfor sent, og de mente det ville være et godt tiltak hvis skoler fulgte opp fravær tidlig. Det var også viktig at de voksne rundt dem stilte riktige spørsmål og fulgte dem opp, for å finne ut hva de bakenforliggende årsakene bak fraværet deres var, for å kunne gi riktig hjelp.

Foreldre og skolen burde følge opp fraværet tidlig sammen. I de samtalene der foreldre sent hadde fått beskjed om fraværet fra timer eller halve/hele skoledager og eleven ikke hadde vært hjemme under fraværet, ønsket de at foreldre og skolen tidlig skulle gå i dialog og ha møte for å hjelpe eleven med å klare å komme tilbake til skolen.

«Skolen burde reagert med en gang.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

«Problemet bygget seg bare opp, det ble bare større og større. Hvis jeg hadde klart å ta det opp tidligere, hadde det kanskje blitt lettere å fikse det. Så jeg tror det hadde hatt en stor betydning å få hjelp tidlig.»

Ungdom 16 år, elev videregående opplæring

4 IKKE BRUK GRUPPEROM SOM ENESTE TILTAK

Det opplevdes som meningsløst og lite til hjelp å bli satt på et grupperom alene eller med andre elever som var der av andre årsaker enn en selv, uten at man fikk noen form for faglig opplæring eller liten grad av sosial oppfølging. Dette var et lite godt tiltak, og det kunne ofte forverre situasjonen for barn og unge.

«Jeg er fortsatt veldig depressed for den tida på ungdomsskolen. Jeg mistet motivasjonen. Ga meg lite mening å sitte på grupperom.» *Ungdom 16 år, elev videregående opplæring*

Det var kun en av dem vi snakket med, som mente at grupperom kunne være et bra tiltak fra skolens side, så lenge det var etter elevens eget ønske og at eleven ikke klarte å være i klasserommet, at det skjedde uten press og tvang, og så lenge eleven fikk faglig oppfølging og kunne ha kontakt med medelever.

5 ALTERNATIVE OPPLÆRINGSARENAER OG ARENAFLEKSIBLE TJENESTER

Flere av de ungdommene vi snakket med, hadde hatt stor nytte av deltids- eller heltidstilbud på alternative opplæringsarenaer og arenafleksible tjenester. De har forklart at det har vært helt avgjørende for dem å finne mening i det å gå på skole igjen, finne fellesskap i en gruppe med jevnaldrende og få oppleve mestring, trygghet og læring i en opplærings situasjon igjen.

Det virket på dem vi snakket med som hadde tilgang til en alternativ opplæringsarena på skolen, som et bedre alternativ enn grupperom hvis eleven av ulike årsaker ikke fant trygghet og god læring i klassefellesskapet. Der var lærere innom og fulgte dem opp i større grad så de fikk oftere faglig oppfølging av lærere, og de hadde miljøterapeut eller andre voksne tillitspersoner på skolen som var til stede.

Alternative opplæringsarenaer andre steder i kommunen eller arenafleksible tjenester i kommunen var det flere som også hadde hatt tilbud på. Dette hadde gitt dem et pusterom, et større ønske om å klare å komme tilbake igjen, og mer læring, særlig fordi det var mer praktisk læring, flere pauser, kortere økter, og høyere voksentetthet. For noen hadde besøk på gårder, praktiske aktiviteter utenfor skolens område eller driftsbesøk vært gode pusterom som ga mening til hverdagen.

Flere kommenterte at tilgang til slike tilbud på deltid og heltid var med på å gi dem mer lærelyst, det ga mening i livet og var helt avgjørende for å klare å fullføre ungdomsskolen og få vurderingsgrunnlag, så de kunne søke seg inn på videregående linjer som de ønsket å gå på.

6 KONTINUERLIG OPPFØLGING AV ELEVER SOM HAR FRAVÆR

Det var ikke få av dem vi snakket med, som opplevde at de ble glemt og hørte lite fra skolen når de var hjemme. Barn og unge savnet å ikke høre fra medelever og fra lærere. De skulle ønske de var mer savnet, og de skulle ønske de ikke ble glemt.

Skolen burde ha en klar plan for hvordan de skulle følge opp eleven, gi faglig støtte og prøve å hjelpe eleven. Det å høre jevnlig fra skolen, bli fulgt opp av skolen og høre om hva de jobbet med i klassen, var ønskelig og ville vært nyttig. Det var også viktig at kontakten med skolen ikke dabbet av hvis fraværet ble langvarig.

«Jeg følte meg glemt.
Jeg skulle ønske jeg fikk høre
fra lærere og fikk noen oppgaver
hjemme. Det fikk jeg ikke. Men jeg
klarte heldigvis å følge klassen når
jeg kom tilbake på skolen.»

Barn 12 år, elev 7. trinn

«Gi dem hjemmeundervisning eller noen oppgaver de kunne gjøre – hvis de ikke klarer å komme seg på skolen.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

For elever som hadde fravær, men oppholdt seg på skolen på grupperom, ganger og i området, var det viktig at skolen ga dem forutsigbarhet og trygge rammer, hadde tilstrekkelig med voksne som var tilgjengelige, og at skolen passet på at de fikk tilbud om faglig opplæring, der eleven kunne avtale med skolen hvis og når det opplevdes som meningsfullt og trygt for eleven å være i klasserommet.

«Det er viktig at alle får faglig støtte.» *Ungdom 14 år, elev 9. trinn*

«Forutsigbarhet. Mer praktisk læring. Mer faste personer som følger meg.» *Ungdom 14 år, elev 9. trinn*

7 KUN NØDVENDIGE MØTER, MED LØFTER SOM FØRER TIL HANDLING

Når vi spurte ungdom om hvordan de likte å være med på møter med skolen om eget skolefravær, fikk vi litt delte meninger. Men de var tydelige på at skolen måtte skille mellom hvilke møter som var nødvendige å ha, og hva man kunne avtale på telefon eller Teams. Mye av argumentene for dette lå i erfaringer de hadde hatt med mange like møter, hvor de voksne snakket om fraværet til eleven og skolen kom med forslag til tiltak som det ikke ble noe av, eller som var tiltak som ikke hjalp. Disse erfaringene ga elevene mindre ønske i lengden om å delta på møtene, selv om de syntes det var viktig at eleven var med.

«Jeg synes det egentlig ikke er vits i å være med på for mange av møtene. For vi snakker bare om det samme hver eneste gang. Så vi kunne like gjerne tatt det over telefon. Vi snakker om fravær, og hva vi skal gjøre videre.» *Ungdom 14 år, elev 8. trinn*

For noen barn var det vanskelig og nesten umulig å delta på møtene, mye grunnet angst, og da var det

viktig at foreldre kunne være talerør for hva barnet opplevde og mente.

Flere av elevene hadde opplevd å ikke få god nok informasjon på møtene om hva som var mulige tiltak for å hjelpe dem til å komme seg mer på skolen. «Det hadde hjulpet meg veldig mye», sa en 16 år gammel gutt da vi spurte om det hadde vært en fordel hvis skolen kunne legge fram flere forslag til tiltak som eleven kunne velge imellom.

Det var også naturlig at skolen i tillegg til samtaler med barnet på møtene opprettholder god og tett dialog og godt samarbeid med foreldrene.

8 GI OSS INFORMASJON

Mange av elevene savnet informasjon om hvilke rettigheter de hadde. De manglet informasjon om hva faktisk skoler og hjelpeapparat kan gjøre for hjelpe elever, for eksempel hva skolen kan gjøre for å stoppe mobbing, og hva de kan gjøre for å tilpasse og tilrettelegge opplæringen.

Hvis de fikk påvist dysleksi eller andre lærevansker, hadde flere fått liten informasjon om hvilken tilrettelegging og hvilke hjelpemidler som var mulig å få, og hvordan hjelpemidlene skulle brukes. Det burde være naturlig å gi eleven denne informasjonen med en gang.

De vi snakket med, opplevde at løsninger og tiltak som fungerte for dem og førte til mer tilstedeværelse på skolen, kom først etter lang tid med fravær, og ofte først etter kontakt med hjelpeapparatet.

«Det tok en lang stund før jeg fikk vite hva slags hjelp jeg kunne få.» *Barn 12 år, elev 7. trinn*

«Det at jeg kunne vite om alle mulighetene skolen har til å hjelpe deg. Etter at jeg begynte på videregående, fikk jeg vite at man kunne være deltids elev og praksiselev, hvis man vil det. Så det er mange ting man kan gjøre for å ta litt vekk press.» *Ungdom 17 år, videregående opplæring*

9 DIALOG OG STØTTE – IKKE TVANG OG PRESS

Foreldrene og lærerne burde følge opp elever som har fravær, med forståelse, støtte, dialog og i trygge rammer.

Foreldre burde sammen med skolen i større grad forsøke å forstå hvorfor barnet ikke ville gå på skolen, for å hjelpe barnet, framfor å tvinge og presse barnet. Tvang og press forverret situasjonen og skapte større avstand mellom elev og skole, og kunne føre til det motsatte av trygghet og ødelegge for ønsket og motivasjonen deres til å gå på skolen.

«Foreldre, lærere og andre prøvde å tvinge meg til å gå på skolen, for det var det ekspertene sa de skulle gjøre. Da brakk det – jeg var borte i tre måneder.»

Ungdom 16 år, elev 10. trinn

«Men før folk får vite om hvorfor du sliter, så kan press slå deg veldig hardt tilbake. Det er viktig å stille de riktige spørsmålene og gi barnet ditt tid til å kunne svare på dem.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

«Ikke presse så hardt. Og tro på barna.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

«Av og til må du presse barn til å gå på skolen. For noen ganger er det at de ikke vil, og av og til er de redde. Jeg var også redd i starten, men ble pushet til å gå, og da ble det bedre. Men du må være sikker på at skolen er en trygg plass. Skolen skal ikke være en plass der du gruer deg til å gå. Det bør det ikke være for noen.» *Ungdom 16 år, elev videregående skole*

10 TRYGGE OG INKLUDERENDE SKOLEMILJØER FREMMER NÆRVÆR OG TILHØRIGHET

Ettersom skolemiljø og mobbing, samt mye kropps- og utseendepress i miljøet, for mange var en av hovedårsakene til deres skolefravær, var mange opptatt av at skolen må sette inn tiltak og få stoppet mobbingen. Løfter om tiltak som ikke blir fulgt opp, er ikke til hjelp.

De var tydelige på at det var skolen som hadde ansvaret, og at lærere i større grad burde ta tak i skolemiljøet, følge med og gripe inn og gjøre noe når mobbing og vonde hendelser skjedde, samt passe på i etterkant for å passe på at noe lignende ikke skjer igjen.

«Skolen må ta tak i mobbing. Det blir veldig fort feil. Enten kan du reagere, bli lei deg og bli slem mot noen andre for å få oppmerksomhet og hjelp. Eller så kan det bli sånn at du ikke vil gå på skolen i det hele tatt.» *Barn 12 år, elev 7. trinn*

«Skolen må snakke med de som mobber. Fordi jeg tror de som mobber, har det vanskelig selv. Så det er viktig å snakke med dem, så de blir bedre mennesker.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

«Jeg tror ikke at medelever kan gjøre noe. Det er mer realistisk at voksne gjør noe med det, for de har hovedansvaret for å stoppe mobbingen. Voksne kan gjøre noe med barna for at de ikke skal plage og mobbe noen.» *Ungdom 17 år, videregående opplæring*

Så ifølge elevene var et av de viktigste tiltakene for å forebygge skolefravær å jobbe forebyggende mot mobbing, og sette i gang skolemiljøtiltak som fungerer og har god effekt til å trygge miljøet på skolen.

Skolen og foreldre burde i større grad ta tak i stygt språk og vonde kommentarer, og forstå hvordan kropps- og utseendepress påvirker barn og unge. Samtidig var ungdommene tydelige på at jo eldre elevene var, jo mindre innflytelse hadde foreldre på hvordan elevene var mot hverandre, og jo vanskeligere var det for skolen å håndtere det. Ungdomsmiljøet var tøft mange steder.

Skolen burde i større grad ha tid og god kompetanse på å jobbe i større grad for å tilrettelegge for og jobbe for å skape gode relasjoner mellom elevene i en klasse og på et trinn. Særlig var dette relasjonsarbeidet viktig på mellomtrinnet når det skjedde mye mellom elevene på særlig 6. og 7. trinn, men også særlig sårbart var det i overgangen til ungdomsskolen. Det var viktig at elevene ble bedre kjent, og de fikk mer fellesskapsfølelse i klassen. Faren for å falle utenfor var stor, særlig på ungdomstrinnet.

«Når du begynner i 8. klasse, burde det vært mer sosialt for å bli bedre kjent. Det er mye gruppeinndelinger på ungdomsskolen, så det er vanskelig å komme inn i gjenger.»

Ungdom 15 år, elev 9. trinn

Samtidig burde fellesskapet inkludere alle – slik at alle skulle føle seg trygge i klassen og på skolen, og kunne være seg selv i større grad. Hvis en elev strever med noe, burde det være rom for det, og eleven burde bli møtt med forståelse og empati både av medelever og lærere, uten at det ble kommentert negativt.

«Hvis en elev er litt annerledes enn deg, betyr ikke det at den andre er en annen menneskese. Det må bli mer rom for å bli alternativ. Jeg har flere venner som er alternative, og jeg bryr meg ikke om det.» *Ungdom 16 år, elev videregående opplæring*

11 TRYGGERE OVERGANGER

Det var viktig med trygge og forutsigbare overganger – både fra time til friminutt, i overganger fra fag til fag – og at elevene fikk tilstrekkelig med pauser i løpet av skoledagen. Å lære fag og forholde seg til det sosiale samspillet på skolen krevde mye energi av mange.

«Når jeg var på barneskolen, måtte jeg alltid være ute. Så jeg satt helt alene utenfor døra hele friminuttet uten å være sammen med noen. Lærere burde ikke være så rigide på det og ha så strenge regler. Hele poenget med friminuttet er at vi skal kunne slappe av i friminuttet.»

Så overganger fra time til friminutt er vanskelig for deg?
«Ja. Det er vanskelig og veldig mye bråk på vei ut av timen. Hvis jeg kunne sitte inne alene i klasserommet, hadde det vært mye bedre for meg. Da hadde jeg ikke blitt tappet så mye for energi.» *Ungdom 17 år, videregående opplæring*

Trygge overganger fra barnehage til barneskole, fra småtrinnet til mellomtrinnet og særlig i overgangene mellom barne- og ungdomsskole, og i overgangen til videregående opplæring, var det mange som løftet som viktige tiltak for å forebygge fravær.

I overgangen fra barnehage til barneskole var det vanskelig for barn over lengre tid å sitte mye i ro. Flere hadde gledet seg til å begynne på skolen, men opplevde overgangen som stor. Læring måtte skje mer gjennom lek og aktivitet.

Flere kommenterte at det var et godt tiltak i overganger mellom skoler å kunne besøke den skolen eller den videregående linja som de skulle begynne på, for å bli kjent på skolebygningen, se hvordan klasserommene så ut, hilse på lærere, og gjerne ha flere skoletimer og da helst prøve ut noe praktisk læring – som å lage mat på skolekjøkkenet eller sjekke ut verkstedet. Slike skolebesøk og hospitering ville skape mer forutsigbarhet og bidra til at elevene ble tryggere på overgangen.

Husker du hva som hjalp på at den overgangen til videregående ble bedre?
«Vi hadde møte før skolestart med lærere og andre på skolen. Så fikk vi se klasserommet, og fikk gå rundt og hilse på lærere. Det var fint.» *Ungdom 17 år, videregående opplæring*

12 GODE RELASJONER TIL LÆRERE OG FÆRRE LÆRERBYTTER

Å ha god relasjon til lærerne sine, og ha voksne rundt seg på skolen som brydde seg, tok tak i og hjalp elevene i å løse konflikter og mobbing, før det ble verre, var viktig tiltak for å forebygge skolefravær. Hyppige lærerbytter burde unngås, og det var viktig å ha forutsigbarhet og gode rutiner fra de voksne rundt seg.

Det var også viktig at lærerne hadde forståelse for hvordan elevene opplevde skolemiljøet og undervisningen, og for hvilke tilretteleggingsbehov enkelte elever hadde, for eksempel at elever kunne ha behov for pauser fra undervisningen eller ulike hjelpemidler.

«Å ha lærere som støtter deg i alt.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

«Viktigste er å bli kjent. Ikke press. Gi råd, i stedet for å si hva vi skal gjøre. Ikke bli sure hvis vi ikke hører etter. Spør jo litt hva som skjer, da. Men møt oss med gode holdninger, selv om elevene ikke har det. Vær omsorgsfull og snill med elevene.» *Ungdom 14 år, elev 9. trinn*

«Jeg synes lærerne burde gå mer sammen med elevene sine, og være mer direkte og spørre hvordan de har det. Være der.»

Ungdom 16 år, elev 10. trinn

13 TIDLIG INNSATS, KARTLEGGING OG TILRETTELEGGING

Flere av dem vi snakket med, har hatt lærevansker, språkvansker, og/eller dysleksi, eller konsentrasjonsvansker, som ikke ble avdekket tidlig, men altfor sent i opplæringsløpet. Elevene snakket om at de altfor lenge hadde slitt med å følge med i undervisningen, og følelsen av å være dum var det flere som snakket om.

De skulle ønske skolen og foreldre hadde oppdaget det tidlig, at de hadde fått utredning for det, før eventuelle lese-, skrive- og lærevansker, konsentrasjonsvansker eller tilsvarende, før det kunne føre til for mange kunnskapshull og for mye fravær.

«Jeg skulle ønske skolen var mer tilrettelagt.»
Ungdom 16 år, elev 10. trinn

«Lærere kunne tilrettelagt mer. For eksempel i går hadde de en prøve når jeg var borte. Når jeg kom i dag, måtte jeg gå på et rom og ta samme prøve. Men jeg har prøvd å si ifra at jeg ikke forstår hva de lærer bort i klasserommet. Men det tar de ikke hensyn til.»
Ungdom 14 år, elev 9. trinn

«Lærere bør ikke være redde for å tilrettelegge for elever. Tilrettelegging er ikke spesialbehandling. Jobben til lærere er jo å sørge for at alle elevene klarer å lære i klassen. Så hvis du tilrettelegger for en, sørger du for at den eleven lærer noe.» *Ungdom 17 år, videregående opplæring*

Skolen må slutte med en «vente-og-se-holdning», og utrede elever for eventuelle lærevansker som eleven har hatt, slik at man kan utforske om eleven har en lærevanske, og, hvis ja, avdekke hvilke tilretteleggingsbehov barna har, og eleven bør få den tilretteleggingen og de hjelpemidlene eleven har krav på. Derfor var det viktig å koble på PP-tjenesten eller BUP på tidsnok, og i samråd med elev og foreldre.

For å kunne avdekke dette var det viktig at lærere hadde nok kunnskap og kompetanse, slik at de visste hva de skulle se etter hvis de var bekymret for en elev, både for å kunne tilrettelegge og for å forebygge stigma.

«Lærere må bli flinkere til å fange opp hvis elever har diagnoser og sånt. Hvis elever har ADHD eller dysleksi og sånt. Vite hvordan man skal gjenkjenne det i møte med elever. De burde lære det når de studerer for å bli lærere. Det hadde hjulpet veldig, også med å forebygge mot stigma.» *Ungdom 17 år, videregående opplæring*

«At jeg kan jobbe atskilt. At jeg av og til kan jobbe alene, eller alene med en lærer. Det har også hjulpet at jeg har fått fritak fra noen fag. Jeg har veldig lang reisevei, og jeg får ikke sove i det hele tatt. Og det er allerede vanskelig for meg å være på skolen. Så det å kunne droppe noen fag, og få sove litt, gjør at jeg klarer å komme på skolen og kan være her lenger.»
Ungdom 16 år, elev 10. trinn

Mange av ungdommene som hadde hatt høyt skolefravær, men som klarte å komme tilbake til skolen i en del grad, var tydelige på at tilrettelegging fra skolen hadde hjulpet mye. Både forståelse og det å bli sett og forstått bedre av lærere betydde mye, og tilpasset opplæring og individuell tilrettelegging.

«Ja, men også at jeg får de pausene jeg trenger, i tillegg. For eksempel at jeg får jobbe i 20 minutter og så kan jeg ta en pause, eller så blir jeg for sliten.»
Ungdom 15 år, elev 9. trinn

«Jeg husker rektoren som jobbet på skolen der, ga meg anmerkning da jeg gikk og drakk vann. Og det var en avtale som vi hadde, at jeg skulle ha lov til å ta pauser og drikke vann når jeg trengte det.» *Ungdom 18 år, elev videregående opplæring*

For mange ungdommer brukte mye energi på skolen. De trengte pauser for å klare skolehverdagen, noe de kunne ha avtale med kontaktlæreren om og ofte etter råd fra PP-tjenesten, og de ønsket at alle lærerne og andre voksne på skolen skulle vise forståelse for det.

For elever som hadde dysleksi eller andre lærevansker, kunne læringsbrett og PC være nyttige hjelpemidler og en bedre måte å lære på enn ved bruk av penn og papir. De ønsket bedre tilrettelegging også når det gjaldt vurderinger og prøver, slik at de fikk den tiden og de hjelpemidlene de trengte.

«For meg er det bedre å kunne jobbe på nettbrettet enn å jobbe på papir. Jeg lærer bedre av å se filmer og sånt.» *Ungdom 14 år, elev 9. trinn*

14 FORELDRESTØTTE OG GODT HJEM-SKOLE-SAMARBEID

Mange av dem vi snakket med, hadde et nært og godt forhold til sine foreldre, og de var tydelige på at støtte og forståelse fra foreldre var en bedre strategi enn å presse eller tvinge eleven til å komme seg til skolen.

«Foreldre kan støtte barna sine. Ikke presse så mye. Det er kanskje litt forskjell for noen, at noen trenger kanskje press. Men press hjalp ikke på meg. Støtte fra foreldre er bedre. Viktig å lytte til barna sine, og snakke og prøve å ha kontakt med skolen.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

«Foreldre må skjønne at når barnet ditt har problemer med å være på skolen, eller hvis barnet ditt er urolig og ikke klarer å sitte stille på stolen i klasserommet, så er det ikke fordi de har mye energi og er en bråkete person. Da er det mer fordi de har ADHD eller noe annet som de strever med. Da må de få hjelp til å få utredning offentlig eller privat, for å se om de trenger behandling eller medisiner som hjelper dem.»
Ungdom 17 år, videregående opplæring

Det var viktig at foreldre hadde forståelse for og undersøkte det sammen med barnet sitt hvis elevene hadde konsentrasjonsvansker eller annet de strevde med, som elevene opplevde at gjorde det vanskelig å delta faglig eller sosialt i klassen. Ofte var det foreldre, og ikke skolen, som sto i bresjen og jobbet for at barnet deres skulle få utredning og hjelp fra skolen og kommunen.

De var også tydelige på at en god dialog og samarbeid med skolen hjalp på at det var lettere å komme seg tilbake til skolen gradvis og på deltid i starten. Eleven burde være med på å bestemme hvordan opplærings-situasjonen på skolen kunne være, om det skulle være i klasserommet eller på et alternativt sted på skolen, og om eleven måtte være med på å bestemme hvilket tempo, antall timer og antall fag man skulle klare å følge med i.

Noen få av dem vi snakket med, hadde ikke et så godt og nært forhold til foreldre eller hjemmet sitt, og da var ikke nødvendigvis dialog med hjemmet en god løsning for å gjøre ting bedre for eleven og for å øke nærværet.

Ettersom skolemiljø og mobbing for mange var en av årsakene til skolefraværet, og ettersom flere av ungdommene var opptatt av skolemiljø, stygg språkbruk og at det var mye kommentarer mot dem selv og andre i klassen, trakk flere fram at foreldre i større grad måtte ta tak i mobbing, stygge kommentarer og språkbruk, og at foreldre måtte bli tydeligere og oppdra barna sine bedre.

Foreldre burde snakke sammen mer, og ha flere møteplasser. I flere av samtalen kom det fram at det hadde vært lite samarbeid og kommunikasjon mellom foreldrene i klassene elevene tilhørte. Dette gjaldt særlig ungdomsskolen.

15 FLERE RESSURSER OG STYRKET LAG RUNDT ELEVEN

De elevene vi snakket med, ønsket mer tilgjengelige lærere, og at lærerne hadde tid og mulighet til å følge opp alle sine elever. Lærerne kunne bety mye for elever med langvarig skolefravær, så lenge de hadde god relasjon og eleven ble møtt med forståelse.

«Hvis vi kunne hatt mer enn én lærer i klasserommet, så kunne jeg vært der mer. Det er for mange elever og for få voksne.» Ungdom 14 år, elev 9. trinn

Barn og unge var tydelige på at skolen må ha nok ressurser og nok voksne til å kunne følge elevene opp og støtte dem på skolen. Rektor må kunne se hvilke behov elevene har, og sikre nok voksne på skolen som kunne gi elever som trengte det, ekstra støtte. Kommunen og staten må sikre at skolene har god nok økonomi til å kunne gi elevene god nok faglig og sosial støtte.

«Problemet er når skolen ikke har nok ressurser. De kunne fått inn flere miljøterapeuter. Når kommunen må kutte, må de prioritere lærere overfor miljøterapeuter, for lærere må de ha. Selve Norge kutter ned på penger til skolene. Fylket og kommunen må kutte mye. Hele fylket og Norge generelt klager på ungdomskriminaliteten. Men de oppfordrer nærmest til ungdomskriminalitet, fordi de kutter i tilbudet i skolene og kommunene. Hvis man hadde hadde nok folk i skolen, så lover jeg deg at mange av de som skulker skolen, hadde vært på skolen. Problemet er at de ikke kommer til å vinne på den sparingen.» Ungdom 14 år, elev 9. trinn

«Det er fem miljøterapeuter nå. Men X har sluttet fordi hun fikk ikke fortsette, og X skal slutte neste år. Og så har vi flere som trenger sosial støtte, og som trenger en voksen 100 prosent. Og neste år kommer det nye elever, og da trenger jo skolen flere som kan gi støtte.» Ungdom 14 år, elev 9. trinn

16 KLASSEBYTTE OG SKOLEBYTTE KAN HJELPE

For noen hadde klasse- eller skolebytte vært en god løsning for å få til mer nærvær, og de anbefalte det som en mulig løsning for noen. Så lenge eleven selv ønsker det.

«Da jeg begynte i 10. klasse i høst, var det vanskelig å vite hva jeg skulle gjøre, for 10. klasse er så viktig for framtida. Det er det året jeg måtte skjerpe meg. Jeg byttet klasse, og da stilte læreren krav om at jeg måtte slutte å skulke og heller være i klassen. Da sluttet jeg å skulke, og jeg var på skolen hver dag. Jeg ble mer glad, og fikk skryt av lærerne. I den forrige klassen hadde jeg ikke noen venner, og jeg satt mye alene og ofte på grupperom. Det hjalp meg ekstremt mye å bytte klasse.» Ungdom 15 år, elev 10. trinn

Skolebytte er et stort valg i et barns liv. Ved skolebytte var det viktig å kunne besøke skolen og ha samtaler med lærerne på den nye skolen, så de sammen kunne finne ut hvordan man lå faglig an i de ulike fagene, og få tilpasninger deretter, slik at eleven klarte å følge med i timene.

«Jeg byttet barneskole fordi jeg ikke likte elevene på skolen jeg gikk på. Det var veldig gjengete, og jentene var så jentete. Jeg var sånn jente som likte å gjøre ting som gutta likte, sånn som å sage og likte sløyd og sånn. Så jeg passa ikke inn. Men jeg brydde meg ikke så mye om å ikke henge med jentene. Her kan jeg være mer meg sjøl, og har fått mer venner her.»
Ungdom 14 år, elev 9. trinn

17 STRUKTURELLE FORHOLD OG ORGANISERING AV SKOLEHVERDAGEN

Barn og unge med langvarig fravær har klare tanker om hvordan skolen er, og hvordan skolen burde være. Det er mange strukturelle forhold ved skolen og organisering av skolehverdagen som kunne vært annerledes for å fremme læringslyst, mestring og trivsel i skolen.

Skolen burde være en skole for alle elever, der alle kunne finne sin plass, så lenge skolen hadde tilstrekkelig med ressurser og kunne gi god faglig og sosial støtte.

«For spesialskoler er det ingen som vil gå på. Løsningen er ikke å sette dem på spesialskoler. Da vil de henge andre steder i stedet. De som eventuelt kunne trenge å gå på spesialskoler, vil jo helst gå på vanlig skole, så da bør man heller ha mer støtte og mindre klasser på vanlig skole.» *Ungdom 14 år, elev 9. trinn*

Mer praktisk og variert læring

Mange barn og unge framhevet at praktisk og variert læring kunne være med på å fremme lærelyst og forebygge fravær. Noen mente at flere fysiske lærebøker og at lesing er bedre på papir var bedre enn læremidler og bøker digitalt. Noen foretrakk digitale læringsressurser og lydbøker.

«Jeg vil ha mer praktisk læring i selve fagene. For eksempel i naturfag kunne vi gått ut i timene og sett etter atomer. I norsk kunne vi gjort mer praktisk og aktivt, og ikke sittet så mye. Hatt mer gruppeoppgaver og jobbet sammen.» *Ungdom 14 år, elev 9. trinn*

«Mer praktisk skole. Mer gruppearbeid. Mindre av at læreren står og snakker og snakker og snakker, for da får jeg ikke med meg noen ting.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

«Det er mye monolog fra læreren. Jeg liker bedre å finne ut av ting sjøl, og gjøre mer research sjøl, så lærer jeg mer av det. Følg med mer på elevene. Vær mer kreative. Kom med kule og forskjellige måter å undervise på. Vær der.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

«Det hadde helt klart hjulpet meg å ha mer praktisk på ungdomsskolen. Man blir utrolig sliten av å bare jobbe med hodet.» *Ungdom 16 år, elev videregående opplæring*

«Ja, det hadde vært bedre med mer praktisk ungdomsskole. Videregående skole er mye bedre.»

Ungdom 18 år, videregående opplæring

«Jeg fikk ikke Cromebook før i 5. klasse. Jeg liker bedre lærebøker.» *Ungdom 14 år, elev 9. trinn*

Mindre skolestress og bedre veiledning om lekser

For ungdomsskoleelever burde det være mindre krav om prestasjoner og vurderinger fra skolens side, så de kunne slippe så høyt skolestress gjennom hele skoleåret.

Flere elever opplevde frustrasjon over lekser de fikk med seg, som de slet med å forstå og gjennomføre. De skulle ønske at de fikk mer veiledning, forklaring og oppfølging på oppgaver, og kunne oppleve mer mestring rundt skolearbeid som de måtte gjøre hjemme.

«Det er jo viktig for meg å forstå de leksene jeg får.»
Ungdom 15 år, elev 9. trinn

Mindre klassestørrelse

Ønsket om mindre klassestørrelser løftet mange at kunne være lurt både for å forebygge fravær og for å gjøre det lettere for dem som har hatt langvarig fravær, å komme tilbake til mindre klasser. Det ble fort mye støy og mye bråk i klassen, vanskelig å konsentrere seg om skolearbeid, og mange hadde opplevd i store klasser at læreren ikke rakk å hjelpe alle i løpet av timene.

«Jo større klasser, jo mer strev blir det for lærerne. Hvis lærerne opplever mer stress, blir lærerne fort syke, og da taper i hvert fall kommunene på det.»
Ungdom 14 år, elev 9. trinn

«Mindre klasserom er egentlig viktigst for meg, og mindre elever er viktigst for meg. Og mer pauser.»
Ungdom 15 år, elev 9. trinn

«15 elever i en klasse hadde vært nok.» *Ungdom 16 år, elev 10. trinn*

«Mindre elever i klassen. Bra miljø. Ikke så mye press fra alle.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

«I 8. klasse kunne det ikke blitt gjort mye annerledes, for det var for mange i klassen og så mange fag å ha i løpet av dagen.» *Ungdom 17 år, videregående opplæring*

For en av ungdommene vi snakket med som hadde vært elev på en baseskole, var det å være 60 elever til stede i et stort rom vanskelig både faglig og sosialt. Ungdommen ønsket heller mer fast en mindre klasse med en kontaktlærer inne enn mange elever å forholde seg til og lærere inn og ut av timene.

Tryggere overganger og pauser

Det var viktig å få til tryggere og mer forutsigbare overganger på skolen. Særlig utfordrende var det på ungdomsskolen, for der var det så mange fag man måtte igjennom på en dag, og det var mange vanskelige overganger og mange lærerbytter.

Å få tilstrekkelig med friminutter i løpet av skoledagen, men også å få mulighet til å ta en pause fra undervisningen og gå ut av klasserommet, var også et godt tiltak for å mestre skoledagen bedre. Kortere skoledager var også ønskelig.

«Ja. Det er veldig viktig med pauser. Jeg klarer ikke konsentrere meg lenge over tid.»

Barn 12 år, elev 7. klasse

18 HELSETILBUD OG TILGANG TIL HJELPETJENESTER

Mange av dem vi snakket med, fikk oppfølging av hjelpetjenester, som BUP og andre. Men alle hadde fått hjelpen for sent. De mente hjelpetjenestene må kobles på mye tidligere, i samråd med elev og foreldre. Det var viktig med god helsehjelp for å bli frisk og få bedre psykisk helse.

«Jeg har akkurat startet hos BUP. Håper på å få hjelp fra dem.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

«I 5. klasse så fikk jeg hjelp av BUP. Da jeg ble diagnostisert med angst, fikk alle lærerne mine vite det. Fra foreldrene mine, og jeg tror BUP sendte melding til skolen. Og det hjalp veldig, for jeg ble møtt med mer forståelse på skolen.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

«Jeg fikk jo bort angsten. Men det er ikke med hjelp fra skolen. Da var jeg på BUPA, og angstkurset der. Det hjalp veldig mye. Jeg ble pushet igjennom det, men på en rolig måte. Men på ungdomsskolen ble jeg bare kastet ut av klasserommet og plassert et annet sted – og det hjalp meg ikke.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

Ikke alle hadde blitt utredet av PP-tjenesten. Flere hadde fått utredning for sent i opplæringsløpet. De skulle ønske at de skulle få utredning og hjelp fra PP-tjenesten tidligere, så de kunne få forståelse for faglige utfordringer på skolen og få ekstra støtte og tilrettelegging.

Hvilke positive faktorer bidro til at du klarte å komme deg tilbake til skolen?

«Det var viktig å finne en god balanse mellom å være på skolen og hjemme. Det var godt forhold mellom skolen og foreldrene mine. Tilrettelegging hjalp. Det hjalp å få oppfølging fra sosiallæreren og kunne være på XX (alternativ læringsarena på skolen eleven tilhører). Det gjorde en stor forskjell for meg. Hvis ikke ville det tatt mye lengre tid før jeg klarte å komme tilbake. BUP hjalp også.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

Ungdom løftet at det var viktig at kommunen burde ha et tilbud og fange opp de elevene som faller ut og ikke klarer å komme tilbake på skolen, for å hindre utenforskap, gi ungdom et tilbud, mer mestring og framtidstro.

19 LOS ER ET GODT TILTAK

Los hadde hatt en stor, positiv innvirkning for barn og unge som har hatt langvarig fravær, og de klarer å fange opp elevene på en helt annen måte enn ansatte på skolen.

«Med losen får man en ekstra person som hjelper deg, er med på møter, kjører deg rundt, og passer på at ting går bra med deg. Det blir nesten som en ekstra forelder, egentlig.» *Ungdom 18 år, videregående opplæring*

«Losen har hatt enorm betydning for meg. Det er en stor faktor i det hele. Kanskje ikke skolens oppgave. Men kommunen bør ha et tilbud for de ungdommene som faller ut av skolen.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

«Det å håndtere
skolefravær er veldig vanskelig.
Kanskje man kunne ta litt mer gradvis,
og ikke bare bli dyttet uti havet.»

*Ungdom 16 år,
elev videregående opplæring*

20 GRADVIS TILBAKE OG REDUSERT TIMEPLAN

For elever som har vært lenge borte fra skolen, hjelper det å få redusert antall timer i fag og kortere skoledager. Gradvis opptrapping av antall timer med tilstedeværelse oppleves av barn og unge som en nøkkelfaktor for å klare å komme tilbake på skolen. Dette må skoler informere om på møter, så elever og foreldre blir klar over det.

I de tilfellene der skolen hadde forventet at man kom 100 prosent tilbake med fulle dager etter langvarig fravær, hadde de forsøkt, men det opplevdes som umulig å komme tilbake, så de hadde fått heltidsfravær igjen.

Lærere burde ha forståelse for at eleven etter langvarig fravær hadde en god del kunnskapshull og kunne mangle en del læringsstrategier. Skolen burde hjelpe eleven med å klare overgangen tilbake til skolen, støtte og motivere eleven, og ikke forvente at eleven kunne delta på alt og gjennomføre alt skolearbeid på lik linje med medelever som ikke hadde hatt fravær.

«Første timen jeg var tilbake, hadde jeg mattetime. Kanskje ikke gi meg prøve første dagen jeg er tilbake. Det tror jeg ikke andre barn vil ha heller. Hvis andre barn er borte, så har ikke de lært det heller. Lærere kan kanskje spørre om hva du har gjort eller ikke når du har vært hjemme en periode. Så de vet hvordan du ligger an.» *Barn 12 år, elev 7. trinn*

«Når du først har fått fravær, så er det ikke så lett å komme tilbake. Ikke si du må gå. Prøv å avtale. Sett opp litt mindre fag.»

Ungdom 16 år, elev videregående opplæring

«Det meste må være at de gir meg motivasjon til å gjøre noe. Siden jeg har hatt veldig lite skole.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

21 HVORDAN ØNSKER DU Å BLI MØTT NÅR DU KOMMER TILBAKE?

Alle var tydelige på at de ønsket å slippe så mange kommentarer fra medelever på at de var tilbake etter fraværet. De ønsker heller å bli møtt som en del av klassen og at medelever var hyggelige mot dem. De

ønsket at lærerne lot elevene komme tilbake uten at de kommenterte fraværet eller at eleven var tilbake, foran hele klassen.

«Jeg skulle ønske jeg ble møtt på en helt normal måte, som om ingenting har skjedd. Det som var vanskeligst med å komme tilbake, var at jeg var redd for hva andre ville tro om meg, og si til meg når jeg kom tilbake. Det var jo litt fint å bli spurt, men det var så vanskelig å vite hva jeg skulle svare.» *Elev 15 år, 9. trinn*

«XX (navn på medelev) sa de bare glemte at jeg eksisterte, når jeg ikke var der. Det var ikke noe gøy.» *Barn 12 år, elev 7. trinn*

«Late som ingenting har skjedd. La meg gli inn i klasserommet uten kommentarer.»

Ungdom 15 år, 9. trinn

«Ikke kommentere på at jeg har vært borte.» *Ungdom 15 år, elev 9. trinn*

«Medelever kan vi ikke styre hvordan de møter deg. Men det hadde hjulpet å slippe å få alle kommentarer på hvor har du vært, hvorfor har du vært så lenge borte.» *Det kunne kanskje læreren i klassen forberedt klassen på?* «Nei ... Man kan kanskje snakke om det. Men det kan også gjøre at du blir mer utsatt som elev. Da gjør du sann at medelever blir enda mer oppmerksomme på at du har vært borte. Særlig hvis du har angst, er det best med minst mulig styr når du kommer tilbake igjen på skolen.» *Ungdom 16 år, videregående opplæring*

22 IKKE GI ANMERKNINGER VED FRAVÆR

De vi snakket med, var tydelige på at det å gi anmerkninger ikke var et godt tiltak for å hjelpe elever som hadde fravær. Det kunne bare gjøre situasjonen til eleven fra vondt til verre. Ungdommene opplevde også stort sprik i hvilken praksis lærerne hadde, når det gjaldt hva de ga anmerkning for, noe som opplevdes som urettferdig og lite forutsigbart.

Det kunne være mange årsaker bak hvorfor elever ikke var i timen eller kom for sent, som ikke nødvendigvis lærere eller andre ansatte på skolen visste om. Også foreldre kunne være uvitende om hvilke årsaker som lå bak fravær og forsentkomming.

«Ikke tro at anmerkning hjelper på å løse problemer. Til slutt bryr man seg ikke, når man har fått mange anmerkninger. Særlig hvis man får nedsatt tidligere, så bryr man seg ikke.» Ungdom 16 år, elev 10. trinn
«Kanskje ikke bli så sur med en gang. Ikke kjeft. Hvis en elev går ut av timen, og læreren kjefter på deg, får man ikke lyst til å gå inn igjen. Læreren kunne heller kommet ut og snakket vanlig til eleven. Ikke bli sur, sett fravær og anmerkning.» Ungdom 16 år, elev 10. trinn

«Jeg skjønner jo at lærere gir anmerkninger for forsentkomming. De tror ikke jeg respekterer tiden deres. Men jeg klarer det ikke. Det er ikke bare skolen jeg kommer for sent til. Det gjelder også familiebesøk, om jeg skal til et politisk arrangement eller en demonstrasjon, eller til trening.» Ungdom 16 år, elev 10. trinn

Å gå i dialog med eleven og foresatte, og følge opp eleven på andre måter, var en langt bedre måte å møte elever på. Det å være nysgjerrig og stille spørsmål for å lette situasjonen til elevene og for å få en bedre forståelse for hvorfor eleven ikke kom på skolen, kom for sent, eller fordi eleven ikke var inne med klassen, kunne gi skolen og foreldre bedre forståelse og tilnærming for å kunne hjelpe eleven.

«Jeg synes ikke anmerkningstingen ikke bør være der. Jeg synes mer at de burde ha bedre dialog med eleven, og lærerne burde ha mer dialog med foreldrene. Ofte har de god dialog med lærerne på barneskolen, men på ungdomsskolen er det ofte foreldre ikke har snakket med lærerne. Her kommer man ikke langt med anmerkninger, når foreldrene ikke får vite om hva som skjer.» Ungdom 14 år, elev 9. trinn

Det kunne oppleves som sårbart og ødeleggende for framtidsutsikter også, at anmerkninger for fravær kunne føre til å dårlig karakter i orden og oppførsel.

«Lærerne skriver anmerkninger ned og registrerer det. Hvis du får mange, blir du satt ned i orden og oppførsel. Og det vil ikke jeg ha. Jeg har hørt om elever som ikke kommer inn på den videregående de vil gå på, fordi de har fått nedsatt i orden og oppførsel. Selvfølgelig skal man oppføre seg, men hvorfor må vi ha en karakter som sier noe om hvor bra oppførsel du har.» Ungdom 14 år, elev 9. trinn

23 DERES DIGITALE LIV – SOSIALE MEDIER OG RISIKOER PÅ NETT

Selv om mange av dem vi snakket med, hadde gode og positive opplevelser i sine digitale liv, var det flere som kommenterte at mye av utseendes- og kroppspresset, samt kjøpepress, kom fra sosiale medier. Andre snakket om at mobbing også skjedde på sosiale

medier, og en av dem vi snakket med, hadde opplevd å bli utsatt for 'grooming'.

«Jeg synes aldersgrensa bør i hvert fall være 13 år. Eller 14 kanskje. Men det burde være en strengere måte, som BankID eller noe, å logge seg inn på sosiale medier. Det er altfor lett i dag. Jeg vedder på at mange jenter opplever sannelige ting som jeg opplevde. Jeg tror verre og mer ulovlige ting kan skje på Snapchat enn på TikTok. Du kan ikke kommunisere på samme måte på TikTok som på Snapchat, men så skaper videoene på TikTok masse press. Ulovlige ting som skjer på Snapchat, er vanskeligere å håndtere enn det kroppspresset man opplever på TikTok. Egentlig burde det være enda strengere aldersgrense på Snapchat.» Ungdom 16 år, videregående opplæring

En av ungdommene løftet at det burde bli vanskeligere for barn å få tilgang på sosiale medier, gjennom strengere og vanskeligere tilgang, og muligens høyere aldersgrense.

Samtidig ønsket ungdom tilgang og rett på privatliv – den tiden de var på telefonen.

«Ungdom ønsker privatliv, og vil ikke at foreldre skal kikke på telefonen din. Du vil være litt for deg sjøl, og ha litt privatliv.» Ungdom 16 år, videregående opplæring

24 TRAUMEFORSTÅELSE

Skolen bør ha mer kunnskap og kompetanse om hva de skal gjøre, hvis de har en elev har utrygge forhold hjemme eller opphold traumatiske hendelser på andre arenaer eller i fortiden, og kjenne til hvordan traumer påvirker barn. De må vite når de skal koble på hjelpetjenestene, og møte barnet på en trygg måte.

«Skolen visste ikke hva de skulle gjøre. Selv om skolen har hatt elever før som har hatt det tøft, vet de ikke hva de skal gjøre.»

Ungdom 16 år, videregående opplæring

«Tidlig innsats og
forebygging på skolen er viktig.
Hvordan kan vi lage en skole der
barn får lyst til og klarer å komme
seg på skolen?»

Skoleledelse på en barneskole

HVA FORTELLER FAGPERSONER OG LAGET RUNDT ELEVER MED SKOLEFRAVÆR?

DELRAPPORT 2

INNLEDNING

I prosjektet har Redd Barna gjennomført innspillsmøter og samtaler med mange aktører i barns liv. Dette for å forstå fenomenet skolefravær, utviklingen de siste årene og hva som er gode og dårlige strategier for å hindre at barn utvikler skolefravær, og hvordan man kan hjelpe barn som har langvarig fravær, til å få opplæring og komme tilbake til skolen og fellesskapet med jevnaldrende.

Av aktører vi har snakket med fordelt utover hele landet, har vi hatt møter med ansatte og ledelse på skoler om hvordan de jobber forebyggende mot fravær og for å fremme nærvær. Vi har snakket med PP-tjenester, skolefraværsteam, lærerorganisasjoner, elev-, lærling- og mobbeombudene, foreldrenettverk, forskere, kompetansesentre og statlige direktorat og forvaltningsorganer.

Denne delen av rapporten er en oppsummering av de sentrale innspillene som Redd Barna fikk av fagpersoner og laget rundt eleven. Foreldreperspektivet rundt temaet skolefravær har vi skilt ut, og lagt inn på s. 96–97.

Denne delen av kunnskapsinnhenting har ikke farget innholdet i elevrapporten. Funnene fra denne delen av prosjektet skilles derfor ut som *Delrapport 2*.

HVA ER SKOLEFRAVÆR – BEGREPSBRUK

Språk og begreper er viktig, også i dette arbeidet, påpeker de som jobber tett på barn som har skolefravær. Det er ingen enhetlig definisjon eller konsensus om begrepsbruk rundt skolefravær.

Fagpersonene vi har snakket med, påpeker at dette også henger sammen med at skolefravær ikke har én årsak eller forklaring, og at det brukes ulike begreper basert på hvordan man forstår årsaksforklaringen bak fravær. Dermed vil begrepsbruk også variere, noe flere av informantene snakker om:

«Skolefravær er det beste begrepet å bruke. Andre ord om tematikken tillegger ofte årsak til begrepet.»
Alternativ opplæringsarena

«Skolefravær er når vi snakker om et fravær som er der allerede, eller når man er bekymret for utvikling av skolefravær.» *Representant fra elev-, læring- og mobbeombudene*

REGISTERING AV FRAVÆR SOM EN SENTRAL DEL AV ARBEIDET

Når det gjelder registrering av fravær, peker mange på at dette praktiseres ulikt mellom kommuner og mellom skoler innad i kommunen. Mange kommuner slet med å få til god fraværsregistrering. Flere sier at det kan føre til at det tar lang tid å fange opp mønstre knyttet til fravær, og at fraværet fanges opp for sent.

De fagpersoner og instanser som Redd Barna har snakket med, er enige om at et nasjonalt fraværsregister kan være nyttig for å få oversikt og kunne måle effektive tiltak og innsatser over tid og dermed kunne bruke den kunnskapen til å jobbe forebyggende på lengre sikt.

Flere skoler og kommuner hadde fått mer systematikk de siste årene for hvordan de førte fravær, og når man skal føre fravær.

Samtidig sa laget rundt eleven at de ønsker seg nasjonale faglige råd eller retningslinjer for hvordan man bør jobbe med skolefravær i kommunen. De framhever at nasjonale råd bør omhandle både forebygging, avdekking av fravær, håndtering av fravær og tiltak på tvers av tjenester og tjenestenivåer, og at rådene er fleksible slik at de kan tilpasses på kommunenivå.

Mange trekker fram viktigheten av at kommunens retningslinjer om fravær bør være forankret i kommunens ledelse og involvere flere tjenester, også spesialisthelsetjenestens rolle. Samt at den bør definere roller og ansvar i kommunen, og omhandle både foreldresamarbeid og elevmedvirkning.

«Hadde vært gunstig med nasjonale føringer om hvordan det bør være. I tillegg bør en kommune ha sine egne grupper som jobber ut lokale planer.»
PP-tjeneste

«Vi så at skolen slet med å jobbe med skolefravær og trengte et system for at alle elever skulle bli fulgt opp og lærere og skolen skulle gi lik oppfølging og info. Det er viktig med systematikk.» *Skoleledelse ved en barneskole*

HVA ER ULIKE FORKLARINGER PÅ SKOLEFRAVÆR?

Laget rundt eleven som vi har snakket med i dette prosjektet, er alle enige om at årsakene til skolefravær er mange, ulike og komplekse. De presiserer at for å kunne forebygge og håndtere skolefravær må man gå sammen med elev og foreldre og undersøke grundig hva som kan være årsakene til skolefraværet for hver enkelt elev.

Fagpersonene viste til en rekke årsaker til skolefravær som kunne være gjennomgående i flere av sakene de har jobbet med, eller forskning de henviser til.

De årsakene som ble oftest nevnt, er:

- Utrygt skolemiljø, mobbing og ensomhet.
- Dårlige relasjoner til lærere.
- Angst og engstelighet knyttet til både fag og det sosiale, eller andre faktorer ved skole.
- Mangel på tilpasset opplæring, individuelt tilrettelagt opplæring og annen tilrettelegging av elevens behov som eleven har krav på.
- Faglige vansker og for sen avdekking av blant annet lese-, lære- og språkvansker. Som fører til manglende tilrettelegging i opplæringsløpet.
- At boksen for å være normal er blitt snever for barn og unge, og at det går på bekostning av at elever føler seg akseptert for den de er, eller som en betydningsfull del av fellesskapet.
- Nevrologiske vansker som ikke blir oppdaget eller at eleven får manglende tilrettelegging.
- Fravær skaper avstand og øker risikoen for mer fravær gjennom både kunnskaps- hull og manglende sosial tilhørighet.

Dette er ikke en fullstendig liste med alle forklaringer på og mulige grunner til skolefravær som ble nevnt av fagpersonene. Alle fagpersonene var tydelige på at det viktigste er å være i dialog med eleven og familien, samt la eleven medvirke i egen skolehverdag og i eget liv.

De gjentakende årsaksforklaringene kan imidlertid være viktige å ha med seg i arbeidet med fravær fordi de kan fungere som en veileder for hva det kan være viktig å utelukke eller snakke med elev og foreldre om i arbeidet med fravær.

Mange av de fagpersonene vi har snakket med, har påpekt at bakenforliggende årsaker og utløsende årsaker til skolefravær ikke alltid er de samme som de opprettholdende faktorene til at skolefravær vedvarer.

KOMPETANSE OG PROFESJONSUTVIKLING

Alle i laget rundt eleven er enige om at kompetanseheving i skolene og i hjelpetjenestene er viktig. Flere har kommentert at selv om mange er enige i at kompetanseheving er viktig, erfarer flere at det ikke er prioritert lokalt, noe som kan vanskeliggjøre arbeidet med nærvær og fravær.

For å få til en felles forståelse i personalgruppa om hvor viktig det er å fange opp fravær tidlig, og hvordan man skal forebygge og håndtere skolefravær, er det viktig at skoleledelsen gir lærere tid til å snakke om dette i det pedagogiske utviklingsarbeidet de har fått avsatt i deres arbeidstid. Andre i laget rundt eleven bør også få avsatt tid til å snakke om dette.

Alle bør kjenne til hvilke rutiner og planer skolen har for å følge opp elever tidlig når de står i fare for å utvikle fravær.

I tillegg peker mange på at det er behov for kompetanse om fravær i andre tjenester i laget rundt elevene, og at det bør inn i lærerutdanningen, men også i utdanningene til helse- og omsorgsyrker.

Laget rundt eleven nevner flere ulike kompetanseområder som kommunen bør ha. I arbeidet med tilrettelegging og å for å forstå årsakssammenhenger i tilknytning til fravær er det avgjørende at det finnes kompetanse på spesifikke områder, for eksempel nevroutviklingsforstyrrelser, og på funksjonsnedsettelse generelt, og i tilknytning til tilrettelegging knyttet til dette i skolen og PP-tjenesten.

Flere av fagfolkene trekker fram at det i tillegg bør være mer spesialpedagogisk kompetanse i skolen generelt.

De trakk også fram at ansatte i skolen bør ha traume-forståelse slik at skolen bedre kan imøtekomme elever med forståelse og riktig tilnærming for å hjelpe elever. Traumeforståelse gir skoleansatte verktøy til å møte barn med respekt, forståelse og tilpasset støtte.

HVORDAN FOREBYGGE SKOLEFRAVÆR?

De fleste i laget rundt eleven er enige om at noe av det mest grunnleggende arbeidet knyttet til skolefravær gjøres i det forebyggende arbeidet, altså før skolefravær oppstår. Det er viktig å skape en skole der alle trives og alle lærer.

«Skolen kan forebygge fravær gjennom å jobbe med nærværstiltak som gjør at eleven opplever tilhørighet, motivasjon og trivsel på skolen. Det aller viktigste i nærværarbeid er å jobbe kontinuerlig for at alle elever har et trygt og godt skolemiljø. Skolens arbeid med en trygg og god skolekultur og nulltoleranse for krenkende oppførsel er sentralt.»

Kilde: Slik kan skolen forebygge bekymringsfullt fravær (udir.no)

NÆRVÆRS- OG FRAVÆRSARBEID

Fagpersonene peker på at nærværarbeid må være systematisk og inngå i kommunens retningslinjer for fravær. Nærværarbeid må være forankret i skolens ledelse og kommunens ledelse. Her dreier det seg om at alle elever skal oppleve tilhørighet til et trygt og godt skolemiljø, og oppleve mestring både sosialt og faglig.

Det forebyggende arbeidet fordrer at det er kunnskap og kompetanse om både nærvær og fravær i skolen og kommunen ellers. Å ha klare rutiner og ha en felles forståelse for hvordan lærere skal følge opp fravær hos hver enkelt elev, og at elevene og foreldrene kjenner godt til skolens arbeid med dette, pekes på som en suksessfaktor for å fremme nærvær, og jobbe forebyggende mot fravær.

«Viktig å endre holdning i skolen. Man må bort med holdningen om at man først skal ta tak i skolefravær når det er høyt.» *Forsker*

«Skolen trengte et system for at alle lærere skulle vite hva de skal gjøre for å jobbe forebyggende med skolefravær. Vi så behovet helt fra 1. klasse.» *Skoleledelse ved barneskole*

Samtaler med skoler og andre fagpersoner viste at det er viktig å jobbe forebyggende og ha tidlig innsats mot utvikling av fravær allerede fra 1. klasse. Noen skoler har etablert egne nærværsteam. Nærværarbeid både på skole- og kommunenivå utpeker seg

som positivt, og flere har løftet viktigheten av å ha felles forståelse og lik praksis på alle skolene innad i en kommune.

Skoler som jobber forebyggende og har tidlig innsats mot fravær og har jobbet mye for å fremme skolenærvær, utvikler i større grad en felles forståelse og mer systematikk i hvordan lærere håndterer fravær i enkelttimer og hele skoledager. Fagpersonene trekker fram dette som positivt, så lenge skolen klarer å opprettholde god informasjon ut til foreldre og opprettholde en god dialog og god relasjon til foreldre.

«Nærværarbeidet handler om at vi jobber for at elevene har lyst til å være her.» *Ansatt i skolen*

«Det er bra og nyttig med nærskolemodellen. Da er det håndfast hva vi skal gjøre. Vi vet mye om hva vi skal gjøre hvis det er fravær.» *Ansatt i skolen*

TRYGGE OVERGANGER

I det forebyggende arbeidet påpekes det at det er viktig at skolen definerer og har en felles forståelse av hvor viktig det er å fange opp fravær tidlig, og hvilke rutiner skolen har, eller hva en nærværsskole betyr, når skolen skal i gang med dette arbeidet.

Mange av fagpersonene viser til at alle overganger for barn er sårbare, og at kommunen og skolen må sikre rutiner for samarbeid med hjemmet i overganger, for eksempel ved skolebytte og klassebytte, og overganger fra barneskole til ungdomsskole, og ungdomsskole til videregående opplæring, eller sammenslåing av klasser på et trinn.

De løftet også viktigheten av et tettere samarbeid mellom barneskole og ungdomsskole, for å forberede elevene i større grad til overgangen til ungdomsskolen. I tillegg er det å sikre gode overganger inn og ut av timer og friminutt avgjørende for å kunne bidra til sosial inkludering og tilhørighet.

«Vi har gruppesamtaler i kommunen for de som gruer seg ekstra mye til å begynne på ungdomsskolen. Så man blir bedre kjent med ungdomsskolen. De får møte

relasjonsbygging

forankring i ledelsen

TILSTREKKELIG MED RESSURSER

tverrfaglig samarbeid

elevmedvirkning

skolen skal være et trygt og godt sted!

NÆRVÆRS- OG FRAVÆRSARBEID

trygge overganger

ta tak i fravær tidlig

innholdet i opplæringen

hjem - skole-samarbeid

lærere, får møte sosialpedagogisk rådgiver, får lage mat på Mat og helse-rommet, har rebus og gir ekstra hjelp til de som gruer seg veldig.» Los i en kommune

ELEVMEDEVIRKNING

Elevmedvirkning er helt sentralt i nærvær- og fraværarbeid, og laget rundt eleven trekker fram at det er noe både skolen og tjenestene rundt kan bli bedre på. Både når det gjelder å involvere eleven tidligere, og når det gjelder hvordan medvirkningen foregår. Det pekes på at skolen kan bli bedre på å skape medvirkningsprosesser på elevens premisser.

Flere peker på at det å ha gode rutiner og systemer for å styrke barns medvirkning, og ha medvirkning på gruppenivå, er viktig for å kunne vite hva som fungerer godt i en klasse og på en skole. For eksempel hvordan vi i klassen kan jobbe med at det skal bli trygt å si noe høyt i klassen og ha presentasjoner foran klassen. Elevmedvirkning innebærer også at elevene blir involvert på en måte som gjør at alle elevene ser en mening i skolehverdagen og i å delta i undervisningen, og at elevene har gode relasjoner til hverandre.

«Mange elever sier ifra at de trenger hjelp, men blir ikke hørt.» PP-tjenesten

«En samtale må være på barnets premisser. Det å lytte til barn kan være inkluderende i seg selv, men da må det være slik at barnet har lyst til å snakke. Vil du snakke om det som er fint, eller vil du snakke om det som er vanskelig? Åpne opp for hvilken type samtale barnet trenger.» Forsker

RELASJONSBYGGING

Mange av fagpersonene som Redd Barna har snakket med, sier at skolene bør fokusere mer på god klasseledelse og elevenes relasjon til hverandre, og ikke minst på elevenes relasjon til lærerne. De mener dette med å skape tillit og trygghet er viktig for elevens motivasjon og opplevelse av tilhørighet. I tillegg er en god relasjon mellom lærer og elev et viktig grunnlag for å kunne se elevens behov, oppdage fravær og å kunne snakke med eleven.

«Hvis du ikke har relasjon til noen i skolen, er det ikke noe poeng for eleven å være der.» Lærer i barneskolen

«Det er kjempeviktig at ledelsen setter av tid til at lærerne skal jobbe med dette her. Skoleledelsen og lærerne er samstemte. Vi er en skole som har jobbet med relasjoner, både i personalgruppa, og med relasjonskartlegging i klassene. Det er voksnes ansvar for at elevene skal ha gode, robuste relasjoner.» Skoleledelse ved barneskole

Laget rundt eleven påpeker at alle elever bør ha minst én lærer som de har en god relasjon til. Da er det viktig at skolepersonalet får tid sammen til å jobbe med temaet skolefravær og med å jobbe relasjonelt i klassene for å skape trygge relasjoner til elevene, og gjenopprette relasjoner hvis noen er brutt. Dette gjelder både relasjon elev-elev i klassen og relasjon elev-lærer.

Hvis en elev har dårlig relasjon til alle lærere, mener fagpersonene at dette bør fanges opp tidlig og tas alvorlig av skolen. Ledelsen må tilrettelegge for at kontaktlærer eller en annen voksen på skolen får avsatt tid til å kunne bygge opp relasjonen igjen. Denne «banking timen» handler om at det settes av tid til hos de ansatte for å styrke relasjonen, varmen og de følelsesmessige båndene mellom barnet og den/de voksne.¹

«Ledelsen viser da at det er greit at du har tid med den eleven og har banking time. Miljøterapeut kan være i klassen, og læreren kan ta ut eleven i 15 minutter.» Skoleledelse på barneskole

SKOLEN SKAL VÆRE ET TRYGT OG GODT STED!

I det kontinuerlige arbeidet med å forebygge fravær og fremme nærvær er en viktig faktor at alle elever skal ha lyst til å være på skolen, og at de skal oppleve at de er trygge den tiden de er der. Laget rundt eleven sier at i møte med enkeltelever er det mange som oppgir mobbing som en av hovedårsakene til fraværet sitt.

Derfor er det forebyggende og kontinuerlige arbeidet for å fremme et trygt og inkluderende skolemiljø, og forebygge mobbing, helt avgjørende i det forebyggende arbeidet omkring fravær, og skolemiljøtiltak er noen av de viktigste tiltak for å håndtere fravær når en eller flere elever står i fare for å utvikle fravær eller har høyt fravær.

Mange fagpersoner påpeker at ofte ønsker foreldre ikke å sende barnet sitt på skolen fordi de erfarer at barnet ikke har et trygt og godt skolemiljø. Da kan manglende tiltak for å skape og gjenopprette et trygt skolemiljø føre til mistillit og konflikt mellom hjem og skole. Ofte kan skolefraværsteam, PP-tjenesten eller andre i kommunen være nødvendige å koble på for å finne gode løsninger for å gjenopprette eller skape et trygt og inkluderende skolemiljø.

«Et overordnet spørsmål for personalgruppa kunne være: «Hvordan kan vi lage en skole der barn får lyst til og klarer å komme seg på skolen?» Representant fra elev-, lærer- og mobbeombudene

¹ Banking time som metode for relasjonsbygging (statped.no)

INNHALDET I UTDANNINGEN OG OPPLÆRINGEN

Flere av de i laget rundt eleven påpeker at tilpasninger og tilrettelegging i opplæringen og tilgang til gode hjelpemidler som gjør at alle elever lærer bedre, er viktige faktorer i arbeidet for å forebygge fravær.

Mange mener at skolen bør ha mindre elevgrupper, og at klassestørrelse spiller inn på både læring og trivsel. Det poengteres at dette kan bidra til å gi lærere mer tid til å bygge trygge fellesskap, legge til rette for mer elevaktiv læring og mer samarbeidende læring i fellesskap.

Andre trekker fram at om en skal skape gode relasjoner og tillit i elevgruppene, bør ikke klasser ha for mange faglærere eller lærerbytter. Kompetanse i personalet og lærere med lærerutdanning er også noe som løftes som viktig og særskilt sårbart for elever som har ulike lærevansker.

Mange har også løftet viktigheten av at elever skal oppleve mer mestring i skolehverdagen. Skal en få dette til, bør det bli mer praktiske fag og lek inn i kolen, og skolehverdagen bør bli mindre teoritung. Noe som også ble bekreftet i stortingsmeldingen 34 (2023–2024): En mer praktisk skole. *Bedre læring, motivasjon og trivsel på 5.–10. trinn.*

Er det noen tegn på at et barn ikke trives på skolen, eller sliter med å følge opp det faglige, er det viktig at skolen følger det opp tidlig og setter inn tiltak som fungerer godt for eleven. For å finne ut både hvordan eleven har det, og hva som kan hjelpe, må lærerne og skolen fange opp fraværet tidlig.

«Det er rart at man forventer at alle elevene skal utvikle seg i samme tempo og samme løp.» PP-tjenesten

«I skolen er man mer opptatt av måloppnåelse og kompetanse enn å ha fokus på livsmestring. De snakker om livsmestring på skolen, og ikke i skolen. Noen gang må vi ta vekk litt av kompetansemålene og det faglige, for å jobbe med livsmestring. Kanskje få barnet til å få en fritidsaktivitet først, før vi skal prøve å få eleven tilbake til skolen. Så barnet mestrer bedre det sosiale.» Los i en kommune

TA TAK I FRAVÆR TIDLIG

Laget rundt eleven sier at i mange skolefraværssaker blir skolefraværet fanget opp for sent. De framhever at for å forebygge at elever utvikler skolefravær, bør kontaktlæreren snakke med elever som begynner å ha litt fravær fra enkelttimer, eller som blir borte noen dager.

Fagpersonenes råd er å sette av tid til en trygg prat med eleven. Dette forutsetter at det er en god og trygg relasjon i bunn mellom lærer og elev. I samtalen bør man høre med eleven hva eleven liker og ikke liker på skolen – både faglig og sosialt. Hvordan liker du annerledesdager og aktiviteter som uteskole? Blir det mye teori? Hva motiverer deg? Hva skal til for at du synes det er trygt å snakke foran klassen?

En slik samtale kan gi læreren mange svar på hva som kan hjelpe eleven til å finne mer motivasjon og mestring i å være på skolen. Det er viktig at hvis eleven opplever å bli lyttet til og tatt alvorlig og lærerne og skolen klarer å følge opp med gode tiltak som de lover. Og de tilpasninger og tilrettelegginger som trengs for å trygge eleven i å være på skolen, eller som gjør at eleven i større grad mestrer det faglige, er viktige elementer i arbeidet for å forebygge fravær og hjelpe elever som står i fare for å utvikle langvarig fravær.

Fagpersonene påpeker at skolen må skolen opprettholde en god dialog med foreldre og gjerne invitere til et møte så tidlig som mulig der eleven og foreldre er med i møtet.

*«99,99 prosent av disse ungdommene ønsker å være på skolen. Jeg har ikke opplevd å møte på et barn eller en ungdom som ikke vil være en del av samfunnet.»
Los i en kommune*

HJEM–SKOLE-SAMARBEID OG INFORMASJONSFLYT

Skolen må ha rutiner og planer for det forebyggende nærværarbeidet sitt og for hvordan skolen følger opp fravær når det oppstår. Laget rundt eleven påpeker at disse må være synlige og kjent for elever og foreldre. Her nevnes det at skolen bør informere om rutinene og planene fast ved skolestart hvert år, for å sikre at alle elever og foreldre kjenner til dem, og for å svare på eventuelle spørsmål og oppklare misforståelser. Dette kan gjentas på foreldremøter og i utviklingssamtaler.

Det er viktig at det er et system for informasjonen som gis, både til elev og til foreldre. Samt at dette ikke bare er en enveis kommunikasjon, men at for eksempel FAU, elevrådet og andre kan bidra inn i det forebyggende nærværarbeidet og i hvordan informasjonsflyten skal være.

Fagpersonene påpeker at det er viktig at alle foreldre involveres i samarbeidet med skolen, og at alle får samme informasjon. Skoler må være oppmerksomme på at noen foreldre har språklige og digitale barrierer i hjem–skole–samarbeidet. Andre har levekårsutfordringer som også påvirker. Skolen må ta høyde for dette, og kjenne godt til foreldregruppa i skolekretsen sin.

Skoler bør tenke over: Hvordan formulerer vi oss – både i skriftlig informasjon som går ut, og på møter? At informasjonen er lett tilgjengelig, enkel og tydelig der det viktigste kommer først. Ansatte på skolen må være tilgjengelig for å kunne forklare mer og oppklare misforståelser med foreldre. Dialog framfor enveis-kommunikasjon fungerer bedre for mange foreldre.

Fagpersonene påpeker at det er ikke mange treffpunkter lærere har med foreldre. Derfor er det lurt å utnytte foreldremøtene ved å legge til rette for dialog og for at foreldre kan reflektere over temaer sammen, bli bedre kjent og spørre om fravær rutiner og annet de lurer på.

«For å lykkes i disse sakene her må hjem-skole-samarbeidet være på plass.» *PP-tjeneste*

«Vi snakker om forebyggende arbeid, fravær og nærvær, allerede på første foreldremøtet i 1. klasse.» *Skoleledelse ved barneskole*

«Det handler mye om å trygge foreldre.» *Lærer på barneskole*

TVERRFAGLIG SAMARBEID

Laget rundt eleven mener fravær rutiner og arbeidet med å forebygge for fravær bør inneholde samarbeid med andre tjenester i kommunen, for eksempel skolehelsetjeneste og forebyggende enhet, men også med andre profesjoner som kan være ansatt på skolen, som miljøarbeidere.

Alle i laget rundt elevene bør være involvert i arbeidet og kjent med rutiner og retningslinjer. Dessuten bør de instanser som er relevante, ha rollebeskrivelsen og oppgaver beskrevet i rutiner og retningslinjer, og delta i aktuelle foraer og møter. For eksempel beskriver flere vi har snakket med, at det er nyttig å samarbeide om foreldremøter på tvers av tjenester.

«Losen har vært på alle foreldremøter og snakket om hva foreldre bør se etter. Det har hjulpet å senke terskelen for lærere for å ringe foreldre når temaet har vært løftet.» *PP-tjenesten*

Mange av fagpersonene trekker fram at skolene må ha tilgang på veiledningskompetanse, og at det må settes av tid til drøfting i profesjonsfellesskapet. Fagpersonene sier det er helt avgjørende at ledelsen signaliserer at dette skal lærerne få tid til å prioritere. Noe som ofte nevnes, er at alle lærere bør få veiledning på egen praksis, både i team og alene. For at læreren skal ha tid og kapasitet til å jobbe forebyggende, må det også være et lag rundt læreren.

FORANKRING I LEDELSEN

Forankring i ledelsen er avgjørende for hvordan skolen kan jobbe forebyggende og med tidlig innsats mot fravær og for å fremme nærvær, og for hvordan man som fagperson i laget rundt eleven kan hjelpe når en elev står i fare for å utvikle fravær, eller når langvarig skolefravær har oppstått. Holdninger og føringer fra rektor har mye å si for hvordan lærere og støtteapparat fanger opp og håndterer fravær, og for hvor tidlig det fanges opp.

Fagpersonene vi har snakket med, sier det er helt avgjørende at skolens ledelse signaliserer at arbeidet med å forebygge og følge opp fravær skal lærerne få tid til å prioritere.

«Rektorer har laget et årshjul om når de skal snakke om fravær og nærvær.» *PP-tjenesten*

TILSTREKKELIG MED RESSURSER OG GODE RAMMEBETINGELSER

Mange trakk fram at skolen og hjelpetjenestene ikke har tilstrekkelig med ressurser, så lærere har ikke tid eller kapasitet til å følge opp sine elever så godt som de skulle ønske, og laget rundt eleven er ikke godt nok.

«Lærerne har ikke rammer og tid til å ha samtaler med elever. Skolen må ikke si til foreldre: Vi har ikke ressurser. For det hjelper ikke foreldre når barnet deres ikke får den støtten de trenger på skolen.» *Los i en kommune*

HVORDAN HÅNDTERE SKOLEFRAVÆR?

Når en elev har fått fravær, er laget rundt eleven opptatt av at relasjonsbygging, elev-medvirkning, tilrettelegging og godt hjem-skole-samarbeid står helt sentralt i håndtering av elevers skolefravær.

SYSTEMATISK FRAVÆRSARBEID

Laget rundt eleven og fagpersoner trekker fram flere tiltak som er sentrale i arbeidet med å håndtere skolefravær:

- Lærer og skole må ta kontakt med foresatte med en gang fravær oppstår, og tidlig få til et godt samarbeid. Her er det viktig at skolen signaliserer at det ikke er enkeltelever eller foreldre som er problemet, men at man sammen må jobbe for å finne gode løsninger. Skolen må samtidig jobbe på gruppenivå der skolemiljø er en av årsakene til fraværet, og se på hvordan undervisningen kan tilpasses og tilrettelegges bedre for eleven.
- Skolen må ha rutiner for hva de skal gjøre når det oppstår fravær, og skolens ansatte må følge opp det som står i de rutineene.
- Det er viktig at rektor og ledelse har et bevisst forhold til og er forpliktet til hvordan skolen skal jobbe for å fremme nærvær og forebygge skolefravær. Skolen kan gjerne gjennom en nærværplan si noe om hvordan den jobber for at alle elever skal oppleve mestring og tilhørighet.
- I oppfølging av enkeltelever kan være nyttig med tverrfaglighet i personalet og et godt lag rundt eleven som jobber på skolen, og at skolen skal ha lav terskel for å kontakte andre relevante hjelpe-tjenester etter behov.
- Når eleven har utviklet fravær, må det være jevnlig samarbeidsmøter med skole, elev, foreldre og eventuelt andre. Møtene må ha en klar agenda, komme fram til konkrete tiltak, og skolen må lage en plan for hva som skal gjøres for å fremme nærvær og få ned fraværet. Elev og foreldre må involveres i utarbeidelsen, gjennomføringen og evalueringen av planen.
- Elevens rett til medvirkning og elevens behov må løftes og tas hensyn til.
- Det må etableres et godt hjem-skole-samarbeid.
- Det er viktig at ledelsen følger opp den enkelte lærer slik at læreren får den støtten og de ressursene vedkommende trenger.
- Skoleeier må prioritere arbeid med fravær.

«Elevene opplever lite relasjonell støtte, og har ingen eller liten tilhørighet til skolen sin. Derfor er det så viktig at skolen de går på, har en plan og arbeider for å skape et trygt og godt skolemiljø.» *Skolefraværsteam*

«Vi ser stort behov for støtte til eleven og foreldre over lengre tid. Viktig å gjenopprette tillit mellom elev, foreldre og skoler.» *Representant fra elev-, læring- og mobbeombudene*

«Løsningen ligger i større lærertetthet. Mindre grupper. Mer mestringsopplevelser i skolen og bedre tilrettelegging. Jobbe med relasjonen mellom lærer og elev.» *Forsker*

Videre i denne delen av rapporten vil vi utdype og løfte flere fellestrekk som mange fagpersoner og laget rundt elever med langvarig fravær er enige om:

TVERRFAGLIG SAMARBEID

Når skolefravær har mange ulike årsaker, innebærer dette at det bør være godt samarbeid mellom tjenester, både i det forebyggende arbeidet og på tiltakssiden.

Mange av fagfolkene hevder at noe av løsningen ligger i at det bør bli tydeligere ansvarsfordeling og bedre retningslinjer for hvordan man bør jobbe med fravær i kommunen. Mange peker på at det å ha modeller og rutiner som alle kjenner, og som er på tvers av tjenester i kommunen, fungerer godt.

«Hjelpetjenestene, skolen og hjemmet må også være koordinert og ha felles forståelse.» *Forsker*

«Laget rundt eleven har mye å si, men laget må ha et felles mål og må ha en felles forståelse for hvorfor vi alle er en del av laget rundt eleven.» *Los i en kommune*

«Når vi har en losordning, betyr det at det svikter et sted. Men det betyr også at det trengs, og vi har mange ungdommer vi må følge opp. Vi har veldig mye å gjøre. Veldig fordel å være mer enn en los i kommunen. For å være los er et hardt arbeid. Så viktig å ha kolleger.» *Los i en kommune*

Noen trekker fram at det er fint å kunne utvikle egne retningslinjer og rutiner som er tilpasset egen kommune, men de fleste er opptatt av at dette gjerne kan være utarbeidet på nasjonalt nivå for å få lik praksis over hele landet.

Ofte tar det for lang tid før fravær avdekkes, og skolene kobler seg ofte på kommunale tjenester når det har gått for lang tid og eleven har hatt fravær lenge. PP-tjenesten er en tjeneste som de fleste peker på involveres for sent, og som mange mener burde bli involvert hver gang det er fravær.

«Gode tverrfaglige system er viktig. Mange saker stopper opp i systemet. Mange gode tiltak og program blir satt opp i feil tid. Manglende ansvarsfordeling og det er begrenset hvor mange du kan sende på kompetanseheving, i en travel hverdag.» *Skolefraværsteam*

«Veldig mye godt samarbeid strander, fordi man jobber for seg sjøl. Når man ikke koordinerer seg med skolen og andre tjenester, så hjelper ikke det på skolefraværet.» *Forsker*

I saker der mange instanser er involvert, mener en del av fagfolkene at det er hensiktsmessig å be elev og foreldre om oppheving av taushetsplikt for å få til godt samarbeid, men at dette selvsagt må gjøres i dialog med familien.

Helsestasjonen, familieverntjenesten og barnevernstjenesten nevnes av flere fagpersoner og laget rundt eleven som relevante samarbeidspartnere der det er aktuelt og behov, fordi de kan gi råd, veiledning og støtte til familier.

ELEV MEDVIRKNING OG ELEVENS BESTE I SENTRUM

Mange av fagpersonene vi har snakket med, har løftet hvor viktig det er å snakke med de enkelte barn og unge som har langvarig fravær. Samtidig har de erfart i mange saker at både barn og foreldre opplever at de blir glemt, og at barnets stemme ikke har blitt hørt.

Barnet og ungdommens meninger skal ha mye å si for hvordan man som skole, foreldre, hjelpetjeneste og andre i barnets liv skal tilnærme seg, planlegge tiltak og gjennomføre tiltak. Det er viktig å lytte til hva barnet faktisk sier og uttrykker, og ta det alvorlig.

Fagpersonene påpeker at dette er helt nødvendig for å finne ut hvilke tiltak som er riktige for den enkelte elev. Laget rundt eleven er tydelige på at det å gi god og barnevennlig informasjon i forkant og det å tilpasse samtalen, for eksempel samtalen varighet og hvor samtalen gjennomføres, etter barnets behov også er avgjørende for å tilrettelegge for god medvirkning.

Det å bygge og gjenopprette tillit, relasjon og trygghet trekkes fram av fagpersonene som helt sentralt. Dette med bakgrunn i at mange barn og unge med langvarig skolefravær har møtt på voksne i systemet som ikke har fulgt opp de løftene de har kommet med. Det kan bidra til at tilliten blir brutt, og det blir vanskelig å stole på andre voksne.

«Vi må innhente barnets stemme. Det er det viktigste – burde være pri 1. De er altfor sent ute med å ta med barnet inn i samtaler og på samarbeidsmøter. Hvorfor skal de voksne snakke om mange tiltak, uten å ha med barnet det gjelder?» *Los i en kommune*

«Ha en undringssamtale. Kontaktlæreren kan ha med eleven når man undrer seg litt. Snakke om hva du liker og ikke liker. Både fag og aktiviteter som uteskole, det å snakke foran klassen og lignende. Det gir oss mange svar på hva som er lurt for å hjelpe barnet til å være på skolen.» *Sosiallærer barneskole*

«Veldig viktig å ta barna på alvor, og lytte til det de har å si. Legg til rette når man skal snakke med dem, slik at de er trygge og forstår.» *Forsker*

Flere har løftet de 7 H-ene til Statped, som et godt verktøy for å skape trygge avtaler og samtaler med elever. De 7 H-ene er grunnleggende prinsipper i pedagogisk tilrettelegging for elever med behov for struktur og forutsigbarhet, som lærere og andre kan bruke for å tydeliggjøre informasjon til elever. Disse punktene kan være gode å bruke når man planlegger møter og samtaler med elever som har skolefravær, så elevene opplever trygge og forutsigbare rammer.

«De sakene som fungerer godt, er hvis skolen følger de 7 H-ene til Statped. For alle elever trenger forutsigbarhet, ikke bare elever med autisme.» *Los i en kommune*

De 7 H-ene som gir bedre struktur og forutsigbarhet for elever:

1. Hva skal jeg gjøre?
2. Hvor skal jeg være?
3. Hvorfor skal jeg gjøre det?
4. Hvem skal jeg være sammen med?
5. Hvordan gjør jeg det?
6. Hvor lenge gjør jeg det?
7. Hva skal jeg gjøre etterpå?

Kilde: 7 H-ene – pedagogiske verktøy Statped.no

RELASJONSBYGGING

Når eleven har begynnende fravær, er laget rundt eleven opptatt av relasjonsbygging. De trekker fram det å bygge videre på relasjon til og kontakt med kontaktlærer som helt sentralt, men påpeker også at hvis eleven har en god relasjon til andre, for eksempel miljøarbeider eller los, er det vel så viktig å bygge videre på den relasjonen. Det som er viktig, er at eleven har en relasjon der eleven opplever å ha tillit, blir møtt på sine behov og der den voksne har tid til å bli kjent og lytte. Samt at det bør vurderes hva som er til det beste for eleven, som bør utgjøre grunnlaget for videre relasjonsbygging.

For at eleven skal ønske og klare å komme tilbake på skolen, er det også viktig å oppleve mestring på andre arenaer enn selve skolen, som igjen kan danne et grunnlag for å bygge relasjon og bli bedre kjent med eleven.

HJEM-SKOLE-SAMARBEID

Generelt sett trekkes det fram at foreldre involveres for sent i arbeidet med skolefravær. Fagpersonene vi har snakket med, peker på at foreldre må involveres tidligere, og at de må oppleve å ha tilhørighet og tillit til skolen.

Alle foreldre må få vite om fravær rutiner på skolen når barnet begynner på skolen, og rutinene bør informeres om på foreldremøter. Foreldre bør oppfordres til å kontakte skolen tidlig hvis de opplever utfordringer med å få barnet på skolen.

Tillit

Idet en elev står i fare for å utvikle fravær, er det viktig at hjem-skole-samarbeidet er preget av god dialog og tillit i relasjon til foreldre. Derfor må skolen bygge en god relasjon til foreldre før utfordringer eventuelt dukker opp.

Foreldre med minoritetsbakgrunn kan møte på språklige, digitale og kulturelle barrierer, noe skolen må være bevisst på når den kommuniserer fravær rutiner, rettigheter og annen viktig informasjon.

«Mye taus og ukommunisert kunnskap i Norge. Vi forteller ofte ikke hvorfor vi inviterer.» *Organisasjon*

«Veldig mange av sakene er knyttet til saker der det har blitt brudd og mistillit mellom skole og hjem.» *Los i en kommune*

Mange fagpersoner påpeker at foreldre ofte ikke ønsker å sende barnet sitt på skolen fordi de erfarer at barnet ikke har et trygt og godt skolemiljø. Da kan manglende tiltak for å gjenopprette et trygt skolemiljø føre til mistillit og konflikt mellom hjem og skole.

Ofte kan det være nødvendig å koble på skolefraværsteam, PP-tjenesten eller andre i kommunen for å finne gode løsninger for å gjenopprette et trygt skolemiljø.

Foreldre må oppleve at de og barnet selv blir lyttet til og involvert, slik at de sammen med skolen kan finne gode løsninger sammen. Mange av fagfolkene vi har snakket med, poengterer at det å ha et barn med skolefravær er krevende å stå i, og at det oppleves som en krisesituasjon for familien. Da er det helt avgjørende at foreldre blir møtt med forståelse og får nødvendig foreldrestøtte i denne krevende situasjonen.

«Når sakene går langt, har ikke foreldrene lenger tilliten til skolen og systemet. Og da klarer ikke foreldrene å trygge eleven sin på at dette kommer til å gå bra.» *PP-tjenesten*

Det er viktig at skolen trygger foreldre på at de vil barnet deres vel, og at de kan finne ut av gode løsninger sammen. Men i flere tilfeller kan det være relevant å koble på andre aktører og instanser som kan trygge foreldre. Slik som for eksempel PP-tjenesten, BUP, familieveiledere, skolehelsetjeneste eller en ungdomslos eller skolelos.

Samtidig er det avgjørende at foreldre ikke opplever å bli kasteballer i systemet, eller at alle tjenester fraskriver seg ansvaret for deres barn. Her trekker flere fagpersoner fram at det er nyttig at noen sitter med det koordinerende ansvaret for oppfølging og samarbeid.

Den gode dialogen

For å få til et godt hjem-skole-samarbeid i fraværssaker handler det mye å om å ha et godt samarbeid og trygge foreldre på at de kan ta kontakt med skolen hvis de opplever at det er vanskelig å få eleven til å komme seg på skolen.

Gjennom dialog og god informasjon til foreldre, og gjennom at lærerne gir positive tilbakemeldinger og svar til foreldre, kan foreldre trygges i at det er riktig at barnet er på skolen. Fagpersonene trekker fram foreldregruppene som helhet som en ressurs med tanke på å bidra til inkludering for hele barnegruppen og bidra til et godt klassemiljø.

Skolen eller hjelpeinstanser forteller at de hører fra foreldre at de har hatt problemer i mange år med å motivere og få eleven på skolen, uten at kontaktlæreren har fått høre om det, før eleven går over i langvarig fravær og blir lenge fra skolen. Det kan da være for sent og vanskelig for skolen og andre å hjelpe barnet. For å forhindre at dette skjer, er dialog og relasjonsbygging viktig – og tidlig innsats. Skolen bør tidlig undersøke sammen med eleven og foreldrene hva

som er årsakene til at eleven ikke klarer å komme seg på skolen.

«Alle foreldre vil at barnet deres skal gå på skolen. Viktig å anerkjenne foreldrene og lytte og se dem. Derfor er felles forståelse viktig.» *Forsker*

Støtte og veiledning til foreldre

Flere av fagpersonene peker på at foreldre kan ha behov for støtte og veiledning i foreldrerollen, og mange kommuner tilbyr generelle foreldreveiledningsprogrammer som et forebyggende tiltak.

Flere vi snakket med, løftet at det ofte er ulike forventninger fra hjem til skole, og skole til hjem, om hva skolen og hva foreldrene skal gjøre. Hva kan skolen gjøre for meg, i stedet for hva jeg kan gjøre som forelder.

Kommunikasjon og samarbeid i hjem-skole-samarbeidet bør være myntet på gjensidig respekt og forståelse og ikke være ensidig bare fra skolen, men ha som mål at alle foreldre har noe de kan bidra med. Samtaler med fagpersoner viste til at det var viktig med positiv tilbakemelding til foreldre i meldinger hjem og i telefonsamtaler for å opprettholde et godt forhold.

Foreldre som har et barn som har langvarig fravær, opplever at de er i en krise. Mange foreldre klarer ikke stå i fulltidsarbeid og hverdagen, samtidig som de har et barn som har langvarig skolefravær.

Felles rutiner og maler

For noen lærere kan det å ta kontakt med foreldre om en elevs skolefravær være utfordrende eller vanskelig. Skoler som hadde maler for hva en lærer kan ta opp i telefonsamtale med foreldre, eller maler for hva som kan stå i en skolemelding ut til en forelder hvis en lærer skal følge opp fravær, hadde i større grad støttet lærerne i å styrke hjem-skole-samarbeidet rundt nærvær og fravær.

Retningslinjer og gode maler for hvordan man kan tilrettelegge for godt foreldresamarbeid som er kjent på tvers av tjenester i kommunen, kan være nyttig. Det er viktig at skolen kan tilpasse eventuelle maler og tilsvarende til hver enkelt elev og foreldre.

«For å lykkes i disse sakene her, må hjem-skole-samarbeidet være på plass. Grundige forventningsavklaringer er viktig. Da sjokkerer man ikke foreldre ved å ringe når det er etablerte rutiner. Uavhengig av hvilken årsak som ligger bak fraværet. Da slipper man at lærere synser om hva som er rett å gjøre i hvert tilfelle. Vi har regel om å ringe hjem etter dag 3.» *PP-tjeneste*

«Det er veldig vanskelig for foreldre å ha barn som ikke vil komme på skolen. Vi på skolen må være profesjonelle og hjelpe så godt vi kan.» *Skoleledelse på barneskole*

HVORDAN FÅ TIL GODE SAMARBEIDSMØTER?

Det er bred enighet om at det hadde vært nyttig at arbeidet med oppfølging av enkeltsaker hadde vært tydeligere og bedre regulert, og at det er mye å hente på bedre samordning av tjenester.

Alle fagpersonene påpeker viktigheten av jevnlig samarbeidsmøter og plan for hva som skal gjøres for å fremme nærvær og få ned fraværet. Samtidig er alle tydelige på at denne planen må foreldre og elev involveres i. Dessuten må alle møter ha en tydelig agenda. Planer og tiltak må evalueres systematisk i samråd med elev og foreldre, og justeres deretter. Når man skal planlegge og gjennomføre møte ved bekymring for en elevs fravær, var det viktig med god dialog og god informasjon, og at skolen formidler på måter som gjør at elev og foreldre forstår at skolen vil hjelpe, og at det er derfor skolen tar kontakt og innkaller til møte.

Eleven må få gi egne innspill og få innsikt i de planene som lages for å hjelpe eleven til å få mindre fravær. Flere har kommentert at det er en suksessfaktor hvis eleven selv vil og kan delta på møtet, men at det må være frivillig og på barnets premisser.

Hvis fraværet er knyttet til utrygt skolemiljø, må aktivitetsplikten inntre, aktivitetsplan må skrives, og skolen må jobbe med hele elevgruppa og bygge et trygt og godt «vi-fellesskap», så eleven og foreldre kan vite at eleven kan komme tilbake til et trygt fellesskap. Aktivitetsplanen bør evalueres jevnlig i samarbeid med elev og forelder.

«Vi innkaller til nærværmøte, hvis vi har en bekymring for en elev. Ofte har vi allerede hatt en dialog, og satt inn noen små tiltak. Så er det lurt å ha et møte.» *Sosiallærer på ungdomsskole*

«Vi har en tiltakstrapp for å få elevene tilbake til skolen. Alle ansatte kjenner til den. Vi ringer hjem for å høre hva som er årsaken til skolefravær. Lærerne er presset på tid, men telefoner og nærværmøter er bedre forebyggende enn at man tar tak i skolefravær for sent.» *Rektor ved en skole*

GRADVIS OPPTRAPPING

Fagpersonene hevder at når fraværet har vart over tid eller på andre måter har blitt fastlåst, er det ofte nødvendig å trappe opp elevens tilstedeværelse på

skolen i et gradvis tempo som passer elevens behov. Laget rundt eleven trekker fram at en opptrappingsplan for gradvis mer tilstedeværelse må evalueres og justeres jevnlig. Redusert timeplan med halve dager, eller mindre eller mer, har hjulpet mange til å klare å komme tilbake til skolen redusert eller på heltid.

«Skolen må få tiltak på plass før eleven kommer tilbake. Gradvis opptrapping er godt dokumentert.»
Forsker

Avhengig av elevens og familiens situasjon vil det være aktuelt å få hjelp og støtte fra andre tjenester, og at man jobber på flere arenaer i elevens liv parallelt under opptrappingsperioden. For noen elever trekkes det fram at alternative opplæringsarenaer kan være en nyttig del av en opptrappingsplan, som et sted å få mestringsopplevelser og gode relasjoner.

ALTERNATIV OPPLÆRINGSARENA OG ARENA-FLEKSIBLE TJENESTER

Særlig når en elevs fravær har vart over flere år, påpeker fagfolkene vi har snakket med, at det å gi eleven tilbud om alternativ opplæringsarena og gradvis trappe opp der har vært nyttig for mange elever både for i større grad å bli trygg igjen, bygge opp relasjoner, ha gode opplevelser i opplærings-situasjoner og få bedre mestringsfølelse.

Alternative opplæringsarenaer kan være nyttige arenaer for samarbeid, også for skolen og andre tjenester som kjenner eleven. De kan gi eleven andre rammer og kan derfor komme i en annen posisjon til eleven og bli kjent med eleven på andre måter. Det kan føre til at det blir enklere for skole og andre hjelpetjenester som BUP å komme i kontakt med eleven i neste omgang. Mange fagfolk sier det er nyttig å ha arenafleksible tjenester som utgangspunkt for samarbeid, på elevens premisser, og de fleste har god erfaring med dette.

HJELPETJENESTER ER VIKTIGE

Det er enighet om at i mange tilfeller vil det være viktig for eleven og familien å få hjelp og støtte fra andre tjenester, og at man må jobbe på flere arenaer i elevens liv parallelt. Når fraværet har vart over tid eller situasjonen har låst seg av ulike årsaker, fungerer det ofte godt å møte eleven hjemme eller på andre arenaer der eleven føler seg trygg og opplever mer mestring.

De kommunene som har en los-tjeneste, sier at dette er en nyttig tjeneste for barn og unge som står i fare for eller har hatt langvarig skolefravær. Skolelos eller ungdomslos har i større grad mulighet til å følge opp

og møte barnets behov, og møte barnet eller ungdommen på deres premisser og være fleksible. De kan bruke mer tid på å bygge opp relasjon og tillit og fremme mestringsfølelse og tilhørighet hos barn og unge. De kan bidra til at de får mer helhetlig og tilrettelagt hjelp, og hjelpe dem til gradvis å komme tilbake til skolen og gjennomføre skoleløp, og de kan være et trygt bindeledd mellom skole og hjem og forebygge utenforskap.

FORELDRES ANBEFALINGER

Redd Barna har samlet inn noen erfaringer fra foreldreperspektivet rundt temaet skolefravær. Foreldreperspektivet er hentet inn uavhengig av elevene vi har snakket med. Overordnet kan vi si at foreldre bekrefter i stor grad det barn og unge har løftet i denne rapporten.

Skolefravær har store og alvorlige konsekvenser for barn og deres familier. Foreldre opplever manglende informasjon, lite tillit og dårlig samarbeid med skolen. De erfarer at skoler ikke lytter til elev og foreldre, ikke følger opp tilrettelegging som eleven har behov for, eller setter inn gode tiltak som skolen skal sette inn, jf. regelverket om skolemiljø.

Skoler lover ofte mer enn de kan holde – det oppleves som tillitsbrudd. Når barnet utvikler langvarig skolefravær, oppleves det som en krisesituasjon for familien. Mange foreldre føler seg glemt og opplever mangelfull eller ingen oppfølging fra skolens side. De skolene som har klare rutiner på hvordan de kan følge opp fravær, utpeker seg positivt.

Hjelpeapparatet er uoversiktlig og vanskelig å orientere seg i. Det er lange ventelister hos hjelpe-tjenestene, og barn og foreldre opplever seg som kasteballer i systemet.

Her vil vi prioritere å oppsummere anbefalinger som foreldre løfter, som kan hjelpe barn med langvarig fravær, og deres familier:

1 Barns medvirkning må ivaretas bedre

Dette for å sikre at barnas perspektiver og behov blir avdekket og tatt hensyn til. Elevene bør involveres både i det forebyggende arbeidet mot skolefravær og når skolefravær har oppstått.

2 Barnets skolemiljø må være trygt

Årsaken til fraværet bør ofte letes etter i barnets skolemiljø, og løsninger for å få til bedre skolemiljø bør jobbes med på gruppe- og skolenivå. Gode relasjoner mellom medelever og gode relasjoner til lærere er viktig for at barnet skal oppleve et trygt og inkluderende skolemiljø.

3 Viktig å ha trygge overganger

Skoler oppleves ikke som gode nok til å trygge overganger mellom barnehage og barneskole, og fra barneskole til ungdomsskole. Trygge overganger bør jobbes lenger med både i forkant, i starten og over tid i mange av tilfellene.

4 Sikre bedre tilpasset opplæring og bedre tilrettelegging i skolen

Det er viktig at elever får det de har krav på av tilpasset opplæring, tilrettelegging og individuelt tilrettelagt opplæring for at elever skal oppleve god læring og mestring..

5 Felles forståelse hos lærere

Når en elev har avtaler om tilrettelegging, må alle lærere og voksne i laget rundt eleven ha forståelse og innsikt i dette, så eleven ikke blir møtt forskjellig av ulike voksne på skolen.

6 Tidlig og riktig kartlegging er viktig

Fravær må fanges tidlig opp og kartlegging er viktig for å sette inn riktige tiltak.. Skolene bør gjøre grundige kartlegginger av hva som er årsakene til skolefraværet, og hvilke utfordringer hver enkelt elev har. Dette bør gjøres i tett og god dialog med barnet og foreldre. Skolen bør lytte til hjemmets bekymringer, og støtte og trygge barna og foreldrene. Hjelpeinstanser kan kobles på etter behov.

7 Et godt hjem-skole-samarbeid

Skolen må i større grad forstå elevens og hjemmets behov, og etterstrebe å få til gode samarbeidsmøter. God medvirkning fra både elev og foreldre, gjensidig respekt og godt samarbeid er ofte nøkkelen til godt hjem-skole-samarbeid og til det beste for barnet.

8 Bedre kommunikasjon og informasjonsflyt

Det er behov for bedre kommunikasjon og informasjonsflyt mellom skole, hjem og hjelpe-tjenester, hvor alle parter lytter til og har respekt for hverandre og samarbeider for barnets beste.

9 Viktig med sakkyndig vurdering

Det er viktig at alle elever som sliter med det faglige, får en sakkyndig vurdering. PP-tjenesten må ha ressurser til å kunne kobles på og bistå.

«Det blir dårlig samarbeid, hvis skolen eller hjelpeapparatet ikke klarer å møte og forstå barnet og forelderen.»

Forelder

«Grunnen til at vi foreldre ikke ligger nede, var kombinasjonen av pleiepengar og en kontaktlærer som tok tid til å snakke med oss, forstå oss og følge oss opp.»

Forelder

«Lærere må få tid til å gjøre en god jobb. Så rammene vi driver skolene på, er med på å skape fenomenet skolefravær.»

Forelder

- 10 Barnets rett til utdanning må ivaretas**
Skolen må opprettholde kontakt og ikke glemme eleven ved langvarig fravær. Tilbud om faglig opplæring bør gis.
- 11 Fritak for opplæringsplikten er uheldig**
Barn skal ha rett til opplæring og utdanning uansett. Flere foreldre opplever at skolen ønsker å ha ryggen klar ved å anbefale hjemmet om å søke om fritak fra opplæringen, så skolen ikke er pliktig til å gi barnet opplæring. Å søke om fritak anbefales ikke.
- 12 Hjemmet skal være et trygt sted**
Ikke gi råd til foreldre om å gjøre det mindre koselig hjemme eller tvinge barnet til å gå på skolen. Oppmuntring og mildt press kan fungere bedre.
- 13 Mer ressurser i skolen**
Foreldre ønsker flere lærere og flere antall voksne i laget rundt eleven på skolen.
- 14 Hjelpetjenester må bli mer tilgjengelige**
Ventetiden for å få utredning eller behandling hos PP-tjenesten, BUP og andre må ned.
- 15 Økt kompetanse**
Lærere og andre skoleansatte trenger mer kompetanse på ulike funksjonsnedsettelse, diagnoser og tilretteleggingsbehov som barn kan ha for å få til en likeverdig opplæring. Spesialpedagogikk må få økt status i skolen.
- 16 Fleksible og alternative opplæringsarenaer**
Alternative opplæringsarenaer og digitale opplæringsmuligheter bør være tilgjengelige for de elevene som ikke klarer å møte fysisk opp på skolen.
- 17 Skolefravær skal ikke alene utløse meldeplikt til barnevernet**
Bekymringsmeldinger som utelukkende handler om skolefravær, skaper mistillit og dårlig samarbeidsklima mellom skole og hjem.

REDD BARNAS ANBEFALINGER TIL SKOLER, HJELPETJENESTER OG KOMMUNER

Her har Redd Barna oppsummert viktige punkter om hvordan man kan forebygge og håndtere skolefravær på bakgrunn av hele innholdet i rapporten, men særskilt med vekt på hva som har kommet opp i elevrapporten:

1 Kompetanse om skolefravær

Ansatte i skolen, hjelpetjenester og kommunen må ha kompetanse om skolefravær og en felles forståelse for hvordan man kan forebygge og håndtere skolefravær.

2 Skoler og hjelpetjenester må ha nok ressurser

For å fremme nærvær og forebygge fravær kreves høy lærertetthet, et styrket lag rundt elevene og hjelpetjenester med tilstrekkelig kapasitet, korte ventelister og tidlig innsats. Dette forutsetter gode rammebetingelser og at både skoler og hjelpetjenester prioriteres i kommunens budsjettarbeid.

3 Sikre barnets rett til å medvirke

Skolen må involvere elever i større grad, lytte til elever og ta det de forteller om, alvorlig. Elevrapporten avdekket at elevers rett til medvirkning i liten grad blir ivarettatt. Uten god elevmedvirkning kan skoler selv med gode intensjoner sette inn feil tiltak for å hjelpe eleven.

FNs ni prinsipper bør danne grunnlaget for arbeidet med å styrke elevmedvirkningen i skolen. Se s. 16 for å lese om de ni prinsippene.

4 Nærværarbeid og fraværsrutiner

Det er viktig at skoler arbeider forebyggende mot skolefravær gjennom systematisk nærværarbeid. Skolene bør ha gode rutiner på hvordan de kan forebygge og håndtere fravær. Alle ansatte, elever og foreldre bør kjenne til rutineene.

Det er viktig at alle foreldre involveres i samarbeidet med skolen, og at alle får samme informasjon. Skoler må være oppmerksomme på at noen foreldre har språklige og digitale barrierer i hjem-skole-samarbeidet. Andre har levekårsutfordringer som også påvirker. Skolen må ta høyde for dette, og kjenne godt til elev- og foreldregruppa si.

5 Barnets beste må være ledesnor i arbeidet

Barnets beste må ligge til grunn for alle vurderinger og beslutninger i arbeidet med å fremme nærvær, samt å forebygge og håndtere fravær. Barneombudet har utarbeidet en veileder for hvordan man kan få dette til. Se nettstedet deres her: barneombudet.no/barns-rettigheter/barnets-beste

6 Bygg inkluderende og gode skolemiljø

Trygge elever lærer bedre og opplever i større grad mestring og tilhørighet til klassen og skolen sin. Skolens ansatte må ha god kompetanse på hvordan de kan skape trygge og inkluderende vi-fellesskap i skolen, og hvordan de kan forebygge mobbing. Elever og foreldre må involveres i dette arbeidet. Relasjonsarbeid er en nøkkel til trivsel og læring, og må prioriteres – også av skoleledelsen.

Skolen må følge opp sin aktivitetsplikt, jf. opplæringsloven § 12-4. Skolen må fange opp og hjelpe elever som ikke har det trygt og godt på skolen, gjennom å handle raskt, gripe inn og stoppe krenkelser og sette inn riktige tiltak. Skolen må følge opp elever som blir utsatt for mobbing, gi den oppfølgingen og hjelpen de trenger, og ikke avslutte oppfølgingen for tidlig.

7 Trygge overganger fremmer nærvær

Gode overganger forutsetter god og tett dialog med elev og foreldre. Det er viktig å skape trygge overganger fra barnehage til skole, mellom småtrinn og mellomtrinn, mellom barneskole og ungdomsskole, og i overgangen til videregående opplæring. Hvis elever flytter og bytter skoler, må det også sikres en trygg overgang.

Trygge og forutsigbare overganger i løpet av skolehverdagen er viktig for alle elever, men særskilt for elever som har tilretteleggingsbehov.

- 8 Tidlig innsats og tilrettelegging er avgjørende**
Barn og unge må bli tatt alvorlig når de uttrykker bekymring for egen læring. Lærere og foreldre som er bekymret for at en elev kan ha faglige eller sosiale lærevansker, må også følge dette opp. Involvering av barn og foreldre og spesialpedagogisk kompetanse i skolen er viktig for å få dette til.

Tidlig oppdagelse av og tilrettelegging for elever med lærevansker og andre utfordringer er viktig for å sikre nødvendig støtte og hjelp. Elever som sliter med faglig og sosial læring, må få tilbud om utredning av PP-tjenesten. Dette for å avdekke behov for tilpasset opplæring og hjelpemidler, og for å avdekke om eleven har behov for individuelt tilrettelagt opplæring hvis eleven ikke har utbytte av den ordinære undervisningen.

- 9 Et godt hjem-skole-samarbeid er avgjørende**
For å fremme nærvær og forebygge fravær er det helt avgjørende å ha et godt og tillitsfullt hjem-skole-samarbeid. Gjensidig og godt samarbeid, god informasjonsflyt og gjensidig respekt og forståelse mellom skole og hjem er viktig for å sikre at barnets beste blir ivaretatt.

- 10 Lærerens rolle og et styrket lag rundt eleven**
For elever er læreren den viktigste voksenpersonen i skolen for å fremme nærvær og forebygge fravær. Hyppige lærerbytter bør unngås. Det er også viktig at det finnes et lag rundt eleven med ulike kompetanse og ulike roller slik at den enkelte elevs behov kan ivaretas på en god måte.

- 11 Losordning utpeker seg som viktig støtte**
Kommunene bør ha en lostjeneste, gjerne lokalisert i kommunen. Ifølge de barn og unge vi har snakket med, har losen vært utslagsgivende for at de har klart å komme tilbake til opplæringsløpet, eller klart å komme tilbake i overgangen til videregående skole.

- 12 Skolen og skoleeierens plikter overfor eleven**
Elever som har høyt skolefravær, opplever mange rettighetsbrudd. Skoler og skoleeiere har plikt til å sikre at alle barn og unge har et godt opplæringstilbud. Det er viktig at kommunen og skolen sikrer elever et trygt og godt skolemiljø og innfrir elevers rettigheter, for å fremme nærvær og sikre en inkluderende skolehverdag for alle.

- 13 Fang opp fravær tidlig og avdekk fraværsårsaker sammen**
Skolen må fange opp fravær tidlig. Det er viktig å identifisere årsakene bak fraværet i tett og god dialog med elev og foreldre, og sette inn tiltak som hjelper eleven.

Elever ønsker å bli møtt med forståelse, dialog og en trygg tilnærming når de av ulike årsaker sliter med å komme i tide til timer eller har fravær på time-, dags- eller ukebasis.

- 14 Samarbeidsmøter på barnets premisser**
Barn og unge ønsker å delta på møter om fraværet, men de ønsker at antallet møter begrenses til det som er nødvendig. En del ting kan avtales på telefon. Møter bør ha en tydelig agenda. Skolen bør gi forslag til tiltak som de kan etterkomme. Tomme løfter og mange møter virker mot sin hensikt.

- 15 Oppfølging av elever som er hjemme**
Barn og unge som har langvarig skolefravær og er hjemme, opplever at de blir «glemt» og mister tilhørigheten til skolen. De ønsker å bli etterspurt og savnet, og de ønsker å få faglig oppfølging og få vite hva medelever jobber med. Jo lengre tid eleven er borte og uten kontakt med skolen, jo vanskeligere blir det å hjelpe eleven tilbake på skolen.

- 16 Oppfølging av elever som er på skolens område**
Skolen må tilby faglig opplæring også til elever som har fravær fra skoletimer og fra klassen sin, og som oppholder seg på skolen, enten i gangene, på et møterom eller i skolegården. Elevrapporten viste at det er mange årsaker til at noen elever ikke klarer å ta del i klassefelleskapet. Skolen bør i samråd med eleven, foresatte og i noen tilfeller hjelpetjenester finne gode måter som denne opplæringen kan gis på en trygg og barnevennlig måte.

- 17 Barn og unges psykiske helse**
I samtaler med barn og unge med langvarig fravær og laget rundt dem har de løftet at skolefravær gir barn og unge helseutfordringer. Dette må tas alvorlig. Hjelpetjenester i kommunen som BUP og andre må ha kapasitet og kortere ventelister, og de må kobles på etter behov, og i samråd med elev og foreldre.

- 18 Familier i krise trenger støtte**
Familier med barn som har langvarig skolefravær, er i en krisesituasjon, og skolefraværet rammer hele familien. Foreldre trenger støtte, bedre informasjon og veiledning om hvilke rettigheter og muligheter barnet har, og om hvilke tiltak skolen og hjelpetjenestene kan tilby barnet og familien.
- 19 Samordning av hjelpetjenester**
Mange av elevene vi har snakket med, forteller at det er mange voksne og hjelpetjenester de må forholde seg til. Laget rundt eleven påpeker at det er avgjørende med rutiner og lokale retningslinjer som inneholder avklaringer om roller og ansvar. Denne samordningen av tjenester bør være på tvers av tjenester og tjenestenivå, og i hvert enkelt tilfelle må den ta utgangspunkt i elevens beste og behov.
- 20 Alternative opplæringsarenaer**
For noen barn og unge med langvarig skolefravær kan alternative opplæringsarenaer på skolen eller i kommunen gi god læring, mening i hverdagen, trygghet og mestring.
- 21 Vurderingsgrunnlag fra ungdomsskolen er viktig**
Skoler eller alternative opplæringsarenaer må gi ungdomsskoleelever mulighet til å få et vurderingsgrunnlag fra ungdomsskolen, slik at ungdommer med langvarig fravær får mulighet til å komme seg inn på en videregående linje og eventuelt en høyere utdanning de har lyst til å ta. Det gir ungdom mer mestring og høyere framtidshåp.
- 22 Redusert timeplan og gradvis opptrapping**
Gradvis opptrapping av antall timer med tilstedeværelse på skolen er en nøkkelfaktor for at barn og unge skal klare å komme tilbake på skolen. Dette må skoler informere om på møter, så elev og foreldre blir klar over at dette er mulig å få til. Ofte får ikke barn og foreldre vite om muligheten til gradvis opptrapping før hjelpetjenester kobles på.
- 23 Kunnskapshull og mangel på gode læringsstrategier**
Langvarig skolefravær skaper kunnskapshull og ofte mangel på gode læringsstrategier. Dette må lærere være oppmerksomme på og ha forståelse for, og de bør ikke ha en forventning om at elever som har vært lenge borte, kan prestere på lik linje med medelever.
- 24 Relasjonsarbeid når en elev er tilbake**
En av de største utfordringene med langvarig fravær for barn og unge er å klare å gjenopprette kontakt og tilhørighet til et trygt fellesskap med jevnaldrende. Derfor er det viktig at skolen sikrer at skolemiljøet som elever vender tilbake til, er trygt og godt, og at skolen jobber med relasjonspleie for å gjenopprette brutte relasjoner til medelever og lærere.
- 25 Alle ansatte i skolen bør ha traumeforståelse**
Skolen bør ha mer kunnskap og kompetanse om hva de skal gjøre, hvis de har en elev som har utrygge forhold hjemme eller opplevd traumatiske hendelser på andre arenaer eller i fortiden, og kjenne til hvordan traumer påvirker barn. De må møte barnet på en trygg måte og vite når de skal koble på hjelpetjenestene.

REDD BARNAS ANBEFALINGER TIL MYNDIGHETER

1 Myndigheter må ivareta barns rettigheter

Alle barn har rett til utdanning i Norge. Det står i Grunnloven, i barnekonvensjonen og i opplæringsloven. Denne rapporten viser at retten til utdanning utfordres for barn og unge med langvarig skolefravær, og at kommunale og nasjonale myndigheter ikke gjør nok for å innfri barnets rett til utdanning.

Langvarig skolefravær svekker også ivaretagelsen av flere av barn og unges rettigheter, blant annet barnets rett til medvirkning. Dette må tas på alvor. Barnets beste må være et grunnleggende hensyn i alle vurderinger og beslutninger i arbeidet med å fremme nærvær, samt å forebygge og håndtere fravær. Myndighetene har et ansvar for å følge opp sine forpliktelser etter barnekonvensjonen.

Redd Barna anbefaler at myndigheter følger opp sine forpliktelser etter barnekonvensjonen og ser på hvordan kommunale og nasjonale myndigheter i større grad kan ivareta barnets rett til utdanning og barnets rett til å medvirke. Barnets beste må være et grunnleggende hensyn i alle vurderinger.

2 Sikre elevers rett til et trygt og godt skolemiljø

Mange barn og unge med langvarig skolefravær opplever at lærere og skolens ledelse ikke klarte å fange opp, håndtere og stoppe krenkelser og mobbing på skolen. Noen ganger er det skolen og lærerne selv som står for krenkelsene. Redd Barna har tidligere også erfaringer med at lærere og lærerstudenter etterspør mer kompetanse for å forebygge og håndtere mobbing, inkludert digital mobbing.

Redd Barna anbefaler at det settes av tilstrekkelige ressurser til forebyggende tiltak og kompetanseutvikling i skolen, for å fremme trygge og inkluderende skolemiljøer, og forebygge krenkelser som mobbing, vold, trakassering og diskriminering, herunder rasisme.

3 Økte rammebetingelser og satsing på barn og unge

Stortinget og regjeringen må sikre kvalitet og at retten til utdanning ivaretas, gjennom økte rammebetingelser for utdanningssektoren.

Barnehaven, grunnskolen og videregående opplæring må få de ressursene og de rammebetingelsene de trenger for å innfri barnets rett til utdanning, elevers rett tilpasset opplæring og tilrettelegging når barnet har behov for det, og retten til et trygt og godt skolemiljø. Hjelpetjenester må styrkes, og bli mer tilgjengelige for barn og unge i kommunene.

Redd Barna anbefaler at myndigheter sikrer gode rammebetingelser og større satsing på barn og unge gjennom mer ressurser og økte bevilgninger til kommunene, så ikke det kuttes i utdanningssektoren, hjelpetjenester eller fritidstilbud til barn og unge.

4 Fellesskolen skal være for alle elever

Gjennom læreplanverket for grunnopplæringen og formålsparagrafen i opplæringsloven skal fellesskolen både gi alle elever faglig kunnskap og sosial læring og gi elever dannelse og demokratisk forståelse. For å lykkes med dette trenger man tilstrekkelig med ressurser, gode og universelle læremidler og god tilrettelegging – både faglig og sosialt.

Redd Barna anbefaler at fellesskolen må i framtida gi barn like muligheter til å utvikle seg og få likeverdig opplæring, uavhengig av deres bakgrunn og behov, slik at elevene mestrer overgangen til voksenlivet og arbeidslivet, og kan ta del i vårt demokratiske samfunn.

BARNEKONVENSJONEN I KORTVERSJON

– omskrevet for barn av Redd Barna

1 Barnealderen

FNs barnekonvensjon gjelder for alle barn under 18 år.

2 Ingen diskriminering

Ingen barn skal forskjellsbehandles på grunn av sin egen eller foreldrenes kultur, hudfarge, kjønn, språk, religion, bakgrunn, funksjonsnedsettelse eller mening.

3 Til barnets beste

Voksne skal gjøre det som er best for barna.

4 Statens ansvar

Staten har ansvar for at alle barn får rettighetene sine oppfylt.

5 Foreldreveiledning

Staten skal respektere foreldrenes eller andre nære personers rett og plikt til å gi barna de rådene som de mener er best for barnet

6 Liv og framtid

Alle barn har rett til å vokse opp, utvikle seg og ha en framtid.

7 Navn og nasjonalitet

Alle barn har rett til å ha et navn og å høre til et land. De har også rett til å kjenne til foreldrene sine og få omsorg fra dem, så langt det er mulig.

8 Identitet

Alle barn har rett til å ha sin egen identitet og få være den de er.

9 Bo med foreldrene

Alle barn har rett til å bo sammen med foreldrene sine, bortsett fra når dette ikke er bra for barna.

10 Gjenforening av familien

Alle barn som ikke bor i samme land som foreldrene sine, har rett til å ha kontakt med begge og til å søke om å få bo sammen.

11 Bortføring til utlandet

Ingen har lov til å ta barn ulovlig ut av landet sitt eller holde dem i utlandet ulovlig.

12 Å si sine meninger og bli hørt

Alle barn har rett til å si sine meninger og ha innflytelse i saker som angår dem.

13 Ytringsfrihet

Alle barn har rett til å finne, få og spre informasjon, så lenge det ikke bryter med andres rettigheter.

14 Tanke- og religionsfrihet

Alle barn har rett til å tro og tenke på det de selv ønsker, og bli respektert for det.

15 Organisasjonsfrihet

Alle barn har rett til å delta i organisasjoner og på samlinger.

16 Privatliv

Alle barn har rett til privatliv.

17 Informasjon og medier

Alle barn har rett til å få informasjon som er tilpasset barn, og de skal beskyttes mot skadelig innhold.

18 Foreldreansvaret

Alle barn har rett til å bli oppdratt av begge foreldrene sine, hvis det er mulig.

19 Beskyttelse

Ingen barn skal utsettes for fysisk eller psykisk skade eller misbruk.

20 Barn som ikke bor med familien

Alle barn som ikke bor med foreldrene sine, har rett til å få beskyttelse og hjelp.

21 Adopsjon

Adopsjon skal skje til barnets beste. Det betyr at den som blir adoptert, skal få det bedre ved å bli adoptert.

22 Flyktningbarn

Alle barn som er flyktninger, har rett til å få den hjelpen og beskyttelsen de trenger.

23 Barn med funksjonsnedsettelser

Alle barn med psykiske og fysiske funksjonsnedsettelser har rett til tilrettelegging, slik at de kan delta, utvikle seg og ha opplæring på lik linje med andre barn.

24 Helse

Alle barn har rett til et godt helsetilbud.

25 Barn i fosterhjem eller på institusjon

Alle barn som ikke bor med familien sin, har krav på at myndighetene følger dem opp og sikrer at de har det bra der de bor.

26 Økonomisk hjelp

Alle barn har rett til økonomisk hjelp hvis foreldrene deres ikke har nok penger til å gi dem en trygg og god oppvekst.

27 Levestandard

Alle barn har rett til å ha god nok levestandard, slik at de kan utvikle seg og ha en meningsfull hverdag.

28 Skole

Alle barn har rett til å gå på skole og ta utdanning.

29 God skole

Alle barn har rett til å gå på en god skole, der de får utvikle seg på ulike måter og får respekt for menneskerettighetene, natur og forskjellige kulturer.

30 Urfolk og minoriteter

Alle barn fra urfolk eller minoriteter har rett til sammen med andre i sin gruppe å snakke sitt eget språk, ha sin egen kultur og sin egen tro.

31 Lek og fritid

Alle barn har rett til lek, fritid og hvile, og til å delta i kunst- og kulturliv.

32 Arbeid

Alle barn har rett til at arbeid ikke skal gå utover skole og helse. Arbeid skal ikke være farlig eller skadelig.

33 Narkotika

Alle barn har rett til å bli beskyttet mot narkotika.

34 Seksuell utnyttelse

Alle barn skal beskyttes mot seksuell utnyttelse og misbruk.

35 Bortføring

Bortføring og salg av barn er ulovlig.

36 Beskyttelse mot utnyttelse

Alle barn skal beskyttes mot utnyttelse som kan være skadelig.

37 Fengsel, straff og tortur

Alle barn som har brutt loven, har rett til at straffen ikke skal være skadelig, og at fengsel brukes som siste utvei. Barn må aldri behandles på en umenneskelig eller nedverdiggende måte.

38 Barn i krig og konflikt

Alle barn har rett til beskyttelse mot krig og konflikt. Barn skal aldri bli brukt som soldater.

39 Hjelp

Alle barn som har opplevd noe vanskelig eller skadelig, har rett til hjelp.

40 Lovbrudd

Alle barn som har brutt loven, har rett til å bli behandlet med respekt og rettferdighet.

41 Når andre lover er bedre

Hvis andre nasjonale eller internasjonale lover er bedre for barn, skal de følges i stedet for FNs barnekonvensjon.

42 Kunnskap

Alle barn har rett til å kjenne til FNs barnekonvensjon og rettighetene sine. Staten skal gjøre barns rettigheter kjent for alle barn og voksne.

Redd Barna understreker at denne kortversjonen er en svært forenklet versjon.

«Barn og unge med langvarig skolefravær ønsker å være på skolen og oppleve tilhørighet i fellesskapet og samfunnet.

Perspektivene og innspillene fra barn og unge som løftes i denne rapporten, må tas på alvor og integreres i det systematiske arbeidet for å sikre barn en god utdanning og et inkluderende og trygt skolemiljø, og i det forebyggende arbeidet mot fravær.»

Redd Barna

Redd Barna

reddbarna.no